

**T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**FINANSAL TABLOLARIN MANİPÜLASYONUNDA
YARATICI MUHASEBE UYGULAMA TEKNİKLERİ
VE
BENEISH MODELİ İLE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuri AVŞARLIGİL

**Tez Danışmanı:
Doç.Dr.İsmail BEKÇİ**

ISPARTA , 2010

ÖNSÖZ

Finansal tablolar yatırımcıların, işletme ortaklarının ve yönetiminin, kamu otoritesinin ve diğer üçüncü kişilerin çeşitli kararlar almak ve bazı konularda fikir sahibi olmak için kullandığı muhasebe sürecinin temel çıktılarıdır. Bu sebeple, finansal tablolar kullanıcılarına ilan edilirken hem içerik olarak hem de sunum olarak çeşitli kurallara uyularak hazırlanmalıdır. Fakat ülkemizde mevcutta bulunan yasalardaki açıklıklara dayanılarak bazı yanıltıcı bilgiler verilebilmektedir. Bu yanıltıcı bilgiler ister bilinçli olsun ister bilinçsiz, finansal tablo kullanıcılarını yanlış şekillerde yönlendirmektedir. Çalışmamızda, bu yanıltıcı bilgilere açıklık getirilmeye, ilk bakışta görünemeyen yanlış beyanlar ve olması gerekenler açıklamaya çalışılacaktır.

Bu yanıltıcı bilgilerin ortaya çıkarılmasında kullanılan bazı istatistiksel metotlar tanıtarak, bir tanesi aracılığıyla sayısal analiz yapılacaktır. Çalışmamız finansal bilgi manipülasyonunun varlığı hakkında bir ön bilgiye ulaşılabilme açısından ele alınmıştır. Farklı iki ülke verileri sonucunda elde edilen denklemler aynı model kullanılarak analiz edilmiş ve iki sonuç karşılaştırılarak, A.B.D ve Türkiye arasında halka açık işletmelerin hassasiyetleri ve manipülasyon dinamikleri tartışılmıştır.

Ayrıca, çalışmamın tüm aşamalarında her türlü yardımını ve desteğini esirgemeyerek beni sabırla motive eden sayın hocam, tez danışmanım Doç.Dr.İsmail BEKÇİ'ye ve yüksek lisans ders aşamam boyunca bilgilerini ve desteklerini benden esirgemeyen tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : ..... İşletme ..... EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA** Programı öğrencisi
..... **Ali İsmail** ..... tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **YAPILDI / YAPILMADI**

04.06.2010
Tarih

Prof. Dr. Durmuş ACAR
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca **04.06.2010** ..... **Cuma**
günü saat **10:00** 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin **Finansal Tablolarda Manipülasyonunda,**
Varatıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Benzeri Madde ile Tez Uygulama
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Durmuş ACAR	
Üye	Doç. Ar. İsmail BAKCI	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DALGÖR	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**
Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI : Tarih: Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

MADDE-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖZET

FINANSAL TABLOLARIN MANİPÜLASYONUNDA YARATICI MUHASEBE UYGULAMA TEKNİKLERİ VE BENEISH MODELİ İLE BİR UYGULAMA

Nuri AVŞARLIGİL

Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 114 sayfa,
Mayıs 2010

Danışman: Doç. Dr. İsmail BEKÇİ

Bu tezin amacı, muhasebe sistemi elemanlarının, finansal tablo kullanıcılarını nasıl yanlış yönlendirdiği ve finansal tabloların farklı kesimleri, yasal mevzuattaki açıklıklar kullanılarak nasıl etkilediği hakkında bir inceleme yapmaktır. Çalışmanın temel çıkış noktası, finansal bilgiler aracılığıyla bireylerin ve toplumun nasıl yanlış yönlendirildiğidir. Bu konunun yorumlanabilmesi için finansal tablo kullanıcılarının ve amaçlarının yeterince anlaşılması gerekmektedir.

Çalışmada geleneksel olarak kullanılmakta olan manipülasyon yöntemleri incelenecek ve bu yöntemlerin yasal açıklarını kullanan bir karmaşıklık durumunda olan yaratıcı muhasebe kavramına değinilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde, finansal tablo kavramından, çeşitlerinden, özelliklerinden ve finansal tablolarda kullanılan bilgilerin niteliklerinden bahsedilecek ve genel olarak manipülasyon hakkında bilgiler verilerek, kullanılan finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri tanıtılacaktır. İlk bölümün sonunda da finansal bilgi manipülasyonunun etkilediği çeşitli kesimler ile nasıl etkilendikleri incelenecektir.

İkinci bölümde, yaratıcı muhasebe kavramı her yönüyle tanıtılacak, yaratıcı muhasebenin kullanılabilmesi için gerekli olan ekonomik ve sosyal ortam hakkında bilgiler verilecektir. Yaratıcı muhasebe uygulama teknikleri derinlemesine incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla yapılmakta olan finansal bilgi manipülasyonunun varlığını ortaya çıkarmakta kullanılan modeller incelenecektir. Bu modellerden Beneish modeli kullanılarak, Türkiye’de hisse senetleri İMKB’de işlem gören tekstil firmalarının yaratıcı muhasebeye uygulamalarını kullanıp kullanmadıkları araştırılacaktır. Bu araştırma yapılırken Beneish modeli temel alınacaktır. İncelenen tekstil firmalarının verileri kullanılarak “Beneish orijinal modeli denklemi” sonucundan elde edilen sonuçlarla, Beneish modelini referans alarak Türkiye’de hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirketler üzerinde uygulanmış ve “Beneish TR uygulaması” olarak adlandırılan bir başka denklemin sonuçları karşılaştırılacaktır.

Sonuç olarak, Beneish modelinin iki farklı versiyonunun sonuçları karşılaştırılarak, A.B.D’deki yaratıcı muhasebe ortamı ile Türkiye’deki ortam yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Tablolar, Finansal Bilgi Manipülasyonu, Yaratıcı Muhasebe, Beneish Modeli.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABLO KAVRAMI VE MANİPÜLASYON

1.1. Finansal Tablo Kavramı ve Finansal Tabloların Amaçları	2
1.2. Finansal Tabloların Özellikleri	5
1.3. Finansal Tabloların Sınırları	8
1.4. Finansal Tabloların Güvenilirliği ve Doğru Bilginin Önemi	9
1.5. Finansal Bilgi ve Muhasebe Bilgisi	12
1.5.1. Finansal Bilginin Önemi	12
1.5.2. Muhasebe Bilgisinin Önemi.....	13
1.5.3. Finansal Bilgi ve Muhasebe Bilgisinin Karşılaştırılması.....	15
1.6. Genel Olarak Manipülasyon	15
1.6.1. Finansal Bilgi Manipülasyonu	16
1.6.2. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri	19
1.6.3. İşletme Yöneticilerini Finansal Bilgi Manipülasyonuna İten Nedenler... 20	
1.6.4. Manipülasyon Türleri.....	21
1.6.5. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri (Yaratıcı Muhasebe)	22
1.6.5.1. Kar Yönetimi (Earnings Management).....	22
1.6.5.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing).....	25
1.6.5.3. Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting).....	27
1.6.5.4. Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting).....	29
1.6.5.5. Aldatıcı Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting).....	30
1.6.5.6. Muhasebe Usulsüzlükleri (Accounting Irregularities).....	30
1.7. Finansal Raporlamada Manipülasyonun Olası Sonuçları	31

1.7.1. Şirket ve Yatırımcılar Açısından Olası Sonuçlar	32
1.7.2. Yöneticiler Açısından Olası Sonuçlar	33
1.7.3. Bağımsız Denetçiler Açısından Olası Sonuçlar	34
1.7.4. Dış Çevre Açısından Olası Sonuçlar	35

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU YÖNTEMLERİNDEN

YARATICI MUHASEBE VE UYGULAMA TEKNİKLERİ

2.1. Yaratıcı Muhasebe Kavramı	37
2.1.1. Hile, Hata ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi	38
2.1.2. Yaratıcı Muhasebeyi Elverişli Kılan Muhasebe Sistemi Özellikleri	39
2.1.3. Yaratıcı Muhasebeyi Sınırlayan Sistem Özellikleri	40
2.1.4. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Göstergeleri	40
2.2. Yaratıcı Muhasebe Ortamı	42
2.2.1. Tahakkuk Kavramı ve Çeşitleri	43
2.2.2. Erteleme	45
2.2.3. Dağıtma (Tahsis)	46
2.2.4. Değerleme	46
2.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri	47
2.3.1. Finansal Tabloların İçeriğine Alma Kararı Açısından Yaratıcı Muhasebe	47
2.3.1.1. Bilançoya Alma Kararları Açısından Yaratıcı Muhasebe	48
2.3.1.2. Gelir Tablosuna Alma Kararları Açısından Yaratıcı Muhasebe	49
2.3.2. Giderlerin Aktifleştirilmesi	49
2.3.2.1. Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	50
2.3.2.2. Finansman Giderleri	52
2.3.2.3. Araştırma ve Geliştirme Giderleri	53
2.3.2.4. Cari Giderlerin Daha Önceki Dönemlere Kaydırılması	54
2.3.2.5. Giderlerin Kaydedilmemesi Yoluyla Gelirin Yüksek Gösterilmesi	54
2.3.2.6. Gelecek Dönem Giderlerinin Cari Yıla Kaydırılması	55
2.3.3. Değerleme İşlemleri Politikaları Seçimiyle Yaratıcı Muhasebe	55
2.3.3.1. Menkul Kıymetlerde Değerleme	56
2.3.3.2. Duran Varlıklarda Değerleme	57

2.3.3.3. Alacaklarda ve Borçlarda Değerleme	59
2.3.3.4. Stoklarda Değerleme	62
2.3.3.5. Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması	63
2.3.4. Özellikli İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe	64
2.3.4.1. İşletme Birleşmeleri Sırasında Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	64
2.3.4.2. Özel Amaçlı Girişimler ve Yaratıcı Muhasebe	66
2.3.5. Finansal Tabloların Sunumu, Zamanı, Kapsamı Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe	66
2.3.6. Maliyet Muhasebesi Yöntemleri Seçimi Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe	68
2.3.6.1. Stok ve Satılan Malların Maliyeti Hileleri	69
2.3.6.2. Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi	70
2.3.6.3. Siparişi Alınmış Ancak Sevk Edilmemiş Mallar	70
2.3.6.4. Siparişi Alınmamış Ancak Sevk Edilmiş Mallar	71
2.3.6.5. Uzun Dönemli Amortisman Ayrılması	72
2.3.7. Gerçek Olmayan Gelirin Tanınması ve Bir Kerelik Kazançlarla Gelirin Yüksek Gösterilmesi	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA KULLANILAN MODELLER VE BİR ÖRNEK UYGULAMA

3.1. Genel Bakış	75
3.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Ortaya Çıkarılmasında Kullanılan Modeller	77
3.2.1. Healy Modeli	77
3.2.2. DeAngelo Modeli	79
3.2.3. Jones Modeli	79
3.2.4. Geliştirilmiş Jones Modeli	80
3.2.5. Barton ve Simko Modeli	81
3.2.6. Beneish Modeli	82
3.3. Beneish Modeli ile Örnek Bir Uygulama	86

3.3.1. Giriş.....	86
3.3.2. Araştırmada Kullanılacak Model	86
3.3.3. Araştırmada Kullanılan Veriler ve Araştırmanın Kapsamı.....	87
3.3.4. Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	114

ABSTRACT

CREATIVE ACCOUNTING PRACTICE TECHNIQUES IN MANIPULATION OF THE FINANCIAL STATEMENTS AND AN APPLICATION WITH BENEISH MODEL

Nuri AVSARLIGIL

Suleyman Demirel University, Master thesis of Department of Business
Administration, 114 pages,
May 2010

Supervising Assoc. Prof. Dr.: Ismail BEKCI

The purpose of this thesis, how false financial statement users are redirected by elements of the accounting system and different segments of the financial statements, how it affects the clarity using statutory legislation to make a review about. Basic starting point of the study, how misguided individuals and society with financial information. Interpretation of these issues and objectives for the financial statement users must be fully understood.

The study is being used as a manipulation of the traditional methods will be discussed and this method uses a mix of open legal case which will be referred to the concept of creative accounting.

In the first part of the study, will be mentioned to concept of financial statements, cultivars, characteristics and quality of information used in financial statements and given general information about the manipulation, manipulation of financial information on methods used will be introduced. At the end of the first section, manipulation of financial information affects how they are affected by the various sectors will be examined.

In the second section, with all aspects of creative accounting concepts will be introduced and the use of creative accounting are necessary to be given information about the economic and social environment. Creative accounting application techniques will be studied in depth.

In the third section, the creative accounting practices to manipulate financial information that is being used to reveal the existence of the model will be discussed. Beneish model, using these models in Turkey, textile stocks traded in ISE (İstanbul Stock Exchange) firms whether they use creative accounting practices to be investigated. Beneish model would be based on this research is being done. Examined the data for the textile company "Beneish original model equation" using obtained for the results. Beneish as a reference model in Turkey, the company shares traded on the Istanbul Stock Exchange was applied and called the "The equation of Beneish TR application" of the equation results will be compared.

As a result, Beneish model by comparing the results of two different versions, creative accounting environment in the United States and Turkey will be interpreted in the media.

Keywords: Financial Statements, Financial Information Manipulation, Creative Accounting, Benesih model.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners
AKE	: Aktif kalitesi endeksi
AME	: Amortisman endeksi
AQI	: Asset Quality Index
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
BKM	: Brüt kar marjı endeksi
CEO	: Chief Executive Officer
DEPI	: Depreciation Index
DSRI	: Days Sales in Receivables Index
FASB	: Financial Accounting Standards Board
FSE	: Finansman giderlerinin satışlara oranı
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IAS	: International Accounting Standards
IASB	: International Accounting Standard Board
ISE	: Istanbul Stock Exchange
IFRS	: International Financial Reporting Standards
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KÖG	: Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri
KVYK	: Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
KYE	: Kaynak yapısındaki değişim endeksi
LVGI	: Leverage Index
MSUGT	: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
NFV	: Net Faaliyet Varlıkları
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PSE	: Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi
SEC	: U.S. Securities and Exchange Commission
SGAI	: Sales, General and Administrative Expenses Index
SGI	: Sales Growth Index
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	: Sermaye Piyasası Kanunu
SSE	: Stokların satışlara oranı
TAE	: Ticari alacaklar endeksi
TATA	: Total Accruals Total Assets
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TR	: Türkiye
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği
TVE	: Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
US GAAP	: Generally Accepted Accounting Principles in the United States
UVYK	: Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları ve Sağlanması Beklenen Faydalar.....	19
Tablo 2: Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık	24
Tablo 3: Yaratıcı Muhasebeye Farklı Bakış Açıları	38
Tablo 4: İşlemlerin Finansal Tabloların İçeriğine Alınması Açısından Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Ana, Ara Amaçları ve Araçları.....	48
Tablo 5: Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin İlk Yapıldığı Yıl İçerisinde Gider Yazılması.....	51
Tablo 6: Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin Aktifleştirilerek Amortisman Yoluyla Gider Yazılması.....	51
Tablo 7: Menkul Kıymetlerin Sınıflandırılması ve Dönem Sonu Değerlemesi.....	57
Tablo 8: Alınan ve Verilen Çeklerin Reeskont İşlemleri Karşısındaki Durumu	61
Tablo 9: Satılan Malın Maliyeti ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.....	69
Tablo 10: İşletmelerin Yapmış Oldukları Gelir İşlemleri ve Olası Gelir Hileleri	74
Tablo 11: Yaratıcı Muhasebe Ölçümünde Kullanılan Göstergeler.....	76
Tablo 12: Yaratıcı Muhasebe Tespitinde Kullanılan Teknikler.....	77
Tablo 13: Beneish Orjinal Modelinde Kullanılan Veri Seti ve Mi Değerleri.....	96
Tablo 14: Beneish TR Uygulamasında Kullanılan Veri Seti ve Mi TR Değerleri	97
Tablo 15: Uygulamaya Giren Toplam Veri Sayısı	98
Tablo 16: Tanımlayıcı İstatistikler.....	99
Tablo 17: Normallik Sınaması	99
Tablo 18: İşletmelerin Mi ve Mi Tr Değerleri ve Yorumları.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Beneish orjinal modelinde 1.Bölge.....	90
Şekil 2: Beneish orjinal modelinde 2.Bölge.....	91
Şekil 3: Beneish orjinal modelinde 3.Bölge.....	91
Şekil 4: Beneish orjinal modelinde 4.Bölge.....	92
Şekil 5: Beneish TR uygulamasında 1.Bölge.....	94
Şekil 6: Beneish TR uygulamasında 2.Bölge.....	94
Şekil 7: Beneish TR uygulamasında 3.Bölge.....	95
Şekil 8: Beneish TR uygulamasında 4.Bölge.....	95
Şekil 9: Normal dağılım testinde ret bölgeleri	98
Şekil 10: Mi Verilerinin Histogram Gösterimi	100
Şekil 11: Mi Verilerinin Normal Dağılım Grafiği	101
Şekil 12: Mi TR Verilerinin Histogram Gösterimi	101
Şekil 13: Mi TR Verilerinin Normal Dağılım Grafiği	102

GİRİŞ

Globalleşen günümüz dünyasında, finansal tablolar şirketlerin ekonomik bilgilerinin hem ulusal piyasada hem de uluslar arası piyasadaki ilgili kişilere ve kurumlara duyurulması görevini yerine getiren araçlardır. Ekonomik sistem açısından finansal tabloların güvenilir olması ve doğru bilgiler aktarması gerekmektedir. Çünkü finansal tablolar yatırım, vergilendirme ve kredi derecelendirme açısından oldukça önemli argümanlardır. Fakat finansal tablo düzenleyicileri şirketin içinde bulunduğu durumu olduğu gibi göstermek yerine, olması gerektiği gibi göstermek için çaba sarf etmektedirler. Bu çabanın bertaraf edilmesi için de kanun koyucu pozisyonundaki devlet ve ona bağlı kurumlar oldukça sıkı bir şekilde çalışmaktadırlar. Sadece ulusal piyasa için değil uluslar arası piyasa için de finansal tabloların hazırlanışında uyulması gereken bir kurallar bütünü yakalayabilmek için çaba harcamaktadırlar.

Bu sebeple, standartlar geliştirilerek bu gibi suiistimallerin önüne geçilmek istenmektedir. Standartlar aracılığıyla yapılmak istenen muhasebede ve dolayısıyla muhasebenin temel çıktıları olan finansal tablolarda tek bir ortak dil oluşturabilmektir. Bu ortak dil kullanılarak hem ulusal hem de uluslar arası piyasada güvenilir muhasebe çıktılarına ulaşılabilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, ekonomik sistem üzerinde etkisi tartışılmayacak olan finansal tabloları, düzenlenmesinde barındırması gereken unsurları ve bazı hususların nasıl esnetilerek yanlışlığa yol açtığı konusu üzerinde durulacak ve gizlenmeye çalışılan bazı faaliyetlerin ortaya çıkarılmasında kullanılabilen yöntemler aracılığıyla, şirketlerin finansal bilgiler üzerinde oynama yapıp yapmadığı araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABLO KAVRAMI VE MANİPÜLASYON

1.1. Finansal Tablo Kavramı ve Finansal Tabloların Amaçları

Finansal tablolar, muhasebenin yani; işletmenin finansal verisini kaydeden, sınıflayan ve raporlayan bir sürecin temel çıktılarıdır (Doyrangöl ve İbiş, 2007:13).

"Finansal tablolar; muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıklarıyla bu bilgileri kullanacak olanlara iletilmesini sağlayan araçlardır" (Akdoğan ve Tenker, 2007:4).

Diğer bilgi çeşitlerinde olduğu gibi finansal tablolar aracılığıyla kullanıcılara aktarılan muhasebe bilgilerinin de amacı, eldeki bilgiyi arttırarak karar almaya yardımcı olmak ve riski azaltmaktır (Doyrangöl ve İbiş, 2007:4).

Dolayısıyla, "Finansal tabloların amacı, çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamaktır. Bu amaç için hazırlanan finansal tablolar kullanıcıların büyük bir kısmının ortak ihtiyaçlarını karşılar. Ancak finansal tablolar çoğunlukla geçmişteki işlemlerin etkisini gösterir ve genellikle finansal olmayan bilgileri içermezler, bu nedenlerle kullanıcıların ekonomik kararlar alırken ihtiyaç duyacağı bilgilerin tamamını sağlamazlar. Finansal tablolar aynı zamanda yönetimin idaresinin sonuçlarını veya yönetimin idaresine verilen kaynakları kullanımının hesabını gösterir. Şirket sahipleri adına hareket eden yönetimin yeterliliğini ve hesaplarını gözden geçirmek isteyen kullanıcılar bu değerlendirmelere dayanarak ekonomik kararlar verebilirler. Bunlar, örneğin; işletmedeki yatırımlarını devam ettirmek veya satmak veya yönetimi yeniden atamak ya da değiştirmek şeklindeki kararları içerebilir" (TMSK Yayınları, 2006: 11).

Finansal tablo kullanıcılarının menfaatleri zaman zaman birbirleriyle çatışabilmektedir. Bu çatışma içerisinde, finansal tablo kullanıcıları ve bu kullanıcıların duydukları bilgi ihtiyaçlarını şu şekilde tanımlanmıştır (TMSK, 2006:11):

Yatırımcılar: Sermayeyi sağlayarak sermaye riskini üstlenenler ve onların fikir danıştığı kimseler yatırımların taşıdığı risklerle ve yatırımın getirisi ile

ilgilenirler. Yatırımcıların satın alma, elde tutma veya satma kararlarını vermelerine yardımcı olacak bilgilere ihtiyaçları vardır. Bir işletmenin ortakları aynı zamanda bu işletmenin kendilerine kar payı ödeme gücünü anlamalarını sağlayacak bilgilere de ihtiyaç duyarlar (TMSK Yayınları, 2006:11). Kısacası, yatırımcılar, durum değerlendirmesi yapmak için finansal tabloları kullanırlar. Değerlendirmenin sonucunda, yatırım yapma veya yatırımdan vazgeçme yani elden çıkarma yönünde karar verilir. Bu türlü kullanıcılar yönünden, finansal tablolar öngörü yapmaya olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidirler (Akdoğan ve Tenker, 2007:35).

Çalışanlar: Çalışanlar ve onları temsil eden gruplar, işlerinin devamlılığı ve işverenlerinin karlılığı ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyarlar. Bunlar aynı zamanda çalıştıkları işletmenin kendilerine ücretlerini, emekli olmaları halinde emeklilikle ilgili yükümlülüklerini ödeme kabiliyetini ve işletmenin iş sağlama imkanlarını anlamalarına sağlayacak bilgilerle de ilgilenirler (TMSK Yayınları, 2006:11).

Ancak, yeterli denetimin olmadığı bir ortamda hazırlanan finansal tabloların doğruluğundan kuşku duyulması olasıdır. Bu kuşkulu durumun neticesinde ise işletme gerçek sonuçlara dayandırılmayan finansal tablolar yayınladığı için çarpıtılmış işçi talepleri ile karşılaşacaktır (Akdoğan ve Tenker, 2007:35).

Borç Verenler: Borç verenler verdikleri borçları ve borçlara ait faizleri zamanı geldiğinde tahsil edebilme imkanlarını belirlemek için bilgiye ihtiyaç duyarlar (TMSK Yayınları, 2006:11). Kredi kurumları tarafından incelenen finansal tablolar aracılığıyla yapılan analizlerin sonucunda, kredinin geri dönmesi konusunda önemli bilgiler edinilebilir. Bu nedenle sermaye piyasası gelişmiş olan ülkelerde finansal tabloların ana hedefi yatırımcılar olurken, diğer ülkelerde ana hedef kredi kurumları olmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 36).

Satıcılar ve Diğer Ticari Tedarikçiler: Satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler işletmenin kendilerine olan borçlarını zamanı geldiğinde ödeme gücünü belirlemelerini sağlayacak bilgilerle ilgilenirler. Ticari kreditorler, kendileri için önemli bir müşteri olmaması nedeniyle bir işletmenin devamlılığına ihtiyaç duymuyorsa, finansal borç verenlere nazaran bir işletmenin kısa vadedeki performansı ile daha çok ilgilenirler (TMSK Yayınları, 2006: 11).

Kredi kurumlarınca, finansal tablolar aracılığı ile analizi yapılan işletme sonuçları, sağlanan kredinin geri dönme olasılığı konusunda önemli bilgiler verir. Sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde finansal tabloların ana hedefi, yatırımcılar olurken, diğer ülkelerde kredi kuruluşları olmaktadır. TMSK (Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu)'nın kurulması ve finansal tabloların uluslar arası muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanması, finansal tabloların sadece Türkiye içinde değil, dünya ülkelerince de verilerin değerlendirilmesinde kullanılmasını sağlamış ve yurt dışı fonların, kredilerin ülkemize girişini hızlandırmıştır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 36).

Finansal Analistler: Finansal tabloların önemli kullanıcılarından biri de finansal analistlerdir. Finansal analistler, muhasebe dalında yetkinliği kanıtlanmış kişilerdir. Bu nedenle finansal analistler, finansal tabloların üst düzey bilgiye sahip kullanıcıları olmaktadır. Finansal analistler, genel bilgi düzeyindeki yatırımcıların aydınlatılmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedirler. Bu nedenle finansal tablolar, finansal analistlerin yanıltılmaları amacıyla kullanılmamalıdır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 37).

Hükümetler ve Kamu İşletmeleri: Finansal tabloların kullanıcılarından biri de kuşkusuz devlettir. Devlet finansal tablolarla, verginin alınması ve denetlenmesi açısından ilgilenmektedir. Vergi amacının dışında, genel ekonomi politikasının saptanmasında kullanılacak istatistiksel bilgiler de finansal tablolardan sağlanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 38).

Hükümetler ve kamu işletmeleri kaynakların tahsisi ile ilgilidirler. Dolayısıyla bunlar işletmenin faaliyetleri ile ilgilendirler. İşletmenin faaliyetlerine ilişkin yasal düzenleme yapmak, vergi politikasını belirlemek, ulusal gelir ve diğer istatistiki hesapları yapmak için de bilgi gereksinimi vardır (TMSK Yayınları, 2006: 11).

İşletme Sahipleri ve Yöneticiler: İşletme sahip veya sahipleri (ortaklar) işletmeye tahsis ettikleri sermayenin ne derece etkin kullanıldığını, ortak oldukları işletmenin finansal durumunu, performansını ve nakit akışları hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Günümüzde, ortaklarla yöneticiler aynı kişiler değildir. Dolayısıyla yönetim, emrine verilen kaynakların nasıl ve ne etkinlikte kullanıldığının bilinmesi

önem taşımaktadır. Finansal tabloların, işletme sonuçlarının yönetimce değerlendirilmesi ve yönetimin işletme sahip ve ortaklarına karşı aklanmaları ihtiyacından doğduğunu göz önünde bulundurursak, finansal tablolar yöneticilere bir taraftan ileriye dönük kararlar alınmasında gerekli olan bilgiyi sağlarken, diğer taraftan bir döneme ait işletme sonuçlarından dolayı yönetimin yüklediği sorumluluğun belirlenmesine de olanak vermektedir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 34).

Finansal tablolar kullanılarak gerçekleştirilen finansal raporlama, genel anlamda bakıldığında iyi bir performans sergileyen şirketlerin nispeten düşük bir performans sergileyen şirketlerden ayırt edilebilmesini, sonuç olarak finansal bilgi kullanıcılarının şirket hakkında doğru karar vermelerine yardım etmek suretiyle kaynakların etkin bir şekilde tahsisini kolaylaştırmaktadır (Healy ve Wahlen, 1999: 366).

1.2. Finansal Tabloların Özellikleri

Temel finansal tablolar olarak anılan bilanço ve gelir tablosunun temel ekonomik amacı, finansal kararların alınmasına yardımcı olmaktır. Finansal tablolarda sunulan bilgilerin kaliteyi beraberinde getirebilmesi için bu bilgilerin sunulduğu finansal tabloların da bazı önemli nitelikleri taşımaları gerekmektedir (Bayırlı, 2006:19).

Bu bağlamda finansal tabloların taşınması gereken özellikler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Anlaşılabilirlik (Şeffaflık): Finansal tablolarda yer alan bilgilerin taşınması gereken önemli bir özellik kullanıcılar tarafından tam olarak anlaşılabilir olmalarıdır. Bu konuda, kullanıcıların işletmenin iş kolu ve ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olduğu, muhasebeden anladığı, bilgileri de makul seviyede bir dikkatle incelediği varsayılır. Ancak, karmaşık konularla ilgili olup kullanıcıların ekonomik karar verirken yararlanabilecekleri ve finansal tablolarda yer verilmesi gereken bilgiler, sadece bazı kullanıcılar için anlaşılması güç olacağı gerekçesi ile finansal tablolardan da dışlanmamalıdır (TMSK, 2006:16).

Finansal tablolarda sunulan bilgilerin yöneticilere, yatırımcılara, kredi verenlere ve diğer kullanıcılara yararlı olabilmesi için; bu bilgilerin anlaşılabilir olması gerekir. Bilgiyi kullanan kişilerin, sunulan bilgileri anlayamaması, bilginin yararını

ortadan kaldırır. Finansal tablolardan sağlanan bilgiler, iş ve ekonomik faaliyetleri makul derecede anlayabilen ve bilgilerin makul özenle incelemeye istekli olanların kavrayabilecekleri şekilde olmalıdır. Finansal tablolar ve bu tablolarda sunulan bilgilerin anlaşılabilir olma özelliği bu bilgilerin anlamlı olmasına olanak verir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 41). Finansal tabloların açık ve kolaylıkla anlaşılabilir şekilde olması gerekir [TTK (Türk Ticaret Kanunu) Madde:75,Fıkra: 1].

Açıklıktan ve kolay anlaşılabilirlik kelimelerinden anlaşılması gereken bilançoju herkesin anlayabileceği şekilde hazırlamak değildir. Finansal tablolar muhasebe konularında yeterli olan bir kişi için; açık ve kolay anlaşılabilir nitelikte olmalıdır (Karayalçın, 1988: 82).

Şeffaflık ve sorumluluk bilginin kullanılmasını teşvik edici unsurlardır. Kullanıcıları bilgilendirme çalışmaları ile ulusal muhasebe standartları arasındaki uyum, finansal tablolardaki verilerin güvenilirliğini ve karşılaştırılabilirliğini geliştirmektedir [TBB (Türkiye Barolar Birliği) Bankacılık ve Araştırma Grubu, 1999: 16].

Güvenilirlik: Bilginin faydalı olması için güvenilir olması gerekli bir koşuldur. Kullanıcılar tarafından bir bilgiye dayanılacaksa, bilgi önemli hatalar içermiyorsa, ön yargılı değilse ve belli bir konuyu makul bir şekilde açıklamış olduğu kabul edildiği bekleniyor ise bilginin güvenilirlik özelliği olması kaçınılmazdır (TMSK, 2006:16).

Finansal tablolardan elde edilen bilgilerin yararlı olabilmesi için, bu bilgilerin güvenilir olması gerekir. Hata ve önyargıdan makul ölçüde arınmış ve temsil etmeyi amaçladıkları şeye sadık kalarak temsil eden bilgi güvenilir bilgidir. Güvenirlilik, bir bilginin özün önceliği kavramı gereği olayı temsilde doğruluk, kanıtlanabilirlik ve tarafsızlık özelliklerini taşıması ve ihtiyatlılık ilkesine uyum ile söz konusu olur (Akdoğan ve Tenker, 2007: 45).

Karşılaştırılabilirlik: Kullanıcıların, belli bir zaman içerisinde bir işletmenin finansal durumundaki değişimleri takip edebilmeleri için işletmenin finansal tablolarını karşılaştırma olanakları olmalıdır. Karşılaştırılabilirlik niteliksel özelliğinin önemli bir şartı, kullanıcıların, finansal tabloların hazırlanmasında takip

edilen muhasebe politikaları, bu politikalarda yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin etkileri hakkında bilgilendirilmeleridir (TMSK, 2006:16).

Bir işletmenin birden fazla döneme ilişkin işlemlerinin benzerlik ve farklılıklarının ortaya konabilmesi için finansal tabloların karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Bir işletmenin değişik dönemlerine ait finansal tablolarına bakarak farklılıklar ve benzerliklerin ortaya konabilmesi için bazı koşulların var olması gerekmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 47):

- Finansal tabloların hazırlanışında bir tek düzelik sağlanmış olmalıdır.
- Finansal tablolarda yer alan aynı kalemler aynı bölüm başlıkları altında toplanmalıdır. Böylece dönemlerin karşılaştırılarak dönemler itibariyle farklılıkların ortaya çıkmasına olanak verilmelidir.
- Uygulanan muhasebe ilkeleri imkânlar dâhilinde olsa bile değiştirilmemelidir. Her dönemde farklı ilkelerin uygulanması karşılaştırılma yapılmasını güçleştirir.

Belirtilen bu üç koşul yerine getirildiği takdirde, finansal tabloların karşılaştırılabilir olma özelliği sağlanır ve finansal tablolar dönemler itibariyle karşılaştırılarak yararlı bilgiler edinilebilir. Bu koşullardan birinin yerine getirilmemesi karşılaştırmanın sağlayacağı yararları ortadan kaldıracaktır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 47).

İhtiyaca Uygunluk: Eldeki bilgilerin, kullanıcıların karar vermeleri aşamasında faydalı olabilmesi için ihtiyaçlarına uygun olması gerekir. Eğer kullanıcıların ekonomik kararlarını geçmişteki, bugünkü ve gelecekteki olayları değerlendirmelerine yardımcı olmak ya da geçmişteki olayları algılamalarını teyit etmek veya düzeltmek suretiyle etkiliyorsa, bilgi uygunluk kalitesini taşır (TMSK, 2006:16).

Bu niteliksel özellikler yanında finansal tablolarda yer alan bilgilerin zamanında sunulması, gerçeği doğru bir şekilde göstermesi ve fayda maliyet ilişkisinin gözetilmesi çok önemlidir. Dürüst bir şekilde sunum, niteliksel özelliklerin uygulanması ve ilgili muhasebe standartlarının doğru bir şekilde uygulanmasıyla yakından ilgilidir (Çıtak,2007: 7).

1.3. Finansal Tabloların Sınırları

Finansal tablolar, genellikle finansal olmayan bilgileri içermezler ve çoğunlukla geçmişteki işlemlerin etkisini gösterirler. Bu nedenle ekonomik kararları alırken kullanıcıların ihtiyaç duyacağı bilgilerin tamamını vermekte yetersizdirler (TMSK, Kavramsal Çerçeve, Madde: 12-13).

Finansal tablolar, özel amaçlar için değil genel amaçlar için hazırlanmalıdır ve buna uyumluluk özelliği adı verilir. Ayrıca, genel amaçlara uygun olarak hazırlanacak finansal tabloların anlaşılabilir olması da oldukça önemlidir. Bu sebepten dolayı, finansal tablolar, kullanıcıların en az düzeyde de olsa finansal tabloların niteliklerini ve muhasebe terminolojisini bildikleri varsayılarak hazırlanır. (Akdoğan ve Tenker, 2007: 48)

Sınırlı bilgiye sahip olan kullanıcılar tarafından finansal tablolarda sınırlı olarak kullanılırlar.

Bu kullanım sınırları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 49):

- Finansal tablolardaki rakamlar kesin değildir,
- Finansal tablolar tarihi maliyete göre hazırlanırlar,
- Finansal tabloların kamuya açıklanması gecikmektedir,
- Finansal tablolar, özet bilgi verir, ayrıntıları göstermez, Finansal tablolar önemli birçok durumu yansıtmamaktadır,
- Finansal tablolarda birçok farklı değerlendirme yöntemi uygulanmış olabilir,
- Finansal tablolar ulusal para birimine göre hazırlandığından paranın satın alma gücündeki değişiklikleri yansıtmaz,
- Finansal tablolar nakit esastan çok, gerçekleşme (tahakkuk) esasına göre hazırlanır,
- Finansal tablolarda öngörülere ve yargılara yer verilebilir,
- Finansal tablolar, düzenlendikleri andan öncesini gösteren belgelerdir,
- Finansal tabloların subjektifliği ağır basmaktadır.

Finansal tablo kullanıcıları, tabloların yukarıda sayılan niteliklerini göz önünde bulundurmaları zorundadır. Bu nedenle sayılan bu nitelikler finansal tabloların kullanım sınırlarını oluşturmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 49).

1.4. Finansal Tabloların Güvenilirliği ve Doğru Bilginin Önemi

Finansal tablolarda ilgililerin kullanımına sunulan bilgiler, aslında veri tanımının içerisinde yer almaktadırlar.

Veri, yapılan bir işlemin belirli bir düzene göre tutulmuş kayıtlardır. Veri kültürünün temelinde kayıt tutma işlevi yer almaktadır. İşletmelerin başarılı olabilmesi açısından etkili bir veri yönetimine sahip olmaları gerekmektedir (Davenport ve Prusak, 2001: 22).

Denetlenmiş finansal tablolara duyulan güven, bağımsız denetçi ihlalleri sebebiyle yönetim üzerindeki kontrolün azalmasına, denetim şirketlerinin denetledikleri şirket yöneticileriyle bir takım danışmanlık anlaşmalarının içine girmesi ve yöneticilere yasa dışı menfaatler sağlanması gibi nedenlerle ortaya çıkan şirket skandalları sonucunda, oldukça sarsılmıştır (Jorge, 2004:10-11).

Ortaya koyulan bilgiden yararlanan kullanıcılar ile bilgiyi yayınlayan grup arasında bir çıkar çatışması söz konusu ise bilgiyi sunan kaynak bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir. Bazen bunun nedeni, iyi niyetli bir amaç olabilese de çoğu kez amaç, kötü niyetle finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmaktır (Güredin, 1993: 4).

Finansal tablolarda sunulan bilgilerin güvenilir olmama nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Gürbüz, 1995: 27);

- İşletmenin hesap planı, muhasebe bölümünde çalışanlar tarafından iyi anlaşılmamış olabilir,
- Muhasebe personeli, çalışmalarına gereken dikkat ve özeni göstermediği için bazı hatalar yapmış olabilir,
- Finansal tablolar, işletme yönetiminin istekleri doğrultusunda hazırlanmış olabilir,

- Bazı hile ve yolsuzlukları gizlemek ve işletmeyi olduğundan daha iyi göstermek amacıyla finansal tablolar gerçeğe aykırı bir şekilde düzenlenmiş olabilir,
- İşletmeyi daha prestijli göstermek amacıyla karı olduğundan fazla gösterecek işlemler yapılmış olabilir,
- Daha az vergi ödemek için bazı işlemler yapılmış olabilir.

Finansal tablo kullanıcılarından yatırımcılar işletmenin finansal durumu, performansı ve mülkiyeti gibi işletmeyle ilgili konularda doğru ve zamanında bilgiye ihtiyaç duyarlar ve bu bilgilerle ilgili genel olarak üç sorunun cevabını ararlar (Usul, vd, 2002: 110);

- İşletmenin önceki yılki performansı nedir?
- İşletmede bu yıl ne gibi değişiklikler oldu?
- İşletmenin gelecek yıllardaki performansı ne olacak?

Elde edilen bilginin güvenilir olması ve gerçeği dürüst bir şekilde yansıtması sorulara cevap aranırken oldukça önemlidir. Bu nedenle yatırımcılar tarafından incelenen bilgiler, denetlenmiş finansal tablolardan elde edilmektedir. Yapılan bir araştırma bireysel yatırımcıların dış denetim raporlarını gerektiği gibi okumadan yatırıma karar verdiklerini ve bunun nedeni olarak ta yatırımcıların denetim raporunda belirtilenlere tam olarak güvenmediklerini göstermiştir (Usul, Bekçi ve Kahraman, 2002: 116)

Son yıllarda yaşanan şirket skandalları bağımsız denetçilerin eksikliklerinin küçümsenmeyecek bir boyutta olduğunu gösterse de, finansal tabloların bağımsız denetimi kamuya açıklanan bilgilerin güvenilir olup olmadığının araştırılmasında hala geçerli olan yöntemlerden önemli bir tanesidir. Ancak kamuya hesap verilebilirliğin bugün çok daha önemli bir kavram haline gelmesi bağımsız denetimin yanında, kurumsal yönetim ilkelerinin çok önemli hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. (Çıtak, 2007: 19)

Ülkemizde, SPKn (Sermaye Piyasası Kanunu) çerçevesinde, sermaye piyasasına ilişkin düzenlemeler yapmaya yetkili bir kurum olan SPK, OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) kurumsal yönetim ilkelerini ülkemize

uyarlayarak, SPK Kurumsal Yönetim İlkelerini yayınlamış ve Sermaye Piyasası Kanununa tabi işletmelerin, özellikle halka açık şirketlerin, bu ilkelere uygun davranmasını ön görmüştür. (Çıtak,2007: 19)

İlkeler; pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır (SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri);

Birinci bölümde, pay sahiplerinin bilgi alma ve inceleme hakkına, genel kurula katılım ve oy verme hakkına, kar payı alma hakkına ve azınlık haklarına ayrıntılı olarak yer verilmekte; ayrıca pay sahipliğine ilişkin kayıtların sağlıklı olarak tutulması ve payların serbestçe devri ve satışı konuları ile pay sahiplerine eşit işlem ilkesi ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, kamunun aydınlatılması ve şeffaflık kavramları ile ilgili prensipler yer almaktadır. Bu çerçevede, şirketlerin pay sahiplerine yönelik olarak bilgilendirme politikası kuralları oluşturmaları ve bu kurallar bütününe sadık kalarak kamuyu aydınlatmalarına yönelik prensipler belirlenmiş, ayrıca, dünyadaki güncel gelişmeler ve ülkemiz koşulları göz önünde bulundurularak periyodik mali tablo ve raporlarda yer alacak bilgiler bir standarda bağlanmış ve işlevsellik ön planda tutularak ayrıntıya girilmiştir.

Üçüncü bölüm, menfaat sahipleri ile ilgilidir. Menfaat sahibi, işletmenin hedeflerine ulaşmasında ve faaliyetlerinde herhangi bir ilgisi olan bir kimse, kurum veya çıkar grubu olarak tanımlanmaktadır. Şirketle ilgili menfaat sahipleri pay sahipleri ile birlikte çalışanları, alacaklıları, müşterileri, tedarikçileri, sendikaları, çeşitli sivil toplum kuruluşlarını, devleti ve hatta şirkete yatırım yapmayı düşünebilecek potansiyel tasarruf sahiplerini de içerir. Bu bölümde şirket ile menfaat sahipleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine yönelik prensipler yer almaktadır.

Dördüncü bölümde ise, yönetim kurulunun fonksiyonu, görev ve sorumlulukları, faaliyetleri, oluşumu ile yönetim kuruluna sağlanan mali haklar ve yönetim kurulunun faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere kurulacak komitelere ve yöneticilere ilişkin prensipler yer almaktadır.

1.5. Finansal Bilgi ve Muhasebe Bilgisi

1.5.1. Finansal Bilginin Önemi

Herhangi bir şirketin muhasebe ve dış raporlama sistemi tarafından üretilen ve halka açık şirketlerin finansal durum ve performansı ile ilgili, bağımsız denetime tabi tutulmuş ve kamuya açıklanan niceliksel verilerine, finansal bilgi adı verilir (Bushman ve Smith, 2001:238).

Finansal bilgiler, para ile ifade edilen ve bir faaliyet veya işletme ile ilgili olarak üretilen bilgilerdir. Finansal bilgiler, esas itibariyle iş dünyası için üretilir ve kullanılırlar. Bununla birlikte, finansal bilgiler, hayatın diğer alanlarında da kullanılabilir (Naik, 1997:2).

Finansal bilgiler, günümüzde uluslararası bir boyut kazanan ticari faaliyetler içerisinde kullanılan bir iletişim aracıdır. Finansal bilgilerin bu iletişim işlevini yerine getirebilmesi için herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olması gerekmektedir. Ancak ülkeler arasında muhasebe standartlarındaki farklılıklar, finansal bilgilerin, uluslararası düzeyde analiz edilmesini ve yorumlanmasını zorlaştırmaktadır (Lainez ve Callao, 2000:66).

Finansal bilgiler esas itibariyle, muhasebenin bir materyalidir, fakat bu materyali işletmenin sadece muhasebe departmanı ya da muhasebecileri toplamaz ve hazırlamazlar. İşletmelerin tüm birimleri finansal verilerin üretimine katkıda bulunurlar, fakat finansal verilerin toplanması, sınıflandırılması, analiz edilmesi ve raporlanması süreciyle finansal bilgiye dönüştürülmesi işlemi muhasebe sisteminin sorumluluğundadır. (Küçüksözen, 2004:11)

Finansal bilgiler birçok farklı şekilde ortaya koyulabilmektedir. Ancak, finans literatüründe finansal bilgi denildiğinde ilk akla gelen, finansal bilgi arz edicileri olan ve şirketler tarafından düzenlenen;

- Bilanço
- Gelir Tablosu veya Kar-Zarar Cetveli
- Nakit Akım Tablosu'dur.

Bu temel finansal bilgi kaynaklarının yanı sıra ülke uygulamalarına göre

farklılık arz etmekle birlikte, fon akım tablosu, öz kaynak değişim tablosu, yönetim kurulu faaliyet raporu, denetim kurulu raporu ve bu tablolar ile ilgili hazırlanan bağımsız denetim raporları da işletmeler açısından yayınlanan finansal bilgi kaynaklarıdır (Küçüksözen, 2004:12).

Finansal bilgiler kamuya açıklanırken, belirli format ve standartlara uyularak hazırlanmaktadır. Bir şirketle ilgili finansal bilgiye dönüşen olay ya da faaliyetin gerçekleşmesinden, finansal tabloların içeriğine alınmasına kadar izlenmesi gereken ilke ve esaslar, muhasebe ve raporlama standartları tarafından belirlenmektedir. (Küçüksözen, 2004:12)

Yerel özellikler taşıyan ulusal finansal raporlama standartlarının yanı sıra, uluslararası karşılaştırmalara imkan vermek açısından, uluslararası ticari ilişkilerde, IASB (International Accounting Standart Board) tarafından yayınlanan, IFRS (International Financial Reporting Standarts) esas alınmaktadır. Genel olarak verilen bilgilerin ışığında finansal bilgiyi şu şekilde tanımlamak mümkündür; Bir şirketin muhasebe ve dış raporlama sistemi tarafından üretilen, şirketin finansal durum, faaliyet ve faaliyet sonuçları ile ilgili, para ile ifade edilen ve bağımsız denetimden geçirilerek ilgililere finansal tablo ve raporlar aracılığı ile açıklanarak sunulan bilgidir (Küçüksözen, 2004:12-14).

1.5.2. Muhasebe Bilgisinin Önemi

Muhasebe sisteminde veri, muhasebe defterlerine kaydedilen ekonomik işlemler olarak tanımlanmaktadır. Muhasebe verilerinden geçmişe yönelik bilgileri değil; aynı zamanda geleceğe yönelik çalışmaların da temel verilerinin elde edilmesi beklenmektedir (Ergin, 1982: 72).

Muhasebe verilerinin muhasebe sisteminde kullanılacak bilgilere dönüşebilmesi için işlenmesi gerekmektedir. Finansal tablolar aracılığıyla sunulan muhasebe verilerinin doğrudan doğruya kullanılması, finansal bilgi kullanıcılarına bir fayda sağlamayacaktır. Finansal tablolarda sunulanların bilgi mi yoksa veri mi olduğu kullanıcıya göre farklılık göstermektedir. Eğer finansal tablo kullanıcısı, finansal tabloları anlamlı olarak yorumlayabilecek düzeyde değil ise finansal tablolardaki sunum “veri” görünümündedir ve işlenip bilgi haline getirilmesi uzmanlık istemektedir. Bu kullanıcıya veriyi alıp doğrudan kullanmak bir fayda

sağlamayacaktır. Diğer taraftan uzman bir finansal analist için aynı sunum “bilgi” niteliği taşımaktadır” (Bayırlı, 2006:4).

Enformasyon ise belirli amaca ya da konuya göre bir araya getirilmiş veriler topluluğudur. Enformasyon kullanıcılarını biçimlendiren, bakış açısında veya anlayışında bir değişiklik yaratan veridir. Bilgi ise, değer yaratacak tarzda işletmeyi organize eden, gruplandırılabilen ve eyleme geçirebilen veridir (Davenport ve Prusak, 2001: 24).

Enformasyon ve bilgi arasında temel bir fark vardır: olguya ait bir şeyler bilmek, sunulan verilerden haberdar olmak enformasyonu, o olgunun bir değişime nasıl tepki göstereceğini bilmek ise bilgiyi ifade eder. Bilgi, olgu hakkında bir şeyler bilmenin (enformasyonun) ötesinde, bilişsel bir süreçten geçirilerek enformasyonu yargıya dönüştürmeyi de gerektirmektedir (Barca, 2000: 518).

Bilgi, deneyimle, yargıyla, sezgiyle ve değerlerle bütünleşmiş enformasyondur. Bilgi, enformasyonun mukayese edilmesi, uygulama sonuçlarının derlenmesi, diğer enformasyonlarla ilişkisinin anlaşılması ya da başka insanların belirli bir enformasyon hakkındaki düşüncelerinin öğrenilmesidir (Huseman ve Goodman, 1999:108).

Bir anlamıyla muhasebe enformasyonu; finansal bilgilerin veri olarak yer aldığı kayıtlardan, sınıflandırılmış bir şekilde alındıktan sonra düzeltilerek doğruların onaylanarak özetlendiği finansal tablolardır. Finansal tablolarda özetlenen muhasebe enformasyonunu bilgiye dönüştürecek olan onu yorumlama konumundaki muhasebe bilgisi kullanıcıdır (Küçüksözen, 2004:5).

Veri ve enformasyonun tersine bilgi değerlendirmeyi de içerir. Farklı değerlere sahip insanlar aynı durumu farklı görürler ve bilgilerini değerlerine göre organize ederler (Küçüksözen, 2004:7).

Tüm bunların neticesinde muhasebe bilgisi; muhasebe süreci sonucunda finansal tablolarda özetlenen veri topluluklarının yani enformasyonun karşılaştırılması ve yorumlanması sonucu ulaşılan yargılar olarak tanımlanabilir.

1.5.3. Finansal Bilgi ve Muhasebe Bilgisinin Karşılaştırılması

Finansal bilgi, muhasebenin çıktıları olan finansal tablolarda dahil olmak üzere çeşitli raporlardan elde edilmiş niceliksel veriler iken, muhasebe bilgisi, eldeki niceliksel verilerin, yorum katılarak ve karşılaştırılarak bir yargıya varılmasını sağlayan, kısacası üretilen bir bilgidir.

Muhasebe bilgisi, bilgiye sahip kişilere göre farklı sonuçlar doğurabilirken, finansal bilgiler nicelik ifade ettikleri için standart bir anlam ifade etmektedirler. Finansal bilgiler, bilimsel yöntemlerle analiz edilebilirler fakat bu analiz sonucu ortaya çıkan sonucu yorumlayarak, muhasebe bilgisi oluştururlar.

Finansal bilgiye ulaşan yorumcunun ya da kullanıcının bilgi birikimine ve yeteneklerine göre muhasebe bilgisi elde edilmektedir.

1.6. Genel Olarak Manipülasyon

Manipülasyon Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe sözlüğünde, üç anlamda kullanılan ve Fransızcadan Türkçeye geçen bir kelimedir. Bu anlamlar sırasıyla şöyledir:

- İnsanları kendi bilgileri dışında veya istemedikleri halde etkileme veya yönlendirme,
- Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme,
- Ekonomi açısından varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işi.

Yapay fiyat oluşturma ya da diğer bir deyişle manipülasyon, dar finansal piyasalarda, arz ve talebin sınırlı olduğu; katılımcıların önemli bir kısmının pazarın yapısı ve hisse senedi olgusu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı ve kuralların yeterince bilinmediği dönemlerde kendini gösteren, bir faaliyet olarak kabul edilen bir olgudur (Özbay, 1990).

Manipülasyon, bireyleri ve toplumu istenilen davranışa yönlendirmek veya yanıltmak için kullanılan yöntemdir. Bu yönlendirme ve yanıltma 2 şekilde yapılabilir; bunlardan birincisi güç kullanmaktır ki herkes güçlü olmayabilir. İkincisi

ise onları çeşitli aldatıcı işlemlerle istenilene yönlendirmektir ve bu da manipülasyonun ta kendisidir (Çıtak, 2007:20).

Manipülasyon borsa literatüründe ise hisse senetlerinin fiyatlarında asılsız haberler yaparak suni fiyat dalgalanmaları yaratılması ve aracı kurumları kullanarak bazı senetlere ilgi varmış gibi izlenim verilmesi dolayısıyla yatırımcıları yanlış bilgilendirme yoluyla hisse senedi almaya ve satmaya teşvik etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Kurtosmanoglu, 2002: 27).

Manipülasyonunun çeşitli tanımları ve yöntemleri olmakla birlikte temelde önemli bir amacı bulunmaktadır. Bu amaç; “Şirketle ilgili risk hakkında piyasa katılımcılarındaki izlenimi ya da algıyı ve şirketin vurgulanması gereken farklılıklarını etkileme arzusudur” (Stolowy ve Breton, 2000:3).

Bir başka tanıma göre Manipülasyon 3 hedeften birisine ulaşmak için yapılır (Jennings vd, 1982:43,alıntılayan Özbay, 1990: 37);

- Menkul kıymetin fiyatını yükseltmek için alım-satım işlemlerinde bulunarak fiyatı yükseltmek ve menkul kıymeti yükselmiş olan fiyattan elden çıkarmak için
- Menkul kıymet fiyatlarının sürekliliğini ve istikrarını sağlamak için yapılır.
- Fiyatların aşağıya çekilmesi için yapılır. Genellikle vadeli işlem piyasalarında pozisyon alan kimselerce yapılabilmektedir,

Manipülasyon genel olarak üç grup olarak sınıflandırılmaktadır; (Allen ve Gale, 1992:508)

Hareket bazlı manipülasyon (Action-based manipulation); Menkul kıymetlerin cari fiyatlarını ve dolayısıyla şirket değerini değiştirebilen manipülatif işlemlerdir.

Bilgi bazlı manipülasyon (Information-based manipulation); Yanlış ve yanıltıcı bilgi ve haber yaymak suretiyle gerçekleştirilen manipülatif işlemlerdir.

İşlem bazlı manipülasyon (Trade-based manipulation); Alım ve satım yapmak suretiyle gerçekleştirilen manipülatif işlemlerdir.

1.6.1. Finansal Bilgi Manipülasyonu

Finansal bilgiler, finansal tablo ve raporlar halinde finansal tablo

kullanıcılarına sunulmaktadır. Finansal tablo ve raporlar farklı durumlara uyum sağlayabilmek için bazı esneklikler içermektedir. Muhasebe standartlarından kaynaklanan bu esneklik, şirketlerin finansal durumları ve faaliyet sonuçları hakkındaki bilgilerden faydalananları yanıltmamak üzere kullanılmalıdır (Mulford ve Comiskey, 2002:19,20).

Muhasebe sistemindeki bu esneklik iş hayatının yeniliklere uyum sağlaması amacıyla getirilmiştir. Ancak bu esnekliğin kötüye kullanılması halinde finansal bilgi manipülasyonu söz konusu olmaktadır. Bu durum yöneticilerin almış olduğu kararların gerçek sonuçlarının görülmesini engellemektedir (Levitt, 1998).

Finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmak amacıyla hazırlanmış, muhasebe kayıt ve işlemlerinde bilinçli olarak meydana getirilen bu düzensizliklere; finansal bilgi manipülasyonu denilmektedir. Bu uygulamaların asıl hedefi işletmenin durumunun olduğundan başka şekilde gösterilmek istenmesidir (Bayırlı, 2006:28).

Muhasebe manipülasyonunun aşamaları, kârı yönetmek üzere yapılan işlemlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla muhasebe manipülasyonu özellikle dönemler arası işlemlere vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, muhasebe manipülasyonu, herhangi bir dönem içinde gerçekleştirilen kâr ya da nakit akımını olduğundan farklı göstermeye yönelik işlemleri de kapsamaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 58).

“Şirketlerin finansal tablo ve raporlarında yer alan verilerin yöneticilerin istekleri ile uyumlu olmasını sağlamak amacıyla, finansal raporlama sürecine müdahalede bulunulması” olarak tanımlanabilen finansal bilgi manipülasyonu aracılığıyla, şirketlerin finansal durumu hakkında ilgililere, gerçeğe aykırı bilgiler sunulabilmektedir (Küçüksözen, 2004:43).

Finansal bilgi manipülasyonu, ahlaki sınırlar içinde kalıyor ve finansal bilgi kullanıcısının zararına sonuçlanmıyorsa “Muhasebe Usulsüzlüğü” veya “Gerçeğe Aykırı Raporlama” olarak nitelendirilmektedir. Ancak ahlaki sınırlar içinde kalmıyor ve finansal bilgi kullanıcısının zararına sonuçlanıyorsa “Muhasebe Hilesi” veya “Aldatıcı Finansal Raporlama” olarak nitelendirilmektedir (Bayırlı, 2006:28).

Muhasebe usulsüzlüğü ve muhasebe hilesinin yanı sıra muhasebe hatası ise finansal tablolarda kasıtlı olmayarak yanlış bilgi verilmesi, bazı bilgilere yer

verilmemesi ya da bazı bilgilerin açıklanmaması olarak tanımlanabilmektedir. Muhasebe hatası aşağıdaki durumlarda söz konusu olabilmektedir; (Bayırlı, 2006:30)

- Finansal tabloların hazırlanması sürecinde bilgilerin toplanması ve işlenmesi sırasında yanlışlık yapılması,
- Olayların gözetimi, izlenmesi veya değerlendirilmesinden kaynaklanan muhasebe tahminlerinin doğru olmaması,
- Finansal bilgilerin tutar, sınıflandırma, sunum ve kamuya açıklanması ile ilgili muhasebe standart ve prensiplerinin uygulanmasında yapılan yanlışlıklar, hatalar.

Finansal bilginin en önemli avantajı, her hangi bir şirketin gelecekle ilgili projelerinin finansman maliyetini düşürmesidir. Aslında, bu maliyetin düşürülmesi yatırımcıların riske ilişkin algılamalarını etkilemekle ilgilidir. Risk teknik olarak hisse senedinin kazancındaki görece değişimdir. Bunun yanında bir şirketin borç / öz sermaye dengesi ile ilgili yapısal bir risk de söz konusudur. Sonuç olarak finansal bilgi manipülasyonunun amacı, bu iki risk ölçüsünü; yani hisse başına kazanç (piyasa riski) ve borç / öz sermaye oranını (yapısal risk) istenen şekilde değiştirmektir (Stolowly ve Breton, 2000: 4).

Hisse başına kar iki şekilde manipüle edilebilmektedir. Birinci olarak, bazı gelir ve giderleri ekleyerek ve çıkararak kârı değiştirmek, ikinci yol ise, hisse başına kar hesabında kullanılmak üzere kârdan önce veya sonra bir kalem eklemektir. Bu aslında sınıflandırma manipülasyonu olarak nitelendirilir (Stolowly ve Breton, 2000:4).

Aşağıda Tablo 1’de, finansal bilgi manipülasyonunun amaçları ve sağlanması beklenen faydalar gösterilmektedir;

Tablo 1: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları ve Sağlanması Beklenen Faydalar

Manipülasyonun Amacı	Sağlanması Beklenen Fayda
Hisse Senedi Fiyatı Etkisi	- Yüksek hisse senedi fiyatı - Hisse senedi fiyat dalgalanmasının azalması - Şirket değerinin yükselmesi - Sermaye maliyetinin düşmesi - Hisse senedi opsiyonlarının değerinin artması
Borçlanma Maliyeti Etkisi	- Kredibilitenin artması - Daha yüksek borçlanma derecesi - Daha düşük borçlanma maliyeti - Kredi sözleşmelerinde daha esnek finansal koşullar
Teşvik Primleri Etkisi	- Kara bağlı teşvik primi tutarının yükselmesi
Politik Maliyet Etkisi	- Düzenlemelerin azalması - Daha yüksek vergiden kaçınma

Kaynak: Mulford, Comiskey, “The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices”, Canada, 2002; 4

1.6.2. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri

Finansal bilgi manipülasyonunun nedenleri ana başlıklar itibariyle aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Küçüksözen, 2004: 108);

- Şirketlerin zayıf yönetim yapıları,
- Yöneticilerin menfaatleri ve şirketlerin ortaklık yapıları,
- Şirketlerdeki zayıf iç denetim sistemi ve yetersiz bağımsız denetim komiteleri ya da bağımsız denetimin hiç olmaması,
- Finansal raporlama sürecinde finansal bilginin raporlanması açısından gerçek zamanlı değil periyodik bilgilendirmenin olması,
- Periyodik finansal raporlama sisteminin ortaya çıkardığı finansal analistlerin ve bunların tahminleri ile bu tahminlerin şirketlerin yönetimi üzerinde oluşturduğu baskı,
- Muhasebe standartlarının içeriğindeki; gerçekleşme, tahsis ve tahakkuk kavramları ve bu kavramlar da dahil olmak üzere muhasebe sisteminin bir şirket için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların gerçekleşme zamanı, tutarı ve raporlanmasına ilişkin sağladığı esnekliklerdir.

1.6.3. İşletme Yöneticilerini Finansal Bilgi Manipülasyonuna İten Nedenler

Yönetim, önceden saptanan amaçlara ulaşmak için kaynakların organize edildiği ve gelecekteki faaliyetlerin belirlenmesi amacıyla sonuçların değerlendirildiği bir süreçtir (Hodgetts,1999:3).

Yönetici ise bu süreç içerisinde, amaçlara ulaşmak için organize edilen sistemin en önemli parçasıdır.

İşletmenin geleceğini önemli ölçüde etkileyen yöneticiler üç ana grupta toplanabilecek roller üstlenmektedirler. Bunlar; kişilerarası ilişkiler, bilgi toplama ve dağıtma son olarak ta karar verme rolleridir. Yöneticilerin yaptıkları ise hangi açıdan bakılırsa bakılsın, bir karar verme işlemidir (Koçel, 2005:75).

Temel görevleri karar vermek ve seçim yapmak olan yöneticiler yönettikleri işletme açısından hayati derecede önemlidirler. Bu sebeple yöneticiler, doğru karar vermek ve doğru seçimler yapmak zorundadırlar.

2003 yılında ABD (Amerika Birleşik Devleti)'de yapılan bir araştırma, yöneticilerin yaptıkları yolsuzlukların oranının çok yüksek olduğunu göstermiştir. 150'den fazla halka açık şirketi ve o şirketlerin denetçilerini kapsayan bu araştırmada, muhasebe hilelerinin %39'unun şirkette yönetici olan kişiler tarafından yapıldığı tespit edilmiştir ve bu yöneticilerin çoğu mahkeme karşısına çıkmışlardır (Guerra, 2004:10).

Yöneticileri finansal bilgi manipülasyonu yapmaya iten nedenleri üç ana unsurla açıklamak mümkündür. Bunlar, baskı, fırsat ve kendilerini haklı gösterme düşüncesi olarak sıralanabilir (Arens, Elder ve Beasley, 2006:315).

Baskı: Yöneticilerin, sahip oldukları imkanlar düşünüldüğünde, işletme çalışanlarına göre manipülasyon yapması daha kolaydır ve yöneticiler genellikle şu nedenlerle yanıltıcı bilgilere başvurumaktadırlar (Rocco, 1998:26);

- Buldukları mevkiyi kaybetmemek,
- Başarılı görünmek,
- Büyük tutarda prim elde edebilmek,

- Şirketin piyasa değerini yüksek göstermek.

Fırsat: Eğer işletmelerin, etkili bir iç kontrol sistemi yoksa ve özellikle şirketin yönetim kurulu veya denetim komitesi etkili bir gözetimi yerine getiremiyorsa yöneticiler aşağıda belirtilen nedenlerle kullanıcıları yanıltma düşüncesini hayata geçirebilirler (Schilit, 1994:83);

- Hile yapıldığında karşılığı alınır,
- Hilenin yapılması kolaydır,
- Yakalanma olasılığı çok düşüktür veya yoktur.

Haklı Gösterme: Temelinde yönetim felsefesi ve çalışma tarzı ile işletmede dürüstlük ve etik değerlere verilen önem yatmaktadır. Yöneticiler, yaptıkları manipülasyon işlemlerini haklı gösterecek bahaneleri ileri sürmektedirler. Yönetimin çalışma tarzı ve felsefesi, risk alma yetenekleri, muhasebe politikalarında tutucu ya da girişken tavır belirleme ayrımındaki davranışları ve kişi olarak dürüstlük algılayışları, işletme kararlarını önemli ölçüde etkiler (Çıtak,2007: 32).

1.6.4. Manipülasyon Türleri

Manipülatif işlemler belirli ortak bir amaca ulaşmak üzere yapılmaktadır. Fakat bu amaca ulaşmak için kullanılacak sadece tek tip bir davranış biçimi yoktur. Çeşitli kesimler manipülasyonu aşağıdaki teknikler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler (Chambers,2004:63);

- **Göz Boyamak:** Manipüle edilmek istenen finansal varlıkta alım satım yapıldığı ya da fiyat hareketi olduğu izlenimi vermek için bir dizi işlem yapmak, yanıltıcı piyasa görüntüsü vermek.

- **Muvazaalı İşlemler:** Bir finansal varlığın sahipliğinde gerçek anlamda değişiklik yaratmayan işlemler gerçekleştirmek.

- **Karşılıklı İşlemler:** Hem alım hem de satış emirlerinin sisteme aynı zaman da, aynı fiyat ve miktarda, aynı amaçla hareket eden farklı katılımcılar tarafından girilmesidir.

- **Pompalayıp Boşaltmak:** Gittikçe artan fiyattan alım yaptıktan sonra, finansal varlığı piyasaya yeni girenlere daha yüksek fiyattan satmaktır.

- **Kapanışı Belirlemeye Çalışmak:** Fiyatları etkileme çabasıyla finansal varlıkları piyasanın kapanışında ya da kapanışına yakın alıp satmaktır.

- **Köşeye Sıkıştırmak:** Bir finansal varlık piyasasında kontrolü ele geçiren kişilerin bu pozisyonlarını fiyatları çarpıtmakta kullanarak, açığa satış yapan kişilerin yükümlülüklerini kendi yararlarına değiştirdikleri yüksek fiyatlardan yerine getirmelerine neden olmalarıdır.

- **Sıkıştırma:** Bir finansal varlıkta yaşanan arz daralmasında, talep tarafını kontrol ederek yarar sağlamak ve piyasadaki sıkışıklığı istismar ederek yapay fiyatlar oluşturmak için kullanılmaktadır. Köşeye sıkıştırmada manipülatörün kendi çabaları sonucunda piyasada bir sıkışıklık yaratması ve bunu kendi yararına kullanması, sıkıştırmada ise piyasadaki sıkışıklığı kullanarak suistimal etmesi söz konusudur.

- **Sabitleme:** Manipüle edilmek istenen finansal varlığın piyasa fiyatını belli bir düzeyin üzerinde tutmak için söz konusu finansal varlıktan dikkati çekecek ölçü-de büyük miktarlarda alış yapmaktır.

- **Medya, İnternet veya Diğer Yollarla Yanıltıcı Bilgilerin Yayılması:** Bu tür açıklamalar ilgili finansal varlığın fiyatını, açıklamayı yapan kişinin elinde tuttuğu pozisyon veya yapmayı planladığı işlem için uygun düzeye taşımak amacıyla yapılır.

1.6.5. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri (Yaratıcı Muhasebe)

Finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri temel olarak; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi ve diğer finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri olmak üzere 3 gruba ayrılabilir.

Diğer finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri ise; agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, aldatıcı finansal raporlama ve muhasebe usulsüzlükleridir. Bundan sonraki bölümlerde, bu finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri sıra ile açıklanacaktır.

1.6.5.1. Kar Yönetimi (Earnings Management)

Kar yönetimi, muhasebe sonuçlarının aktif bir şekilde manipüle edilmesi ve bir şirketin iş performansı veya faaliyet sonucu ile ilgili farklı bir izlenim yaratılması amacıyla güden finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir (Mulford ve Comiskey, 2002:57).

Kar yönetimi, yöneticilerin işlemlerin oluşturulması sırasında ve finansal raporlama sürecinde verdikleri kararlarla, bazı taraf kesimleri şirketin finansal performansı hakkında yanıltmak ya da kamuya açıklanan kara bağlı sözleşmesel sonuçları etkilemek amacıyla finansal tablo ve raporları değiştirmeleri halinde, gerçekleşir (Healy ve Wahlen, 1999:368).

Yatırımcılar tarafından kar yönetimi uygulamasının yapıldığının anlaşılması durumunda, şirketlerin hisse senedi getirilerinin negatif şekilde etkilediğini gösteren araştırmalara rastlamak mümkündür. Bu konuyla ilgili deneysel araştırmalar yapan Beneish (1997) GKGMİ'ne aykırı hareket ederek finansal tablolarını açıklayan firmaların gerçekten iki yıldır negatif getiri elde ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Canbulut, 2008: 70).

Kar yönetiminin iki yönü vardır. Bunlardan birincisi, kar yönetiminin fırsatçı yönüdür ki burada yöneticiler, yatırımcıları aldatmak için uğraşmaktadır. Diğer ise, kar yönetiminin bilgiye dayalı yönüdür ki bu durumda ise yönetici şirketin gelecekteki nakit akımları ile ilgili kendi özel beklentilerini yatırımcılara açıklamak ve aktarmak amacıyla kar yönetimini bir araç olarak kullanmaktadır. Beneish'in çalışmasından önceki çalışmaların çoğu, kar yönetiminin fırsatçı yönü ile ilgilenmişler, bilgiye dayalı yönü ile ilgilenmemişlerdir (Beneish, 2001:5).

Bu kapsamda bir bütün olarak değerlendirildiğinde yatırımcıların veya ilgililerin karar ve düşüncelerini etkileyecek ya da değiştirecek nitelikte, muhasebe verilerinin veya önemli bazı durumların kasıtlı olarak yanlış, eksik açıklanması ya da hiç açıklanmaması şeklinde açıklanabilir (Dechow ve Skinner, 2000:238).

Son yıllarda SEC (U.S. Securities and Exchange Commission)'in yapmış olduğu açıklamalarda, kar yönetiminden bahsederken, SEC'nin finansal hileden daha geniş bir kavram amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda SEC, US GAAP (Generally Accepted Accounting Principles in the United States)'ı ihlal eden muhasebe uygulamalarını açık bir şekilde finansal hile ve kar yönetimi kapsamında değerlendirmekte, buna ek olarak bu standartların sınırları içindeki bazı sistematik tercih veya uygulamaları da kar yönetimi olarak tanımlamaktadır (Küçüksözen, 2004: 54).

Bu kapsamda finansal hile ile kar yönetimi arasındaki farklılıkları aşağıdaki tabloda belirtildiği şekilde açıklamak mümkündür (Dechow ve Skinner, 2000:240).

Tablo 2: Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık

	Standartlar Çerçevesinde Muhasebe Tercihleri	Nakit Akımına Dayalı Tercihler
Muhafazakar Muhasebe	<ul style="list-style-type: none"> • Karşılık ve rezervlerin çok yüksek ayrılması, • Bir devralma işleminde, devralınan şirketteki Ar-Ge harcamalarının yüksek değerlendirilmesi, • Kayıtlardan çıkarılan aktifler ile yeniden yapılan harcamaların yüksek gösterilmesi.	<ul style="list-style-type: none"> • Satışların geciktirilmesi • Pazarlama harcamaları ile Ar-Ge harcamalarının hızlandırılması
Agresif Muhasebe	<ul style="list-style-type: none"> • Şüpheli ya da tahsili zor alacaklar için gerektiğinden az karşılık ayrılması, • Karşılık ve rezervlerin çok düşük düzeyde belirlenmesi.	<ul style="list-style-type: none"> • Satışların hızlandırılması • Pazarlama harcamaları ile Ar-Ge harcamalarının geciktirilmesi
Hileli, Aldatıcı Muhasebe	<p style="text-align: center;">Standartları İhlal Eden Uygulamalar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Satışların henüz gerçekleşmeden gelir kaydedilmesi, • Fiktif satış kaydı yapılması, • Satış faturalarının tarihlerinin geçmiş bir tarih olarak değiştirilmesi, • Fiktif stok kaydı yaparak stokların olduğundan fazla gösterilmesi.	

Kaynak: Dechow ve Skinner, “Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators”, 2000:25

Yukarıdaki tabloda yer alan GKGMI'ne aykırı olan işlemlerin ilgilileri aldatmak niyeti ile yapıldığı oldukça açıktır. Bununla birlikte, muhasebe standartlarının sınırları içerisinde olduğu belirtilen bazı uygulamalar ise yöneticilerin kişisel düşüncelerine bağlı olarak kar yönetimi kapsamında değerlendirilebilir (Dechow ve Skinner, 2000: 245).

Kar yönetimi sonrasında ortaya çıkan tablonun her zaman anlamsız olduğu söylenememektedir. Belki de yönetilen bir kar rakamı, bir şirketin gelecekteki karlılığının tahmini açısından daha doğru bir gösterge olarak kullanılabilir (Scott, 1997:296).

Konu ile ilgili bir başka önemli husus ise yöneticilerin karar alınırken inisiyatif kullanmalarının yararları ve zararlarıdır.. En önemli zarar, kaynakların yanlış tahsisine neden olması sonucu ile ortaya çıkan maliyettir. Faydası ise, kaynak dağıtımını kararlarındaki iyileşmedir. Yöneticinin güvenilir bir haberleşme imkanı yaratarak şirkete ilişkin bazı özel bilgilerin, şirket dışındakilere ulaşmasını sağlaması, dışarıdakilerin daha sağlıklı karar vermeleri sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla, standartları belirleyenler açısından kritik nokta, hangi durumda standardın yöneticiye

karar verme inisiyatifi taniyacağı ve bilgi verme fonksiyonundan sağlanacak faydanın artacağı ve ne zaman azalacağına karar vermektir (Healy ve Wahlen, 1999:382).

Yukarıdaki tüm açıklamalar çerçevesinde “Kar yönetimi; bir şirketin ekonomik performansı hakkında finansal bilgi kullanıcılarının yanıtılması ya da kamuya açıklanan kar rakamına bağlı sözleşmesel sonuçların etkilenmesi amacıyla, yöneticilerin finansal raporlama sürecinde aldıkları kararlarla veya gerçekleştirdikleri işlemlerle finansal sonuçları değiştirmeleri, diğer bir ifadeyle, yatırımcıların ya da ilgililerin karar ve düşüncelerini etkileyecek nitelikte, muhasebe verilerinin kasıtlı ve bilinçli olarak yanlış veya eksik açıklanması, hiç açıklanmaması olarak tanımlanabilir” (Küçüksözen, 2004: 66).

1.6.5.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)

Kar yönetimi uygulama yöntemlerinden bir diğeri karın istikrarlı hale getirilmesidir ve istikrarlı bir kar dağıtımını sağlayarak daha az riskli bir şirket görüntüsü yaratmayı, karın yüksek olduğu dönemlerde karın düşürülmesini, düşük olduğu dönemlerde ise yükseltilmesini amaçlamaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002:309).

Karın istikrarlı hale getirilmesi şirket başarısının göstergelerindedir. Bu sebeple şirket yönetimindeki kişilerin çoğu dönemde karlılığın düzenli bir şekilde artmasını isterler ve şirket hisse senetlerinin değer kazanmasını ve kamunun gözünde yükselen bir itibara sahip olmasını isterler. Yani işletmeler, karın yüksek olduğu dönemlerde düşürülmesi, düşük olduğu dönemlerde ise yükseltilmesine yönelik uygulamalar yaparak finansal bilgi manipülasyonuna neden olmuş olurlar (Canbulut, 2008: 76).

Karın istikrarlı hale getirilmesi aracılığıyla yapılan finansal bilgi manipülasyonunun amacı, şirket karının istikrarlı bir şekilde büyüyen bir trend çizmesini sağlamaktır. Bu şekilde karın üzerinde oynanabilmesi için şirketin bazı dönemlerde yüksek tutarlarda kar etmesi gerekmektedir. Böylece karın yüksek olduğu bu dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırmak ve bu karşılıkları gerektiği dönemlerde gelir olarak kaydetmek suretiyle istenilen dönemlerde karın arttırılması

mümkün olabilecektir. Dolayısıyla bu tür kar manipülasyonunda temel amaç, kardaki değişimi azaltmaktır (Stolowy ve Breton, 2000:18).

Kamuya açıklanan karın istikrarlı hale getirilmesi konusunda bazı akademisyenlerin herhangi bir çekinceleri bulunmamaktadır. Karın istikrarlı hale getirilmesi uygulaması da kar yönetiminin bir diğer yöntemidir. Bu kişilerin karı istikrarlı hale getirme konusundaki istekleri, yüksek kar açıklama konusundaki isteklerinden daha şiddetlidir. Bununla ilişkili bir örnek; şirketlerin genellikle kabul ettiği gelir vergisi karşılıklarıdır. Bu hem karı azaltmakta, hem de karın istikrarlı hale getirilmesini sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, muhasebe standartlarını belirleme sürecine katılımı istenen kişilerden, FASB (Financial Accounting Standards Board)'a gelen önerilerin % 95'i üç kategoriye ayrıldığında (Rosenfield, 2000);

- Herhangi bir değişiklik yapmayın,
- Çok hızlı hareket etmeyin,
- Karın dalgalanmasına müsaade etmeyin şeklindedir.

Karın istikrarlı hale getirilmesi esas itibariyle üç şekilde yapılabilmektedir. Bunlardan ilk iki tanesi şirket yöneticileri tarafından kasıtlı olarak gerçekleştirilen işlemler sonucu ortaya çıkarken, sonuncu yöntem şirketin gelir yaratma süreci sonucunda kendiliğinden gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi; muhasebe işlemleri ile gerçekleştirilir, ikincisi yatırım, üretim ve satış gibi ekonomik faaliyetlere ilişkin kararlarla gerçekleştirilmektedir. (Küçüksözen, 2004: 75).

Sonuç olarak, karın istikrarlı hale getirilmesi için yapılan işlemler bir finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir. Çünkü bu uygulamalarda şirketin gerçek finansal durumu değil, karın istikrarlı bir trend sürdürdüğü ve şirketin karlılığına ilişkin riskin az olduğu izlenimi yaratmak amacıyla, çeşitli şekillerde manipüle edilmiş kar miktarı kamuya açıklanmakta ve şirketlerin finansal performansları hakkında ilgililere ve finansal bilgi kullanıcıları aldatıcı bilgi verilmektedir.

1.6.5.3. Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)

Agresif muhasebe, muhasebe standartlarına dayanılarak çeşitli yöntemler kullanarak, istenilen sonuca ulaşmak üzere muhasebe standartlarının bilinçli ve zorlayıcı bir şekilde seçilmesi ve uygulanmasıdır (Mulford ve Comiskey, 2002:49).

Agresif muhasebede muhasebe standartlarındaki kurallar zorlanarak, finansal bilgi manipülasyonu yapılması söz konusudur. Örneğin; ABD'deki Sunbeam Şirketinin 1996 yılı faaliyet raporunda, geleceğe yönelik yeniden yapılanma ve büyüme planına yer verilerek, bu plan çerçevesinde, harcamaları azaltmak üzere yönetim faaliyetlerini konsolide etmek, üretim üniteleri ile mağaza ve depoları rasyonelleştirmek, şirketin iş akış prosedürlerini merkezileştirmek, stok tutma ve ürün sunma ünitelerinde küçülmeye gitmek gibi faaliyet ve uygulamalar gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Şirket bu yeniden yapılanma planına ilişkin giderlerini US GAAP'a uygun olarak, planın uygulandığı yılda, planın tamamının uygulanması halinde katlanılacak tüm maliyeti tahmin ederek muhasebeleştirmiştir. Bu haliyle yapılan işlem standartlara uygundur. Bununla birlikte, şirket yeniden yapılanma planının maliyetini tahmin ederken, maliyeti oldukça yüksek tahmin etmiş, böylece o yıla ilişkin kar düşük gösterilmiş, planın uygulaması ile sonraki yıllarda ortaya çıkacak kara göre daha düşük kar gösterilen 96 yılının performansının daha düşük olması nedeniyle sonraki yıllardaki performansın daha iyi gösterilmesini de sağlamıştır. Bu uygulamada muhasebe standardı uygulanmış ancak, giderlerin yüksek tahmin edilmesi nedeniyle standart agresif olarak uygulanmıştır. Böylece gelecek yıllara ilişkin harcamalar 1996 yılı faaliyet sonuçlarına yüksek bir tutarda yansıtılmış ve 1997 yılının daha karlı gösterilmesi sağlanmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:27).

Sunbeam şirketi sadece giderleri yüksek göstererek standartları agresif uygulamamış, ayrıca gelirlerin muhasebeleştirilmesinde de agresif davranmıştır. Şirket, henüz müşteriye teslim edilmemiş malların faturasını keserek 1997 yılı satış gelirlerini oldukça yüksek göstermiştir. Ayrıca şirket konsinye satışları da satış geliri olarak kaydetmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002:187).

Şirket 1996 yılında 285,2 milyon dolar faaliyet zararı açıklarken, 1997'de 199,4 milyon dolar faaliyet karı açıklamıştır. Bu performansın 1996 yılında

gerçekleştirilen yeniden yapılanma işlemleri aracılığıyla sağlandığı imajı verilmiş ve şirketin genel müdürü ve yönetim kurulu başkanı faaliyet raporunda, 1997 yılında çok iyi bir yıl geçirdiklerini, satışlarda büyük bir büyümenin yaşandığını, dolayısıyla kar marjında önemli bir artış gerçekleştiğinin ve bundan daha önemli olarak şirket faaliyetlerinde çok önemli bir gelişme sağlandığını açıklamışlardır. 1997 yılına ait faaliyet karı, SEC'in incelemesi sonucunda, satış hasılatı üzerindeki agresif artışın ve bir önceki yıldaki yüksek yeniden yapılanma giderlerinin etkisi düzeltilmiştir. Bu düzeltmeden sonra faaliyet karı 199,4 milyon dolar yerine 104,1 milyon dolar olarak düzeltilmiş ve yeniden kamuya açıklanmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:28).

Bu konuyla ilgili bir başka örnek ise; ABD'de ki Aurora Foods Şirketi'nin uyguladığı satış politikası ile satış gelir ve giderini muhasebeleştirme politikasıdır. Şirket, bazı önemli markaların ürünlerini satın almış ve bu ürünler için çok agresif bir promosyon politikası izlemiştir. Bunun sonucunda da satış gelirlerini oldukça yüksek göstermiştir. Şirketin asıl niyeti ve politikası, önemli bir marka değerine sahip olan gıda ürünlerini satın alıp, müşterilerin o ürünleri devamlı olarak talep etmesini sağlamak üzere yoğun bir reklam kampanyasına girişmektir. İşletme bu politikasını uygularken satış gelirini perakendecilere sevk ettiği tarihte muhasebeleştirirken, satılan malın maliyeti içinde gösterilmesi gereken promosyon giderlerini malın sevk edildiği tarihte değil, ürünler perakendeci tarafından satıldığı tarihte muhasebeleştirmektedir. Bu şekilde işletme satılan malın maliyetine girmesi gereken giderleri bir sonraki döneme ertelemektedir. Şirket bu politika sayesinde, 1998 yılında faaliyet karını 6,5 milyon dolar yerine 44,8 milyon dolar; 1999 yılında ise 49,5 milyon dolar yerine 92,9 milyon dolar göstermiştir. Şirket SEC'nin incelemesi sonucunda, 1999 yılı faaliyet raporunda; "Detaylı incelemeler sonucunda, bazı harcama ve yükümlülüklerin doğru bir şekilde muhasebeleştirilmediği, buna mukabil ticari alacaklar, stoklar ve sabit varlıklar gibi aktiflerin daha yüksek değerlerle finansal tablolara aktarıldığı tespit edilmiştir" ifadelerine yer vermiştir. Bu açıklamalar sonrasında şirketin 1999'da 20 dolar civarında olan hisse fiyatı 2000'de 3 dolara inmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002:30).

Agresif muhasebe uygulamalarında belirli dönemlerde karı yüksek göstermek amacıyla, muhasebe standartlarının zorlanması suretiyle, konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri

olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalar yapılmaktadır. Dolayısıyla burada, şirketin finansal durum ve faaliyet sonuçlarına ilişkin olarak, ilgililere en azından yanıltıcı ve eksik bilgi verilmesi, diğer bir ifade ile finansal bilgi manipülasyonu söz konusu olmaktadır (Küçüksözen, 2004: 94).

1.6.5.4. Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)

Büyük temizlik muhasebesi gelirleri erteleyerek cari dönem gelirlerini azaltmak ve belirli kalemleri zarar yazarak finansal tablolardan çıkarmak suretiyle kullanılan bir uygulamadır. Büyük temizlik muhasebesi uygulanmasından sonra ortaya çıkan finansal durum ile normal dönemlerdeki sonuçlar arasında büyük bir farklılık bulunmamaktadır. Sadece büyük temizlik muhasebesinin avantajı uygulandığı dönemlerde istikrarlı ve artışa geçmiş bir kar trendi yaratmasıdır (Canbulut, 2008: 94).

Her hangi bir yılda faaliyetlerinden zarar eden bir şirket, kar beklentilerini karşılayamayacağını dikkate alarak, bilançosunda yer alan ve itfa edilecek olan maddi olmayan duran varlıklarının tümünü gider kaydederek bilançosunu temizlemektedir. Bu uygulamanın getirisi gelecek yıllarda karlılığın yüksek görünmesidir. Bir başka ifadeyle, şirket bugün bazı aktiflerini tamamen gider yazarak yani bilançosunu temizleyerek daha tutucu bir politika uygulamakta ve gelecek yıllardaki karını bu işlemi kullanarak artırma imkanına kavuşmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002:33).

Uygulamada büyük temizlik muhasebesi, siyasette olduğu gibi yönetimin değişmesi sırasında karın istikrarlı hale getirilebilmesi için yararlı olabilecek kalemlerin finansal tablolardan çıkarılması suretiyle, şirketin geçmiş yönetiminin kamuya açıkladığından daha kötü bir durumda bıraktığı izlenimi yaratarak ileriki dönemler için karı artırma imkanı yaratmaya çalışmak amacıyla kullanılmaktadır (Stolowy ve Breton, 2000:43).

Sonuç olarak, büyük temizlik muhasebesi şirketlerde yönetimin değiştiği dönemlerde, yeni yönetimin bazı verimsiz aktif kalemleri, gider yazarak bilançosundan çıkarması aracılığıyla geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha zararlı gösterilmesi ve gelecek dönemlerin daha karlı olduğu

izleniminin yaratılması mantığına dayanan bir finansal bilgi manipülasyonu yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçüksözen, 2004: 98).

1.6.5.5. Aldatıcı Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)

Aldatıcı finansal raporlama, agresif muhasebe uygulamalarının bir çeşididir. Eğer agresif muhasebe uygulamaları, yetersiz bilgiye sahip olduğu için aldatıcı bir yolla idari, hukuki veya cezai işlem gerektirecek şekilde gerçekleştirilirse aldatıcı finansal raporlama olarak adlandırılmaktadır. Aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamalarına göre daha tehlikeli ve daha kötü olarak değerlendirilmektedir, bu değerlendirme kasıt unsuru açısından değil ortaya çıkan sonuçlar açısındandır (Mulford ve Comiskey, 2002:49).

Finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin uygulamaların çoğunluğu, muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanması ile ilgilidir. Bu uygulamalar genellikle muhasebe standartlarındaki esneklik kapsamında ele alınırlar. Muhasebe politikalarının şirket yönetimleri tarafından alınan bir kararla seçilerek uygulandığı bu sebepten dolayı da yapılan işlemlerin bilinçli ve kasıtlı olduğu ileri sürülebilir. Çoğu zaman yöneticiler tarafından alınan muhasebe politikalarını seçme kararları, şirketin finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının farklı görünmesini sağlayabilir. Bu şekildeki uygulamalar, aldatıcı finansal raporlama değil, yaratıcı muhasebe uygulamasıdır. Yapılan bu tarz uygulamalarla muhasebe standartlarının sınırları aşıldığında, her hangi bir şirketin finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında ilgililere yapılan açıklamaların doğru olduğunu söylemek mümkün değildir (Mulford ve Comiskey, 2002:39).

Aldatıcı finansal raporlama; şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında kullanıcıların yanlış bilgilendirilmesi sonucunu doğuran finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir. Aldatıcı finansal raporlama fiktif kayıt oluşturulması, sahte fatura, sevk irsaliyesi vb. belgeler düzenlenmesi gibi kasıt unsuru taşıması ve ayrı bir suç oluşturması nedeniyle oldukça kötü sonuçlar doğurmaktadır (Canbulut, 2008: 96).

1.6.5.6. Muhasebe Usulsüzlükleri (Accounting Irregularities)

Muhasebe literatürü hile, suiistimal gibi kelimelerin yerine, finansal tablolarla ilgili gerçeğe aykırı sunum ve açıklamaları iki gruba ayırmaktadır. Bu iki gruptan

birincisi; hata ikincisi de; usulsüzlüklerdir. Bu ikisi arasında açıklanan bilgilerdeki rakamların doğruluğu ya da yanlışlığı açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Aralarındaki fark sadece verilen yanlış bilgilerde kasıt unsurunun bulunup bulunmadığı ile yani, niyetle ilgilidir. Bu kapsamda; hata, kasıtlı olmadan, kaza ile ortaya çıkan gerçeğe aykırı bilgilerin sunumunu ifade ederken, usulsüzlükler ise bilerek ve isteyerek gerçeğe aykırı bilgilerin sunumunu ifade etmektedir (Young, 2002:5).

Kamuya açıklanan finansal bilgilerdeki gerçeğe aykırı durumlar, yanlış bilgilendirme amacıyla kasıt olmaması durumunda, muhasebe hatalarından kaynaklandığı kabul edilmektedir. Muhasebede her hangi bir hata tespit edilirse finansal tablolar geçmişe yönelik olarak düzeltilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:7).

Finansal tablolarda bilgi eksikliğinden veya kasıtsız olarak yanlış bilgilere yer verilmesi veya bazı bilgilere yer verilmemesi şeklinde tanımlanabilen hata kavramı aşağıdaki durumlarda söz konusu olabilmektedir (Küçüksözen, 2004: 116);

- Finansal tablolar hazırlanırken bilgilerin toplanması ve işlenmesi sırasında yapılan hatalar,
- Muhasebe tahminlerinde çeşitli nedenlerden kaynaklanan hataların yapılması,
- Tutar, sınıflandırma ve sunum ile ilgili muhasebe standartlarının uygulanması sırasında yapılan hatalar.

1.7. Finansal Raporlamada Manipülasyonun Olası Sonuçları

Finansal raporlamada kullanılan manipülasyon yöntemleri, bir önceki başlık altında incelenmişti. Bu bölümde ise manipülasyonun farklı kesimler üzerindeki etkileri incelenecektir.

Finansal raporlar ilgililere sunulurken gerçekte yapılan işlemlerdeki değişikliklerin, hem raporları hazırlayanlara hem de kullananlara olumlu ya da olumsuz etkileri vardır. Bu etkiler sırasıyla; şirket ve yatırımcılar açısından, yöneticiler açısından, bağımsız denetçiler açısından ve dış çevre açısından incelenecektir.

1.7.1. Şirket ve Yatırımcılar Açısından Olası Sonuçlar

Finansal raporlama manipülasyonunun etik sınırların dışına çıkan, şirket ve yatırımcılar açısından oldukça önemli sonuçları bulunmaktadır.

Bu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir (Bayırlı, 2006:119);

En önemli sonuç, hisse senedi fiyatının olumsuz etkilenmesi ve fiyatının düşmesidir.

Bu durumla ilgili 1996 yılında bir çalışma yapılmıştır. Finansal bilgi manipülasyonu yapıldığının kamuya duyurulduğu gün hisse senedi fiyatlarındaki ortalama yaklaşık % 9'a varan düşüşle birlikte, alım-satım fiyatları arasındaki farkın arttığı, hisselerin piyasa tarafından takibinde önemli bir düşüşün olduğu ve şirketin kamuyu aydınlatma konusundaki kredibilitésini olumsuzya çevrildiği gözlenmiştir (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1996: 3-4).

Beneish tarafından yapılan bir başka araştırmada, kâr yönetimi uygulaması ortaya çıkarıldıktan sonra şirketin hisse senetlerinin değerinin ortalama olarak %20 oranında düştüğü ve kâr yönetimi sonucunda ödenmesi gereken para cezasının, kâr yönetiminin ortaya çıkarılmasından önceki hisse senetlerinin değerinin % 9'u kadarı olduğu tespit edilmiştir (Beneish, 2001: 10).

1996 (Dechow) ve 2001 (Beneish) yıllarında yapılan bu çalışmalar sonucunda manipülasyon yapılmış olduğunun kamuya ilan edilmesinden sonra, hisse senedi fiyatlarının artan bir şekilde azaldığı görülmüştür. Geçen yıllar itibariyle yükselen bu oranlar yatırımcıların bu konuya olan duyarlılıklarının giderek arttığını göstermektedir. Finansal bilgi manipülasyonu ortaya çıkarıldığında, şirket ve yatırımcılar açısından ortaya çıkan bir diğer sonuç ise şirketin sermaye maliyetinin yükselmesidir. Manipülasyon ortaya çıkarılmadan önce ihtiyacı olan kaynakları daha düşük maliyetle elde edebilen şirket, manipülasyon ortaya çıkarıldıktan sonra sermaye bulmak için daha yüksek maliyetlere katlanmaktadır.

Finansal raporlama manipülasyonu ortaya çıkarıldığında, şirket ve yatırımcılar açısından bir diğer olası sonuç, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar tarafından, yatırımcıların korunması amacıyla şirketin gözaltı pazarına alınması, tahtasının geçici olarak veya sürekli olarak kapatılmasıdır. Finansal raporlama

manipülasyonu şeklindeki uygulamaların dozajı iyi ayarlanmadığında ve açıklar giderek büyüdüğünde olay büyük bir muhasebe yolsuzluğu ile sonuçlanarak şirketi iflasa kadar götürebilmekte ve bu durum yeni bir başlangıç için şirketin el değiştirmesi ile sonuçlanabilmektedir (Bayırlı, 2006:119).

Son olarak finansal raporlama manipülasyonu uygulamaları, işletmenin ölü yatırımlar yapmasına veya etkin olmayan yatırımlara başlanmasına neden olabilmektedir. Bu sebepten dolayı finansal bilgi manipülasyonunun oldukça vahim sonuçları bulunmaktadır. İşletme ve yatırımcılar tüm bu sonuçları göze alarak yatırım yapmakta veya yatırım yaparken bu durumları göz önünde bulundurmaktadırlar (Bebchuk ve Gilli, 2002:19-21).

1.7.2. Yöneticiler Açısından Olası Sonuçlar

Finansal bilgi manipülasyonuna göz yuman, gözden kaçırarak veya gerçekleştiren yöneticiler işlerini ve itibarlarını kaybetme, para veya hapis cezaları almak gibi kötü sonuçlarla karşı karşıya kalabilirler. Anlaşıldıktan sonra kamuya ilan edilen finansal bilgi manipülasyonu yöneticilerin hem işlerini hem de itibarlarını kaybetmelerine sebep olabilmektedir. Çoğunlukla finansal bilgi manipülasyonundan üst düzey yöneticiler sorumludurlar. Alt düzey muhasebe çalışanları muhasebe kayıtlarını kendilerine verilen emirler doğrultusunda yaptıklarından dolayı çoğu zaman yapılan işlemin finansal bilgi manipülasyonu niteliğinde olduğunu bilmeyebilirler. Bu durumdan sorumlu olanlar yine üst düzey yöneticilerdir (Bayırlı, 2006:122).

Beneish 1999 yılında finansal bilgi manipülasyonu yaptığı ortaya çıkan şirketlerin yöneticilerinin ne tür cezalarla karşılaştıklarını araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, şirketin kârını yükselten ya da bu işlemde hiç haberi olmayan yöneticilerin her ikisi de olayın ortaya çıkmasından sonra işsiz kalmaktadır (Beneish, 2001: 5).

Ülkemizde ise SPKn'na göre (Madde 47/B);

- Kurul veya kurul tarafından görevlendirilenlere istenecek bilgileri vermeyen veya eksik veya gerçeğe aykırı olarak verenlerle; defter ve belgeleri bu görevlilere ibraz etmeyen, saklayan, yok eden veya bunların görevlerini yapmalarını engelleyenler,

- Defter ve kayıt tutmayanlar, defter ve kayıtlarda gerçeğe aykırı hesap açan veya kayıt tutanlar ve bunlarda her türlü muhasebe hilesi yapanlar,
- Kasıtlı olarak gerçeğe aykırı bağımsız denetleme raporu düzenleyenler ve bu raporun düzenlenmesini sağlayanlar,

1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 8.000 TL'den 20.000 TL'ye kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Suçun işlenmesinde, yukarıda yazılı hallerden iki veya daha fazlası birleşirse, hapis cezasının asgari haddi 2, azami haddi 4 yıldır.

1.7.3. Bağımsız Denetçiler Açısından Olası Sonuçlar

Bağımsız denetçiler, denetim işlevi sırasında fark ettikleri finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını ortaya çıkaramama, göz yumma ve gözden kaçırma gibi yollara başvurlarsa bağlı olduğu denetim şirketinin listeden çıkarılması, para ve hapis cezaları ile itibar kaybetme şeklindeki yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bağımsız denetim firmalarının aleyhine açılan davaların birçoğu, denetçilerin davalı şirketle ilgili manipülatif bir işlemi kasıtlı olarak ortaya çıkartmadıkları ileri sürülerek açılmaktadır. Gerçekten bu suç unsuru eylemin sonucu ortaya çıktığında ise müşterilerini kaybetmekte ve çok yüksek tutarlarda tazminat ödemekle karşı karşıya kalmaktadırlar (Bayırlı, 2006:123).

Ülkemizdeki uygulamada, Madde 45'e göre denetçinin hukuki ve cezai sorumluluğu aşağıdaki gibidir (Sermaye Piyasasında Dış Denetim Hakkında Tebliğ, Seri X, Md:16);

Bağımsız denetimin, denetim ilke ve kurallarına uygun yapılmaması nedeniyle müşteriler veya üçüncü şahıslara karşı doğacak zararlardan genel hükümler mahfuz kalmak kaydıyla, Kanununun 16/4' üncü maddesi çerçevesinde bağımsız denetim kuruluşu ile bağımsız denetim sözleşmesinde gösterilen bağımsız denetim raporunu imzalayan sorumlu ortak baş denetçiler birlikte sorumludurlar.

SPK böyle bir durumda sorumlu ortak baş denetçinin unvanının geçici veya sürekli olarak geri alınmasını isteyebilir. Aynı tebliğin 46. maddesine göre;

- Denetim program ve çalışma kağıtlarının yapılan denetim çalışmalarını kanıtlayacak düzeyde bulunmaması,

- Uygun denetim tekniklerinin kullanılmaması nedeniyle gerekli denetim kanıtlarının elde edilememesi,
- Finansal tabloların güvenilirliğini önemli ölçüde etkileyecek hususların tespiti halinde, bağımsız denetim kuruluşunun denetim ilke ve kurallarına tam olarak uyulmadığını kanıtlayamaması,
- Yapılan denetim çalışmalarında sorumlu ortak bas denetçinin gerekli mesleki özen ve titizliği göstermemesi,
- Raporlamaya ilişkin temel ilkelere uyulmaması hallerinden biri SPK tarafından tespit edildiğinde; SPK'n 46/g maddesi gereğince listeden çıkartılabilir.

Bağımsız denetçilerin 3568 sayılı yasa gereği SMMM (Serbest Muhasebeci Mali Müşavir) veya YMM (Yeminli Mali Müşavir) unvanlarından birine sahip olma zorunluluklarından dolayı, görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen denetçiler, TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği)'a bildirilmeleri durumunda, meslek örgütü tarafından da cezalandırılabilirler.

YMM'ler yaptıkları tasdik işleminin doğruluğundan sorumludurlar. Tasdikin doğru olmaması durumunda, tasdikin kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziyaa uğratan vergilerden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar (3568 Sayılı Kanun, Madde 12, Fıkra 4-5).

Dış denetçilerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına karıştığı tespit edildiğinde çok ciddi bir itibar kaybı ve para cezaları söz konusu olmaktadır. Bu durum sadece yolsuzluğa adı karışan denetim firmasının değil genel anlamda denetim mesleğinin itibar kaybetmesine neden olmaktadır (Bayırlı, 2006:125).

1.7.4. Dış Çevre Açısından Olası Sonuçlar

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları, yöneticilerin, yatırımcıların ve bağımsız denetçilerin dışında muhasebe çevresini oluşturan diğer tüm kesimleri de etkilemektedir. Dış çevre açısından, yöneticilerin sahip oldukları seçimlik haklarını kullanarak manipülasyon yapmalarının en önemli maliyeti, dış çevrenin kaynakları tahsis ederken yanlış kararlar vermesidir. Finansal bilgi manipülasyonu

yöntemlerinden, muhasebe usulsüzlükleri ise olumlu bir sonuç ta yaratabilmektedir. Böyle bir durumda yöneticiler güvenilir bir haberleşme ortamı yaratarak bazı özel bilgileri şirket dışındakilere ulaştırabilirler ve muhasebe bilgisi kullanıcıları da bu bilgiler ışığında daha sağlıklı karar verebilir, dolayısıyla kaynak dağıtımını açısından doğru bir tahsise imkan sağlanabilir (Bayırlı, 2006:125).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU YÖNTEMLERİNDEN YARATICI MUHASEBE VE UYGULAMA TEKNİKLERİ

2.1. Yaratıcı Muhasebe Kavramı

Muhasebe literatüründe, yaratıcı muhasebe kavramı ile ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Yaratıcı muhasebe hakkındaki tanımlarda temel olarak finansal bilgi kullanıcılarının beklentileri de göz önünde bulundurularak finansal tabloların değiştirilmesi üzerinde durulmuştur. Finansal tablolar değiştirilirken beklentileri göz önünde bulundurulan diğer kesimler bağımsız denetçiler ile kamu denetçileridir. Çünkü; bu denetçiler muhasebe bilgisi kullanıcılarının haklarını savunma pozisyonunda olan kişilerdir (Griffiths, 1996: 8-9).

Bu farklılıklar arz eden tanımlar şu şekilde açıklanabilir;

Yaratıcı muhasebe; finansal raporları hazırlayanların istekleri doğrultusunda, avantajlı kuralların seçilmesi veya bazı dezavantajlı kuralların esnetilmesi aracılığıyla, finansal tabloların değiştirilmesidir (Naser, 1993: 2).

McBarned ve Whelan'a göre ise yaratıcı muhasebenin özü, özel kurallar içerisindeki boşlukların araştırılarak bulunmasını veya bu kuralları düzenleyici kuruluşların hayal bile edemeyecekleri uygulamalarını içeren alan olarak tanımlanabilen gri alanın yorumlanarak işletmeye avantaj sağlamasıdır (McBarned ve Whelan, 1999: 6).

Bu sebeple muhasebe standartlarının içinde veya dışında kalan “Agresif muhasebe uygulamaları, Kâr yönetimi ve Kârın istikrarlı gösterilmesi” gibi yöntemler “Yaratıcı muhasebe uygulamaları” şeklinde değerlendirilmektedir. Fakat yaratıcı muhasebe uygulamaları, kasıt unsuru açısından olmasa bile sonuçları itibarıyla incelendiğinde, aldatıcı finansal raporlama uygulamalarından çok daha az tehlikeli olarak değerlendirilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 49).

Bazı yaratıcı muhasebe uygulama teknikleri “Finans Mühendisliği” kapsamında değerlendirilmektedir. Finans mühendisliğinin tanımına bakıldığında yaratıcı muhasebe ile bağlantısı daha iyi anlaşılmaktadır. “Finans mühendisliği, yeni

finansal araçların ve süreçlerin tasarımı, geliştirilmesi ve uygulanması ile finansal problemlere yaratıcı çözümler getirilmesidir”. (Bolak, 1998: 1).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Fakat çoğunlukla hepsi aynı düşünceyi ifade etmektedir. Yaratıcı muhasebenin bu çeşitli ve farklı bakış açıları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Yaratıcı Muhasebeye Farklı Bakış Açıları

Griffiths (1986)	Bilgilerin pisirilmesi (Cooking jar)
Bertolus (1988)	Kayıtlarda hile yapma sanatı (The art of cooking the books)
Jameson (1988)	Manipülasyon, hileli raporlama (Manipulation, deceit and misrepresentation)
Lignon (1989)	Kendi kârını hesaplama sanatı (The art of computing its profits)
Gounin (1991)	Bilanço sunma sanatı (The art of presenting a balance sheet)
Pourquery (1991)	Para tasarruf etme sanatı ya da onun karşılığı (The provisions or the art of saving money)
Mathews ve Perera (1991)	Kayıtlarda dalavere yapmak (Fiddling the books) Makyajlı raporlama (Cosmetic reporting) Vitrin süsleme (Window dressing the accounts)
Smith (1992)	Muhasebenin el çabukluğu (Accounting sleight of hand)
Schilit (1993)	Finansal kurnazlık, maskaralık (Financial shenanigans)
Pasqualini ve Castel (1993)	Muhasebe amaçları için finansal yaratıcılık (Financial creativity with accounting objectives)
Black, Sellers ve Manly (1998)	Bilanço yönetimi (Balance sheet management)

Kaynak: Stolowy, H., Breton, G., “A Review of Research on Accounts Manipulation”, Paper for the Annual Congress of European Accounting Association, 29-31 March 2000.

2.1.1. Hile, Hata ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi

İllegal yollardan bir şeyi elde etmek için ya fiziksel kuvvet kullanılır yada hileye başvurulur. Özünde soygun ile fiziksel kuvvet kullanarak amaçlara ulaşmak arasında bir fark yoktur. Hile ise kandırmak ve üç kağıtçılık temeline dayalıdır. İki kavram karşılaştırıldığında, hilenin sonuçları diğerine göre daha vahimdir (Albrecht ve Steve, 2003:6).

Genel olarak hile, güveni suistimal ve sahtekârlığa başvurmak olarak nitelendirilebilecek hukuk dışı davranışlardır. Hile ve suiistimaller, çeşitli kesimler ve kurumlar tarafından, illegal yoldan mal veya hizmet sağlamak, borç veya yükümlülükleri ödemekten kaçınmak, şahsi veya iş koluyla ilgili bir avantaj elde edebilmek düşüncesiyle gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda hile eyleminde ortaya çıkan temel unsurlar ise aşağıdaki gibidir (ACFE, 2006:6);

- Gizli yapılan bir faaliyettir,
- Hile yapan kendisine bir yarar sağlar,
- Kesinlikle kasıt unsuru vardır,
- Her durumda işletme zarar görür.

Hata kavramı çıkış noktası açısından hileden farklıdır. Hileyi hatadan ayıran en önemli etken, finansal tablolardaki yanlış beyanın, kasıtlı veya bilerek yapılmamış olmasıdır (Dechow ve Skinner, 2000:238).

Muhasebe hataları daha çok şu şekillerde ortaya çıkmaktadır (Bozkurt, 2000:15);

- Finansal tabloların hazırlandığı verilerin toplanıp işlenmesinde hatalar,
- Olayları görmemekten veya yanlış yorumlamaktan doğan makul olmayan muhasebe tahminlerinde oluşan hatalar,
- Tutar, sınıflandırma, sunum şekli ile ilgili muhasebe ilkelerinin uygulanmasında yapılan hatalar.

Hile ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki en önemli benzerlik, ikisinde de kasıt unsurunun bulunmasıdır. Her ikisinde de amaç, şirketin durumunu olduğundan farklıymış gibi göstermektir. Fakat yaratıcı muhasebe uygulamalarını hileden ayıran en önemli özellik ise yaratıcı muhasebe uygulamalarının yasal açıklıklardan elde edilmesidir. Yaratıcı muhasebe kavramındaki yaratıcılıktan kasıt her zaman bilinen muhasebe uygulamaları arasından istenleri seçmektir (Doyrangöl, 2007:53).

2.1.2. Yaratıcı Muhasebeyi Elverişli Kılan Muhasebe Sistemi Özellikleri

Çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde de bahsedildiği gibi muhasebe teorisi ekonomideki gelişmelere bağlı olarak değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu sebeple muhasebe sisteminin yaratıcı muhasebeyi elverişli kılan özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Bayırlı, 2006:69-78):

- Muhasebe ve muhasebe sistemi anlayışındaki değişim,
- Muhasebe ilkelerinin kanun gibi algılanmaması,

- Değer ve değerlendirme kavramlarının çeşitliliği,
- Muhasebe yöntemlerinin çeşitliliği,
- Farklı amaçlara sahip muhasebe bilgisi kullanıcılarının çokluğu,
- Muhasebe uygulayıcılarından kaynaklanan şahsi nedenler,
- Muhasebe standardı düzenleyicilerinden kaynaklanan nedenler,
- Bağımsız denetçilerden kaynaklanan nedenler,
- Finansal analistlerden kaynaklanan nedenler,
- Muhasebede bilgisayar kullanımının yaygınlaşması,
- Uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması.

2.1.3. Yaratıcı Muhasebeyi Sınırlayan Sistem Özellikleri

Yaratıcı muhasebeyi elverişli kılan ve çalışmanın yukarıdaki bölümünde bahsedilen sistem özelliklerinin yanı sıra yaratıcı muhasebeyi kısıtlayan ve engelleyici bazı muhasebe sistemi özellikleri de bulunmaktadır (Bayırlı, 2006:78-82).

- Kurumsal yönetim ve şirketlerin yönetim yapısı,
- Kanunlardaki yasaklayıcı hükümler,
- Tekdüzen hesap planlarının varlığı,
- Vergi matrahının finansal tabloların dışında hesaplanması,
- Muhasebe standardı hazırlama süreci,
- Bağımsız denetim süreci.

2.1.4. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Göstergeleri

Yaratıcı muhasebe uygulamaları işletme yöneticileri tarafından, denetçiler, finansal analistler, yatırımcılar ve çalışanlardan saklanmak istenmektedir. İşletme yönetimi dışında kalan bu ilgili taraflar günlük işletme faaliyetlerini izleyemeseler bile bu tarz hileli uygulamaları bazı uyarı işaretlerini inceleyerek ortaya çıkarılabilmektedirler. Bunlar (Rezaee, 2002: 84);

- Raporlanan kazançların kalitesinin ve tutarının sürekli bozulması,
- Nakit akışının yetersizliği,
- Stokların fazla bildirimini,
- Uygun olmayan gelirlerin tanınması,
- İşletmenin çeşitli varlıklarının fazla bildirimini,
- Borçların ve diğer yükümlülüklerin eksik bildirimini,
- Uygun olmayan diğer işlem ve açıklamalar.

Ayrıca Mulford ve Comiskey'e göre; eğer bir şirket kazanç yönetimini kullanarak, yaratıcı muhasebe uyguluyorsa (Mulford ve Comiskey, 2002: 72);

- Düşük zararlar nadirdir,
- Düşük karlar sıklıkla görülür,
- Karlarda küçük düşüşler nadirdir,
- Karlarda küçük artışlar sık görülür,
- İşletmenin tahminlerine ya tam ulaşılır ya da küçük miktarlarla aşılır,
- İşletmenin tahminlerinde negatif yönde küçük farklar gerçekleşmesi çok nadir olarak görülür.

Fakat yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarabilmek her zaman mümkün olmayabilir. Bu konuyla ilgili dikkat edilmesi önemli noktalar şu şekilde sıralanabilir (Toraman, 2002: 94);

- Eğer finansal veriler aşırı iyi görünüyorsa bu durum araştırılmalıdır,
- Eğer işletme müşterilerinin ödeme alışkanlıkları yavaş ise ve tedarikçiler de sıklıkla iskonto yapıyorlarsa bu durum da araştırılmalıdır,
- İşletme hakkında açılmış herhangi bir dava veya devam eden bir yargılamanın olup olmadığı araştırılmalıdır,
- Yönetim kadrosunun arka planı araştırılmalıdır,
- Yönetim kadrosunun, önceden iflas eden işletmelerden gelip gelmediği veya hileli faaliyetlerle uğraşmaya yatkın kişiler olup olmadığı araştırılmalıdır,

- Nakit akış durumu yavaş ise, bunun sebebinin sektörden veya yönetimden kaynaklanıp kaynaklanmadığı araştırılmalıdır,
- İşletmenin likidite durumu kontrol edilirken, cari oran, alacak devir hızı ve stok devir hızı oranları dikkatlice kontrol edilmelidir,
- İşletmenin nakit akışını ilave fonlarla, sermaye artırımıyla veya halka açılarak karşılayıp karşılanmadığı belirlenmelidir,
- Alacakların, stokların ve ticari borçların devir hızları incelenmeli, satışların ve satışların maliyetinin eğiliminin artıp artmadığı araştırılmalıdır,
- Eğer işletme aşırı borçlanmış ise toplam borçlar içerisinde kısa ve uzun vadeli borçlanma oranları belirlenmelidir,
- İşletmenin fon ihtiyacını karşılarken tedarikçilere borçlanma yolunu gidip gitmediği araştırılmalıdır.

2.2. Yaratıcı Muhasebe Ortamı

Yaratıcı muhasebe açısından muhasebe standartlarının uygulamada esnetilmesi, GKGMİ (Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri)'nin amacı dışında kullanılması ile gerçekleştirilmektedir. Aslında SEC de dahil finansal çevrelerin çoğu GKGMİ'nin yaratıcı muhasebeyi engellediğini ileri sürmektedir (Rosenfield, 2000: 1).

Rosenfield'e göre; GKGMİ yaratıcı muhasebe uygulamalarına neden olan tek etkidir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları GKGMİ'nin yapısında var olan aksaklıklar, hatalı standartlar veya hatalı ilkelerin uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Yani Rosenfield'a göre yaratıcı muhasebenin tek sorumlusu GKGMİ'nin kendi doğasıdır (Rosenfield, 2000: 1).

Muhasebe politikaları seçme hakkı kullanılarak yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarında, esnetilen ve amacının dışında kullanılan dört temel muhasebe aracı bulunmaktadır. Bunlar (Bayırlı, 2006:90);

- Tahakkuk,
- Erteleme,
- Tahsis,

- Ölçüm olarak sıralanmaktadır.

2.2.1. Tahakkuk Kavramı ve Çeşitleri

Dönemsellik kavramı, tahakkuk ilkesinin temel çıkış noktası ve muhasebe teorisinin en temel kavramı ve ölçütüdür. “Tahakkuk esası, her hangi bir olayın etkisinin veya işlemlerin, nakit girişi veya çıkışı olduğunda değil, bu işlem veya olay gerçekleştiği zaman ilgili oldukları dönemin muhasebe kayıtlarına alınarak o dönemin finansal tablolarında raporlanması esasıdır” (TMSK, Kavramsal Çerçeve, Madde: 22).

Tahakkuk esasının bu özelliği, şirketin kârının nakit akışından farklı olmasına, kârın nakit akışına göre daha kolay yönetilmesine imkan vermekte ve yatırımcılara şirketin ekonomik performansı hakkında daha doğru bilgi verilmesi sonucunu doğurmaktadır (Dechow ve Skinner, 2000: 237-238).

Bu tanımdan hareketle kâr, tahakkuklar ile nakitlerin toplamı olarak ifade edilebilir. Yani; **Kâr = Tahakkuklar + Nakit** (Bayırlı, 2006: 92).

Bu eşitliği bir adım daha ileriye götürdüğümüzde ise yeni bir eşitlik çıkar ki o da; **Tahakkuklar = Kâr – Kârın Nakit Kısmı**’dır.

“Bu durumda kârın nakit kısmını manipüle etmek mümkün olmayacağına göre, kârın tahakkuklardan kaynaklanan kısmı manipüle edilmektedir. Tahakkukların yönetimi, manipülasyonların temel kaynağıdır. Tahakkukları artırmak ya da azaltmak suretiyle muhasebe manipülasyonu yapılabilmektedir. Burada sorun tahakkukların ne kadar artırılıp azaltılacağıdır. Tahakkuk kavramı, doğası gereği gerçek olmayan işlemlerle gelire ve gidere dönem atlatılmasına imkan sağlamaktadır. Tahakkuk kavramının esnetilmesi giderin ertelenmesi ya da erken gerçekleştirilmesi şeklinde de yapılabilmektedir. Bu zamanlama farklılıkları, muhasebe manipülasyonlarının temeli olarak kabul edilmektedir. Tahakkuk esası, dönemsellik kavramını sağlamaya çalışırken kötü niyetli yöneticilerin elinde dönemselliği zedeleyen önemli bir silah durumuna dönüşmektedir” (Bayırlı, 2006: 92-93).

Tahakkuklar, finansal bilgi manipülasyonuna imkan yaratıp yaratmamaları açısından, “vade esaslı” ve “yönetim kontrolü esaslı” olmak üzere iki gruba ayrılabilirler. Onlarda içlerinde ikiye ayrılarak incelenebilirler (Bayırlı, 2006: 93).

Vade Esaslı Tahakkuklar	Yönetim Kontrolü Esaslı Tahakkuklar
▪ Cari Tahakkuklar	▪ İhtiyari Tahakkuklar
▪ Uzun Vadeli Tahakkuklar	▪ İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

Cari Tahakkuklar: Cari tahakkuklar, dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynakların içerisinde ele alınan işletmenin günlük faaliyetlerinden kaynaklanan tahakkuklardır. Bundan dolayı bu tahakkuklara net işletme sermayesi tahakkukları adı da verilmektedir. Cari tahakkuklar, yöneticiler tarafından hasılat gerçekleşmeden gelir tablosuna alınmasıyla, gider tahakkukun ertelenmesiyle veya şüpheli ticari alacaklara daha az karşılık ayrılmasıyla değiştirilebilmektedir (Teoh, Welch ve Wong,1998: 66).

Uzun Vadeli Tahakkuklar: Uzun vadeli varlıkları kapsamaktadırlar. Uzun vadeli tahakkuklar, yöneticiler tarafından amortismanlarla ilgili yöntemlerin ve olağanüstü gelir kalemlerinin değiştirilmesi yoluyla kullanılabilir (Bayırlı, 2006: 93).

Fakat 1994 yılında Guenther tarafından yapılmış bir çalışmanın sonucunda, yöneticilerin cari tahakkuklarla oynama ihtimalinin uzun vadeli tahakkuklarla oynama ihtimalinden daha fazla olduğunu ortaya çıkmıştır (Teoh, Welch ve Wong, 1998: 66).

İhtiyari Tahakkuklar: Genel anlamda bakıldığında tahakkukların hangilerinin ihtiyari olduğu hangilerinin ise ihtiyari olmayan tahakkuk olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Bu güçlüğüün sebebi; ekonominin farklı zaman aralıklarında farklı durumları beraberinde getirmesi ve firmaların aynı büyüklükte olmamasıdır. Ama yinede ihtiyari tahakkuklar, yöneticilerin takdiri sonucu gerçekleşen tahakkuklar olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca ihtiyari tahakkuklara, “tahakkukların anormal kısmı” adı da verilmektedir. Şüpheli alacak karşılıkları, değersiz alacaklar, konusu kalmayan karşılıklar, yeniden yapılanma harcamaları, muhasebe tahminlerdeki değişimlerin etkileri, varlık satışından kaynaklanan kâr/zarar, aktifleştirilen giderler, tahakkuk ettirilen giderler, ertelenen gelirler ve tahakkuk ettirilen gelirler; ihtiyari tahakkuklara örnek olarak gösterilebilir (Bartov, Givoly ve Hayn, 2002:195-196).

Yatırımcılar, finansal tablolarda tahakkukları gözlemleyebilmelerine rağmen, tahakkukların ihtiyari olan kısımlarını anlayamaz ve analiz yapamazlar.

İhtiyari Olmayan Tahakkuklar: İhtiyari olmayan tahakkuklar, “faaliyetle ilgili tahakkuklar” ve “tahakkukların normal kısmı” olarak da nitelendirilmektedir (Bartov, Givoly ve Hayn, 2002: 196).

Analistlere göre faaliyetlerden sağlanan nakdin, dönem net kârı içindeki payının tahakkuklara oranla daha yüksek olması kârın kalitesinin yüksek olduğunun göstergesidir (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1996:291).

“Tahakkuk esasına göre hazırlanan finansal tablolar, kullanıcıları, sadece geçmişteki nakit tahsilatlar ve nakit ödemelerle sonuçlanan işlemler hakkında değil gelecekte nakit ödemesi gerektirecek mevcut yükümlülükler ve gelecekte nakde dönüşecek mevcut kaynaklar hakkında da bilgilendirir” (TMSK, Kavramsal Çerçeve, Madde: 22).

Kârın istikrarlı gösterilmesi bir yaratıcı muhasebe yöntemi olduğundan, yöneticilerin tahakkuk bazlı muhasebe çerçevesinde verdikleri kararların ne zaman manipülasyon ile sonuçlandığının belirlenebilmesi önemli bir noktadır. Sonuçta, erteleme ve tahsis ile desteklenen tahakkuk kavramı, yatırımcıların şirketin ekonomik performansı hakkında bilgi sahibi olabilmeleri ve gelecekteki nakit akımlarının tahmini açısından daha yararlı olacak şekilde işlev görmektedir (Bayırlı, 2006: 96).

2.2.2. Erteleme

Erteleme, tahakkukla beraber dönemsellik kavramına işlevsellik kazandıran ikinci kavram olmakla beraber tahakkuk kavramı gibi gelire ve gidere dönem atlatılmasında kullanılabilir. Erteleme kavramı da, tahakkuk kavramında olduğu gibi eşleştirme ilkesini sağlamayı amaçlamaktadır. Dönemsellik kavramının esnetildiği bu kavramda belirli bir dönemi ayırıcı olan gider hesaplarının, gerçeğin dışındaki dönemlerde kayıt altına alınmasıdır. Bu esnetmeye bir örnek olarak, her hangi bir giderin cari dönemde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine bakılmaksızın hemen gider yazılması ele alınabilir (Bayırlı, 2006: 96).

2.2.3. Dağıtma (Tahsis)

Giderlerden beklenen ekonomik yararın ilerideki birkaç muhasebe döneminde ortaya çıkmasının söz konusu olduğu ve gelirin kabaca ve doğrudan hesaplanabildiği durumlarda, giderler sistematik olarak ve belli bir dağıtım mantığına dayanarak bu dönemlere paylaştırılmak suretiyle tahakkuk ettirilir. Bu dağıtım usulü, giderleri ekonomik yararın ilişkilendirildiği kalemlerin kullanıldığı ya da tüketildiği muhasebe dönemlerinde tahakkuk ettirmek amacını taşır (TMSK, Kavramsal Çerçeve, Madde: 96).

Prof. Robert Sterling göre; “Ölçmenin amacı ampirik olaylardaki değişimleri ortaya çıkarmaktır. Buna karşıt olarak, tahsis işleminin amacı, ampirik olaylardaki gerçek değişimleri dikkate almadan ampirik olayların düz görünmesini sağlamak olarak karşımıza çıkmaktadır” (Rosenfield, 2000: 5).

Tahsis, istikrarlı bir gelir akışı sağlamak için oluşturulmuş ve karın doğal olarak istikrarlı gösterilmesi amacıyla kullanılmaktadır (Bayırlı, 2006: 98).

2.2.4. Değerleme

Vergi kanunlarının bakış açısıyla değerlendirme; bir iktisadi kıymetin belli bir zamandaki kıymetinin belli bir para cinsinden ifade edilmesi işlemidir. Değerleme işlemi sonucu bulunan değer kavramı çeşitli niteliklere sahiptirler. Bunlar (Küçük; 2004: 11);

- Değerleme sonucu bulunan değer subjektiftir,
- Hiçbir zaman mükemmel bir değer bulunamaz fakat amaçlara ulaştırıcı en etkili değerler belirlenebilir,
- Kantitatif modeller kullanılarak hesaplanan değerler daha güvenilirdir.

Ancak değerlemenin sonucunun doğruluğunu daha çok sayısal olmasına bağlamak doğru değildir. Değerlemenin kalitesi firma ile ilgili yeterli bilginin toplanmış olması ve bu bilgilerin doğru olarak yorumlanmasına bağlıdır (Karan, 2001: 332).

İşletmenin belirli bir andaki ekonomik ve mali yönden gerçeğe en yakın durumunun tespit edilmek istenmesi değerlendirme amacını oluşturmaktadır.

Envanter işlemleri esnasında her hangi bir varlığa bir değer biçilirken, o varlığın hangi değerinin ölçüm esası olarak alınacağı şüphelidir: Bu durumun üç sebebi vardır (Bayırlı, 2006: 100):

- İşletmenin daha önce edindiği varlıkların fiyatları tarihi olmuştur,
- Bilanço gününde satılmaları durumunda oluşacak değer ise tahmini olacaktır,
- Bilanço gününde aynı varlığın yerine konması durumunda ödenecek değer (geriye kazanılabilir değer) de tahmine dayalı olacaktır.

Değerleme, birçok şartın göz önünde bulundurulması gereken nesnel bir kavramdır. Muhasebe ve finansmandaki değerlendirme sürecini etkileyen ve nesnel hale getiren unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Bayırlı, 2006: 99);

- Değerlemenin yapıldığı zaman,
- Değerlemeyi yapan uzman ve onun kişisel tercihleri,
- Değerlemesi yapılan varlığın ve kaynağın nitelikleri,
- Değerlemesi yapılan varlığın ve kaynağın elde edilme amacı,
- Değerlemesi yapılan varlığın getirisinin nitelikleri, kaynağın maliyetinin nitelikleri,
- Değerlemede kullanılan yöntem ve modeller,
- Değerlemede kullanılan yöntem ve modellerle ilgili yasal veya geleneksel varsayım ve kısıtlamalar.

2.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri

2.3.1. Finansal Tabloların İçeriğine Alma Kararı Açısından Yaratıcı Muhasebe

Yapılan işlemlerin finansal tabloların içeriğine alınması kararları muhasebe politikası seçimleriyle ilişkilidir. Yapılan işlemin hangi finansal tablonun içeriğinde inceleneceği önemli bir seçimdir. Yapılan işlemlerin finansal tabloların içeriğine alınması açısından seçilmiş bazı ana ve ara amaçlar belirlenmektedir. Tabii ki bu amaçlara ulaşmak için kullanılan araçlarda oldukça önemlidir. Bu ana amaç, ara amaç ve kullanılan araçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: İşlemlerin Finansal Tabloların İçeriğine Alınması Açısından Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Ana, Ara Amaçları ve Araçları

A) ANA AMAÇ	A) ANA AMAÇ
a.1) İşletmenin durumunun olduğundan iyi gösterilmesi	a.1) İşletmenin durumunun olduğundan kötü gösterilmesi
a.2) Bilançonun güzelleştirilmesi	a.2) Bilançonun kötüleştirilmesi
ANA HEDEF	ANA HEDEF
- Dönem kârının olduğundan fazla gösterilmesi	- Dönem kârının olduğundan düşük gösterilmesi
B) ARA AMAÇLAR	B) ARA AMAÇLAR
b.1) İşletmenin çekici hale getirilerek, uygun şartlarla işletmeye yeni ortak alınmasını sağlamak	b.1) Ayrılan ortağın payının ucuza alınmasını sağlamak
b.2) İşletmenin uygun şartlarla satılmasını sağlamak	b.2) İşletmeyi daha ucuz bir şekilde ele geçirmek,
b.3) Bankadan daha fazla kredi alınmasını sağlamak	b.3) Alacaklılarla uygun şartlı antlaşmalar yapılmasını sağlamak
b.4) Hisse senetlerinin borsa fiyatının yükselmesini sağlamak	b.4) Hisse senetlerinin borsa fiyatının düşmesini veya yükselmemesini sağlamak
b.5) İşletmenin kötü durumunun işletme sahiplerine sezdirilmemesini sağlamak	b.5) İşletmenin iyi durumunun işletme sahiplerine kötü gösterilmesini sağlamak
b.6) Ortaklara daha fazla temettü dağıtılmasını sağlamak	b.6) Ortaklara daha az temettü dağıtılmasını sağlamak
	b.7) Verginin az ödenmesini sağlamak
C) ARAÇLAR	C) ARAÇLAR
c.1) Satışların fazla gösterilmesi	c.1) Satışların düşük gösterilmesi
c.2) Alacakların fazla gösterilmesi	c.2) Alacakların düşük gösterilmesi
c.3) Amortisman ayrılmaması veya düşük oranlarda ayrılması	c.3) Fazladan amortisman ayrılması
c.4) Karşılık ayrılmaması veya az ayrılması	c.4) Fazladan karşılık ayrılması
c.5) Borçların düşük gösterilmesi	c.5) Borçların fazla gösterilmesi
c.6) Giderlerin tam olarak kaydedilmemesi	c.6) Giderlerin fazladan kaydedilmesi

Kaynak: Bayırlı , “Yaratıcı Muhasebe-Etik-Firma Değeri ve Bir Örnek Uygulama” Ankara 2006, Yayınlanmış Doktora Tezi 2006:159

2.3.1.1. Bilançoya Alma Kararları Açısından Yaratıcı Muhasebe

Bilançonun içeriğine alınması açısından yaratıcı muhasebe uygulamaları üç temel işleme dayandırılarak yapılabilmektedir (Bayırlı, 2006:162):

- Gider yazılması gereken bir kalemi aktifleştirmek ya da gelir yazılması gereken bir kalemi pasifleştirmek,
- Bilançoya alınması gereken bir gideri veya geliri doğrudan gelir tablosuna almak,
- Bilançoya alınması gereken bir ekonomik işlemi bilanço dışında bırakmak

Varlıkların olduğundan daha yüksek gösterilmesine yönelik yaratıcı muhasebe uygulamalarının büyük bir kısmı, karşılıklarının düşük gösterilmesi, stokların, maddi duran varlıkların ve diğer duran varlıkların yüksek gösterilmesi ve

olmayan varlıkların varmış gibi kayıtlara geçirilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Varlıkların düşük değeri kabul edilebilir ancak gerçekte olmayan varlıkların varmış gibi gösterilmesi tamamen etik olmayan ve hileli bir uygulamadır.

2.3.1.2. Gelir Tablosuna Alma Kararları Açısından Yaratıcı Muhasebe

Gelirlerin ve hasılatın ilgili finansal tablonun içeriğine alınması kararı sırasında, manipülasyon amacı için yapılan uygulamalar, “gelirin ve hasılatın gerçekleşme zamanının yanlış tespit edilmesi, gerçekleşmeden önce kayda alınması, hayali olarak kayıt yapılması, ertelenmesi ya da hiç kayıtlara alınmaması şekillerinde uygulanabilmektedir (Bayırlı, 2006:163).

Gelirin erken kaydedilmesi veya gerçek olmayan gelir işlemi yaratarak gelirin olduğundan fazla gösterilmesi şeklinde yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları, yapay satışlar, satışın tüm şartları tamamlanmadan kaydedilmesi, onaylanmamış yüklemeler ve konsinye satışlar bu tip yaratıcı muhasebe uygulamalarının tipik örnekleridir (Rezaee, 2002: 86).

Giderlerin finansal tablolara alınması sırasında gerçekleştirilebilen bir başka yaratıcı muhasebe uygulaması ise; “harcama-gider ayrımının doğru yapılmaması” şeklinde gerçekleştirilmesidir. Her harcama bir gider değildir. Muhasebe sürecindeki normal varsayım öncelikle harcamanın varlığa dönüşmesi, varlık tükendikçe ise tükendiği dönemin sonuç hesaplarına gider, zarar veya maliyet olarak aktarılmasıdır (Bayırlı, 2006:163).

2.3.2. Giderlerin Aktifleştirilmesi

Bilançoya alma kararları ile gelir tablosuna alma kararları birbirinden bağımsız olmayıp çok sıkı bir etkileşim içerisindedir. Alınan bir aktifleştirme kararı doğal olarak gelir tablosunda gösterilecek giderleri de etkilemektedir.

İşletmelerde farklı gider türleri bulunmakta ve işletmeler bu giderleri seçtikleri muhasebe politikalarıyla aktifleştirmekte veya doğrudan gider yazabilmektedirler. Seçtikleri yöntem, işletmenin daha yüksek ya da daha düşük kar ulaşımlarına neden olmaktadır. Bu sebeple gider konusu, çeşitli düzenlemelerle VUK, SPK, TFRS ve IFRS’ de farklı kapsam ve boyutta düzenlenmiştir ve farklı

muhasebeleştirme işlemlerine yol açmaktadır. Fakat esas alınması gereken IFRS dolayısıyla TFRS'dir.

Bir işletmede maliyetler uygun olmayan biçimlerde aktifleştirilirse cari yıl giderleri bir sonraki döneme aktarılmış olmaktadır. İşletmelerin gider yazmak yerine aktifleştirdiği maliyetler arasında, kuruluş ve örgütlenme giderleri, araştırma geliştirme giderleri, reklâm giderleri ve genel yönetim giderleri bulunmaktadır (Schilit, 2003: 79).

2.3.2.1. Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri

KÖG (Kuruluş ve örgütlenme giderleri); “Kurumun tesis olunması veya yeni şubenin açılması veyahut da işlerin devamlı bir surette genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap olunmayan giderler” şeklinde tanımlanmıştır (VUK, md:282). İşletmeler, KÖG’ni aktifleştirebilirler veya direkt gider olarak kaydedebilirler. İşletmelerin bu iki seçenekten aktifleştirme seçeneğini tercih etmelerinin nedenleri; yapılan giderin daha fazla yıla yayılmasını sağlamak, kuruluşun ilk yıllarında da vergi ödenmesini ve temettü dağıtılmasını sağlamak ve üçüncü kişilere karşı işletmenin iyi durumda gösterilmesini sağlamak olarak açıklanabilir. Ancak TMS 38 “Maddi Olmayan Duran Varlıklar” Standardı, kuruluş ve örgütlenme giderleri ile ilgili olarak bu giderlerin harcamanın gerçekleştiği dönemde gider yazılmasını emretmiştir (Bayırlı, 2006:164).

Bir işletme, 2009 yılında KDV (Katma Değer Vergisi) hariç 5.000 TL tutarında kuruluş ve örgütlenme ile ilgili harcama yapmıştır. Yapılan harcamanın hemen gider yazılması ile aktifleştirilerek amortisman yoluyla gidere dönüştürülmesi seçenekleri, kâra ve vergiye etkisi açısından Tablo 6 ve Tablo 7’de incelenmiştir. İlgili yıllarda kanunen kabul edilmeyen gider ve vergiye tabi olmayan gelir bulunmadığı varsayılmıştır.

Tablo 5: Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin İlk Yapıldığı Yıl İçerisinde Gider Yazılması

Yıllar	K.Ö.G	Giderler	Gelirler	Ticari Kar/Zarar	Matrah	Vergi	Net Kar
2009	5.000	200	2.000	-3.200	-3.200	0	0
2010	0	1.000	3.000	2.000	-1.200	0	0
2011	0	2.000	6.000	4.000	2.800	840	1.960
2012	0	3.000	7.000	4.000	4.000	1.200	2.800
2013	0	4.000	9.000	5.000	5.000	1.500	3.500
Toplam	5.000	10.200	27.000	11.800		3.540	8.260

Tablo 6: Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin Aktifleştirilerek Amortisman Yoluyla Gider Yazılması

Yıllar	K.Ö.G	Giderler	Gelirler	Ticari Kar/Zarar	Matrah	Vergi	Net Kar
2009	5.000	1.200	2.000	800	800	240	560
2010	0	2.000	3.000	1.000	1.000	300	700
2011	0	3.000	6.000	3.000	3.000	900	2.100
2012	0	4.000	7.000	3.000	3.000	900	2.100
2013	0	5.000	9.000	4.000	4.000	1.200	2.800
Toplam		15.200	27.000	11.800		3.540	8.260

Kuruluş ve örgütlenme giderleri VUK'da İlk tesis ve taazzuv giderleri olarak isimlendirilmiştir (Sevilengül, 2008:467).

Fakat kuruluş ve örgütlenme giderleri açısından özellik arz eden bazı durumlar söz konusudur. Kurumun ne zaman kurulmuş sayılacağı, aktifleştirilen KÖG'nin amortismanlarının başlangıç yılının hangi yıl olacağı, aktifleştirilerek amortismanına tabi tutulmaya başlayan KÖG'nin daha sonra tek seferde gider yazılıp yazılamayacağı, KÖG'nin kısmen aktifleştirilip aktifleştirilemeyeceği, tecrübe imalatı giderlerinin aktifleştirilip aktifleştirilemeyeceği ve KÖG'nin aktifleştirilmesinin sadece kurumlar vergisi mükellefleri tarafından mümkün olduğu gibi özellikli durumlar tartışılmaktadır (Yalçın, 2010:748-752).

Bu özellik arz eden konularda yapılabilecek yaratıcı muhasebe uygulamaları şu şekilde sıralanabilir (Yalçın, 2010:748-752);

- KÖG'nin bir kısmının yapıldığı yıl gider yazılıp, geri kalan kısmının aktifleştirilmesi suretiyle yaratıcı muhasebe yapılabilmektedir. Fakat KÖG bir bütündür, eğer işletme idarecileri aktifleştirme yönünde karar verdilerse tümünün aktifleştirilmesi gerekmektedir ve kısımlara ayıramazlar,
- KÖG'nin aktifleştirildikten sonraki bir zamanda tek bir seferde gider yazılması konusu bir başka yaratıcı muhasebe uygulamasıdır. Fakat Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu kararına göre; amortisman yoluyla

gider yazılmaya başlanılan KÖG, kanunda belirtilen süre içinde eşit miktarlarda amortismanına tabi tutulması zorunlu olup, amortisman ayrılmaya başlandıktan sonra geri dönülemez. Yani; bundan vazgeçilerek bakiye değeri bir defada gider yazılamaz.

- VUK'da aktifleştirme kavramı tanımlanmış değildir. Muhasebe tekniği yönünden aktifleştirme, aktif bir elemanın veya bir harcamanın envantere dahil edilmesidir. Buna göre tamamı gerçekleşerek nihai tutarı belirlenmemiş olan KÖG aktive girmiş sayılamaz. Bu bakımdan KÖG'nin amortismanına kurumun kuruluşunun tamamlandığı ve işletmenin bilfiil faaliyete geçtiği hesap dönemimden itibaren başlanılmalıdır. KÖG'nin amortismanına başlanacağı dönem açısından da yaratıcı muhasebe kullanılabilir.

2.3.2.2. Finansman Giderleri

Oldukça önemli yaratıcı muhasebe araçlarından birisi, uygun şartlarda elde edilen bir borcun ve sözleşme koşullarının işletme lehine olacak şekilde kullanılmasıdır (Bayırlı, 2006:170).

Yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş aşamasına ait olanların söz konusu duran varlıkla beraber amortisman yolu ile yatırım maliyetine eklenerek itfa edilmesi gerekmekte, işletmenin çalışma dönemine ait olanlar ise ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılarak veya amortismanına tabi tutulması gerekmektedir (Yalçın, 2010:390).

Eğer yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla iyi bir finansal görünüm elde edilirse, işletmelerin daha düşük teminat karşılığında, daha düşük faiz oranıyla ve daha yüksek miktarlarda borç edinebilmesi mümkün olacaktır. Fakat bankalar ve kredi derecelendirme kuruluşları, profesyonelleşmiş finansal tablo değerlendirme ve analiz yöntemlerine sahip kuruluşlar olmasına rağmen iyi düzenlenmiş ve denetçinin gözünden kaçan bir muhasebe manipülasyonu finansal analistler tarafından oldukça zayıf bir ihtimalle fark edilir (Bayırlı, 2006:171).

TMS'de "Borçlanma maliyetleri oluştukları dönemde gider olarak finansal tablolara yansıtılır" ve "Alternatif bir uygulama olarak da amaçlandığı şekilde kullanıma ya da satışa hazır duruma getirilebilmesi uzun süreyi gerektiren özellikli

varlıkların satın alınması veya üretimi ile doğrudan ilgisi bulunan borçlanma maliyetlerinin aktifleştirilmesi esastır” hükümleri bulunmaktadır (TMS 23, Md:7-11)

“Finansman giderlerinin aktifleştirilmesi durumunda, eğer finansman gideri stok alımı ile ilgili ise stokların maliyetine yazılmakta ve stok satıldıkça gelir tablosuna satılan malların maliyeti içerisinde aktarılmaktadır. Eğer hammadde ile ilgili ise üretim maliyeti ile ilgili kalemlere dağıtılmış olmakta üretimi tamamlanıp satılan mamullerle orantılı olarak gelir tablosuna aktarılmaktadır. Eğer finansman giderleri maddi duran varlık alımı ile ilgili ise ilgili varlığın maliyetine yazılmakta ve amortisman yoluyla gidere dönüştürülmektedir” (Bayırlı, 2006:172).

Bu yukarıda anlatılan yöntemlerin tümü yaratıcı muhasebe uygulama yöntemi olup finansal tablolar incelenirken özellikle dikkat edilmelidir.

2.3.2.3. Araştırma ve Geliştirme Giderleri

Araştırma ve geliştirme giderleri açısından yöneticilerin karşı karşıya kaldığı önemli bir çelişki bu giderlerin ne gibi durumlarda gelir tablosuna gider olarak kaydedileceği, ne gibi durumlarda da aktifleştirilerek bilançoda maddi olmayan duran varlıklara kaydedileceği çelişkisidir.

Ülkemizde, bu iki gider kalemi ayrı ayrı incelenmektedir. TMS 38 “Maddi Olmayan Duran Varlıklar” standardına göre; araştırma aşamasında meydana gelen giderler doğrudan gider olarak kaydedilirken geliştirme aşamasında meydana gelen giderler aktifleştirilerek amortisman yoluyla gidere dönüştürülmelidir (TMS 38, Md:54).

Ar-Ge (Araştırma ve Geliştirme) giderleri açısından son yıllarda yaşanmış bir örnek Microsoft şirketine aittir. IFRS 38’e göre yazılım geliştirme maliyetlerinin, bir ürünün tasarlanması tamamlanıp üretime geçilinceye kadar, dönem gideri olarak kaydedilmesi yerine aktifleştirilmesi gerekmektedir. Bu standarda rağmen, Microsoft’un yazılım geliştirme maliyetlerini dönem gideri olarak kaydettiği, hiçbir tutarı aktifleştirmedeği ortaya çıkmıştır. Bu yapılan muhasebeleştirme işlemiyle, öncelikle yazılım geliştirme maliyetleri olmak üzere geliştirme giderlerinin 1997, 1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla, 1,8 milyar (%28), 2,6 milyar (%29) ve 3 milyar (%23) \$’ı dönem gideri yazılmış ve böylece şirketin kârı azaltılarak düşük kârlı bir izlenim yaratılmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002: 7-8).

2.3.2.4. Cari Giderlerin Daha Önceki Dönemlere Kaydırılması

Şirketler bazı işletme maliyetlerini, giderlere dönem atlatmak suretiyle aşırı giderlerden kaynaklanan kötü izlenimleri gizleyebilirler. Bu mantıkla düşünüldüğünde, cari dönem giderleri de önceki dönemlerde gerçekleşmiş gibi gösterilebilirler. Bu iki işlem arasında önemli bir farklılık vardır. Gideri ileriki dönemlere aktarmak yaşanan kötü günleri ileriki tarihlere aktarmak anlamına gelirken, cari dönem giderlerinin önceki dönemlere aktarılması giderin etkisini tamamen ortadan kaldırmaktadır (Schilit, 2003:103).

Bu durumla ilgili yaşanmış bir örnek olarak içecek devi SNAPPLE verilebilir. 7 Haziran 1994'te SNAPPLE, reklam giderleriyle ilgili bir muhasebe değişikliği ilan etmiş, bu değişiklikle cari ve gelecek dönem giderlerinin 1,6 milyon doları o sırada sona ermiş olan ilk ara döneme kaydırılmış, bunun sonucunda bu giderlerin gelir tablosunda görünmemesini sağlayarak, giderlerini olduğundan düşük göstermiştir (Schilit, 2003:104).

2.3.2.5. Giderlerin Kaydedilmemesi Yoluyla Gelirin Yüksek Gösterilmesi

İşletmeler tarafından sıklıkla kullanılan yaratıcı muhasebe uygulamalarından bir tanesi de giderlerin bir kısmının veya tamamının kayıt altına alınmayarak karın yüksek gibi gösterilmesidir. Geçmişte bu yönteme başvuran örnek bir şirketin bu tekniği nasıl uyguladığı aşağıda incelenecektir (Schilit, 2003:139).

Oxford Health Plan (OHP)

1997 yılında ABD'de sağlık ve bakım hizmetleri veren Oxford isimli şirket siparişi verilen bilgisayar yazılımlarının gecikmesi nedeniyle, bazı yükümlülüklerini ve alacaklarını tam olarak takip edememiş ve bunun sonucunda da bilançosunda yükümlülüklerini düşük göstermiştir. Tedarikçilerin şirket üzerinde baskı kurması sonucunda New York Eyaleti Sigorta Departmanı bir inceleme başlatmış ve işletmeye 3 milyon \$ ceza kesmiştir. Bunun yanı sıra, işletmenin 50 milyon \$ karşılık ayırması gerektiği halde ayırmadığı tespit edilmiştir. Bu yaşananların sonucunda önemli mevkilerdeki çalışanların bir kısmı işten çıkarılmış ve şirket hisselerinin değeri % 62 oranında düşmüştür. Bilgisayar yazılımındaki gecikmeler nedeniyle yükümlülüklerini eksik bildiren firma, sonraki dönemlerde bu uygulamayı bilinçli olarak yaptığından dolayı bu durumda kasıt olduğu düşünülmelidir. Dolayısıyla

yapılan inceleme sonucu firmanın hisse senetlerinin değeri düşmüştür (Çıtak,2007:78).

2.3.2.6. Gelecek Dönem Giderlerinin Cari Yıla Kaydırılması

CEO (Chief Executive Officer)'lar tarafından gelecek dönemlerde gerçekleşmesi beklenen bazı giderler, cari dönem içerisinde özel bir gider kalemi gibi gösterilerek yaratıcı muhasebeye konu olabilmektedir. Bu işlem işletmenin karını düşürerek istenilen düzeylere çekilebilmesini sağlamaktadır. Yöneticiler gelecekte beklenen giderleri cari dönemin içerisine aktarıırken en çok kıdem tazminatı ile araştırma/geliştirme giderlerini araç olarak seçmektedirler. Bunun yanı sıra, işletme birleşmeleri esnasındaki özel gider kalemleri kullanılarak, kar düşük gösterilebilmektedir (Çıtak,2007:79).

Bu yaratıcı muhasebe uygulamasıyla ilgili yaşanmış bir örnek; ABD'de ki Sunbeam şirketinde ortaya çıkmıştır. Sunbeam şirketinin başına CEO olarak 1996 yılında getirilen Al Dunlap, şirketin başına getirildiğinde şirketin hisse senedi bir günde %60 değer kazanmıştır. Al Dunlap bu değer artışını 35 milyon \$ özel gider karşılığı ayırarak 1997 ve 1998 yıllarında şirketi olduğundan daha başarılı göstermiştir (Schilit, 2003:165).

Cari dönemdeki giderlerin şişirilmesinde kullanılan bir diğer yöntemde istenilen gider kalemlerinin arttırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu giderleri arttırma işlemi satış maliyetlerini yanlış bildirmek, satıcılardan reklam için hileli faturalar almak ve henüz alınmamış hizmetlerin faturalarını giderleştirerek yapılmaktadır (Schilit, 2003:174).

Bu yaratıcı muhasebe uygulamasıyla ilgili yaşanmış başka bir örnekte de, New York'da bir şirketinin üst yönetimi, mümkün olan her şekilde cari yıl giderlerinin arttırılmasını istemiştir. Bu amaçla, orta düzey bir yönetici tarafından şirkete 12 milyon \$'lık bir posta faturası getirilmiştir. Bu şekilde giderler artmış ve gelecek yıl için yüksek bir kar artışı için uygun zemin hazırlanmıştır (Çıtak,2007:79).

2.3.3. Değerleme İşlemleri Politikaları Seçimiyle Yaratıcı Muhasebe

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilen değerlendirme kavramı seçimlilik ilkesine dayanan subjektif bir kavramdır. Bu sebeple değerlendirme kavramının, yaratıcı

muhasabe uygulamaları için esnetilmesi oldukça kolaydır. Değerleme dönem içerisinde farklı hesap gruplarına yapılmaktadır. Bunlar; duran varlıklar, menkul kıymetler, stoklar, alacaklar, borçlar ve özellikle de karşılıklardır (Bayırlı, 2006:172).

2.3.3.1. Menkul Kıymetlerde Değerleme

Her hangi bir finansal varlık veya borç ilk kez muhasebeleştirilirken, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmelidir. Eğer ilgili varlık veya borç, alım satım amaçlı olarak takip edilmeyecekse gerçeğe uygun değerine, varlığın alınması veya borç ilişkisinin doğması ile ilişkilendirilebilecek tüm masraflar da ilave edilmedir (TMS 39, Madde 43).

Türkiye Muhasebe Standartlarında ifade edilen ve menkul kıymetlerin değerlemesinde kullanılan gerçeğe uygun değer kavramı şu şekilde tanımlanabilir; “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar.” (TFRS 1, 2009:15)

Menkul kıymetler elde tutulma amaçlarına göre farklı şekilde dönem sonu değerlemesine tabi tutulabilirler. Bununla ilgili durumlar, Tablo 7’deki gibi gösterilebilir;

Tablo 7: Menkul Kıymetlerin Sınıflandırılması ve Dönem Sonu Değerlemesi

Finansal Varlık Sınıflamasındaki Yeri	Belirleyici Nitelikler	Dönem Sonu Değerlemesi
Spekülatif gelir amaçlı (alım satım amaçlı) menkul kıymetler	- Spekülatif gelir amaçlı olması - Portföyün kısa vadeli amaçlı olan kısmını kapsamaması	İlk edinmeden sonra gerçeğe uygun değerle değerlendirilir. Spekülatif gelir amaçlı finansal varlıklar, gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilir.
Finansal Varlık Sınıflamasındaki Yeri	Belirleyici Nitelikler	Dönem Sonu Değerlemesi
Vadeye Bağlı Gelir Amaçlı Menkul Kıymetler	Bir menkul kıymetin bu türe dahil olabilmesi için işletmenin elde tutma amacının ve gücünün olması gerekir. İşletmenin vadeye kadar saklama niyeti ve kabiliyeti olan sabit veya belirlenebilir ödemeler ile sabit vadeye sahip olan, alım satım amaçlı olmayan, satılabilir menkul kıymet niteliğinde olmayan ve türev olmayan menkul kıymetlerdir.	Vadeye bağlı gelir amaçlı finansal varlıklar, etkin faiz oranı kullanılarak taşınmış kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Bunların değerlendirilmesinde sadece dönem sonuna kadar işlemiş faizler hesaplanır. Bu varlıklar için değer düşüklüğü hesaplanmaz. Çünkü amaç vadeye kadar elde tutmak olduğu ve risk olmadığı için piyasada oluşan geçici fiyat dalgalanmalarını dikkate almaya gerek yoktur. Ancak bu varlıkların anapara veya faizinin borçlusu nedeniyle tahsilatı tehlikeye girerse bu durumda değer düşüklüğü için karşılık ayrılır.
Diğer finansal varlık niteliğindeki Menkul Kıymetler (Satılabilir finansal varlıklar)	Spekülatif gelir amaçlı, vadeye bağlı gelir amaçlı ve türev menkul kıymetlerin dışında kalan menkul kıymetlerdir.	Diğer (satılabilir) finansal varlıklar da gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. Bu gruptaki menkul kıymetlerin de gerçeğe uygun değeri genelde güvenilir bir şekilde ölçülebilir.

Kaynak: Bayırlı, “Yaratıcı Muhasebe-Etik-Firma Değeri ve Bir Örnek Uygulama” Ankara 2006, Yayınlanmış Doktora Tezi 2006:173

Menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde kullanılan yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından genellikle üç durum söz konusudur (Bayırlı, 2006:173);

- Elde etme amacının kasıtlı olarak yanlış ifade edilmesi,
- Değer düşüklüğü henüz gerçekleşmeden değer düşüklüğü karşılığı ayrılması,
- Değerleme yapılırken, tek tek veya topluca değerlendirme alternatiflerinden amaca uygun olanın seçilmesi.

2.3.3.2. Duran Varlıklarda Değerleme

Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti, sadece (TMS 16,Md:7);

- Bu kalemlerle ilgili gelecekteki ekonomik yararların işletmeye aktarılmasının muhtemel olması,
- İlgili kalemin maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi durumunda varlık olarak finansal tablolara yansıtılır.

Varlık olarak muhasebeleştirilme koşullarını sağlayan bir maddi duran varlık kalemi de maliyet bedeli ile ölçülür (TMS 16, Madde 15).

Amortisman "işletmede kullanılan duran varlıkların kullanıldıkları sürece uğradıkları değer azalmalarının gider olarak yazılmasıdır" (Sevilengül, 2008:424).

Duran varlıkların değerlemesinde en önemli nokta, yıpranma payı olarak ta adlandırılan amortisman kavramıdır. Amortisman, kullanılan yöntemle göre değişen ve duran varlığın değerini ekonomik ömür boyunca azaltan ve nihayet ekonomik ömrün sonunda varlığın tükenmesini sağlayan önemli bir kavramdır. Ayrıca ekonomik ömür tükendiğinde varlığın işletmeye gelir sağlayabilecek bir değeri kalabilir. Bu değere de kalıntı değeri ya da hurda değeri adı verilir. Kalıntı değeri de yaratıcı muhasebe uygulamaları için bir araç olabilmektedir.

Amortisman konusunda yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarını şu şekilde sıralanabilir (Bayırlı, 2006:182);

- Varlığın yararlı ömrünün uygun tahmin edilmemesi,
- Kalıntı değerinin uygun tahmin edilmemesi,
- Amortisman ayrılmaması ya da ayrılmasının kasıtlı olarak unutulması,
- İlerleyen yıllarda yararlı ömür tahmininin gerçek bir sebebe dayanmadan değiştirilmesi,
- İlerleyen yıllarda kalıntı değer tahmininin gerçek bir sebebe dayanmaksızın değiştirilmesi,
- Kullanılan amortisman hesaplama yönteminin ara dönemde değiştirilmesi.

Amortisman işlemi kullanılarak yaratıcı muhasebe yapılması oldukça sık kullanılan bir yöntemdir. Bunun nedeni ise yöneticilerin bu konuda oldukça fazla inisiyatiflerinin haklarının bulunmasıdır. Tahmine dayalı iki tane amortisman temel unsuru bulunmaktadır. Birinci temel unsur, "yararlı ömür" dür. Yararlı ömür varlığın

maddi yapısı itibariyle dayanma süresi ile ekonomik açıdan yararlı olabildiği süredir. Amortisman konusunda tahmine dayalı olan ikinci temel unsur, “kalıntı değer”dir. Kalıntı değeri ise çoğu zaman ihmal edilebilecek kadar azdır. Fakat bir değer bulunması halinde göz önüne alınır ve amortisman hesaplanmasında bir anlam ifade eder (Mulford ve Comiskey, 2002: 64).

Duran varlıkların değerlemesiyle ilgili başka bir önemli nokta karşılık ayrılmasıdır. Duran varlıklara ayrılan karşılıklarla ilgili Türkiye muhasebe standartlarında, “Varlıklarda değer azalışı standardı, mevcut uygulamaya değişiklik getirmektedir. Standart maddi duran varlıkların kayıtlı değerinin, geri kazanılabilir değerinden daha fazla olmaması gerektiğini vurgulamakta ve varlığın geri kazanılabilir değerinin nasıl hesaplanacağını açıklamaktadır. Buna göre, maddi duran varlıklara da stoklarda olduğu gibi değer düşüklüğü karşılığı ayırma durumu söz konusu olabilecektir” (TMS 36 Md:8).

2.3.3.3. Alacaklarda ve Borçlarda Değerleme

İşletmenin alacak ve borçları ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamalarına konu olan iki önemli nokta bulunmaktadır. Bunlar; reeskont ve karşılıklardır.

VUK açısından; alacaklar ve borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Vadesi henüz gelmemiş olan senede bağlı alacaklar ve borçlar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu taktirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır. Bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri, senede bağlı alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Ancak bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri dışında kalan ve bilanço esasına göre defter tutan vergi mükellefleri vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutup tutmamak konusunda Vergi Usul Kanunu’na göre seçimlik hakka sahiptirler (VUK, Md:281-285).

Maliye Bakanlığı hükümlerine göre, alacak senetleri reeskontu gider niteliğinde düzenleyici bir hesaplama olduğu için, reeskont ayırmak istemeyen firmalar Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği uyarınca reeskontu hesapladıktan sonra, kanunen kabul edilmeyen gider olarak muhasebeleştirilebilirler (Maliye Bakanlığı, MSUGT, No:4).

SPK açısından; Alacaklar ve borçlar bilançoda mukayyet değerleri ile gösterilir. Ancak, avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere, senetli alacak ve borçlar ile 3 aydan daha uzun vadeli senetsiz ticari alacaklar ve borçların reeskont işlemine tabi tutulması şarttır. Reeskont işleminde, söz konusu alacak ve borçlar için öngörülen faiz oranı; bu yoksa Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın iskonto oranı uygulanır. Alacaklara ilişkin olarak ayrılan reeskont tutarları, gelir tablosunda “**Diğer Faaliyetlerden Gider ve Zararlar**”; “borçlara ilişkin reeskont tutarları ise, “**Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Karlar**” hesap gruplarında muhasebeleştirilir (SPK Seri XI, No: 1 Md:26).

Vadeli çeklere reeskont ayrılması ile ilgili görüşlerde farklılık göstermektedir. Vadeli çeklerin reeskontu ile ilgili;

TMS'ye göre, vadeli alacakların iskonto edilmiş değeri ile yani gerçeğe uygun değeri ile bilançoda gösterilmesi gerekmektedir. Alacakların etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti ile değerlendirileceği belirtilmektedir. Ancak, standartta alacakların vadesinin kısa olması ve iskonto oranının önemsiz olması durumunda, itfa edilmiş maliyetle değerlendirilemeyeceği de açıklanmaktadır (Akdoğan ve Sevilengül, 2007:121).

Dolayısıyla, yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında, Türkiye Muhasebe Standartlarında “**vadeli alacaklar**” ifadesiyle, alacakların senetle ve çekle gibi herhangi bir ayırma tabi tutulmadığı görülmektedir. Bu nedenle, vadeli olarak düzenlenen çeklerin, TMS'ye göre de reeskonta tabi tutulması gerekmektedir (Özulucan, 2008: 61).

Çeklere reeskont uygulanması ile ilgili mevzuatta bulunan diğer hükümler Tablo 8 ile incelenebilir;

Tablo 8: Alınan ve Verilen Çeklerin Reeskont İşlemleri Karşısındaki Durumu

Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nin görüşü	Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ne göre çeklerin reeskonta tabi tutulması açık olarak öngörülmemektedir. Fakat, özü itibariyle çeklerin reeskonta tabi tutulması gereği kabul edilmektedir.
Türkiye Muhasebe Standartları'nın görüşü	TMS-18 ve 39'da vadeli alacakların gerçeğe uygun değeri ile bilançoda gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, TMS'ye göre, çeklerin reeskonta tabi tutulması gerekir.
Sermaye Piyasası Kurulu'nun görüşü	İleri tarihli ya da başka bir ifadeyle vadeli çeklerin SPK'ya göre senetler gibi reeskonta tabi tutulması zorunludur.
Vergi İdaresi'nin görüşü	Vergi kanunları çekler ile ilgili reeskont işlemine izin vermemektedir. Bu nedenle çekler reeskonta tabi tutulamaz.
Danıştay'ın görüşü	Danıştay'ın çeşitli dairelerinin bu konuda reeskont ayrılabilmesine ve ayırlamayacağına yönelik farklı kararları bulunmaktadır. Fakat, Danıştay vadeli çekler için reeskont ayırlamayacağı kararını vermiş ve böylece bu konuda son noktayı koymuştur.

Kaynak: Özulucan, “Çeklerde Reeskont İşlemlerinin Yapılabilirliğinin Tekdüzen Muhasebe Sistemi, Türkiye Muhasebe Standartları, Sermaye Piyasası Kurulu, Vergi İdaresi ve Danıştay Açısından İncelenmesi”, *E-Yaklaşım Dergisi*, Sayı:58, Mayıs 2008: 61

Reeskont ayırarak yaratıcı muhasebe uygulamaları aşağıda belirtilen şekillerde yapılabilmektedir (Bayırlı, 2006:175);

- Alacak senetlerine reeskont ayrılması ancak borç senetlerine reeskont ayrılmaması,
- Borç senetlerine reeskont ayrılması, ancak alacak senetlerine reeskont ayrılmaması,
- Hatır senetlerine reeskont ayrılması,
- Şüpheli ticari alacaklara reeskont ayrılması,
- Reeskont hesaplamasının dış iskonto formülü kullanılarak yapılması,
- Bir dönem reeskont ayrılıp ertesi dönem ayrılmaması

VUK'da yapılabilecek yaratıcı muhasebe uygulamalarını sınırlandırmak üzere, alacak senetlerine reeskont ayıran işletmeleri borç senetlerini de reeskont ayırması zorunlu kılınmıştır (VUK, Md:285).

Bununla birlikte, alacaklara ve borçlara karşılık ayrılması suretiyle de, yaratıcı muhasebe uygulaması yapılması olasıdır. Çünkü karşılık ayırmak gerçekte olmayan bir zararı ifade etmektedir ve ihtiyatlılık kavramının gereğidir. Örnek olarak tahsili şüpheli hale gelmiş her hangi bir alacağın tahsil edilememesi ihtimalinin

öngörülerek henüz gerçekleşmeden muhasebe sistemine tahsil edilemeyeceği bilgisi dahil edilebilir.

Karşılık ayırma işlemi aracılığıyla yaratıcı muhasebe aşağıdaki şekillerde yapılabilmektedir (Bayırlı, 2006:176);

- Alacağın şüpheli hale geldiğini belirten göstergeler olduğu halde karşılık ayrılmaması,
- Gereğinden fazla karşılık ayrılması,
- Gereğinden daha az karşılık ayrılması,
- Hatır senetlerine karşılık ayrılması.

2.3.3.4. Stoklarda Değerleme

İşletmenin stokları, yaratıcı muhasebeye iki şekilde konu olabilmektedir. Bunlardan birincisi stokların elde edilmesi sırasında kullanılan değerleme ölçüsünden kaynaklanan yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.

Türkiye muhasebe standartlarına göre; Stoklar, maliyet ve net gerçekleştirilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir (TMS 2, Madde 9).

İkincisi ise; stokların edinildikten sonra kullanılan stok değerlendirme yöntemlerinden seçimle yapılabilen yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır. TMS 2 "Stoklar" standardında bu iki değerlendirme ölçüsü hakkında şu tanım yapılmıştır; "Stoklar; maliyet değeri veya net gerçekleştirilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir. Standartta, stok maliyetlerini hesaplama yöntemleri de belirlenmiştir. İşletmelerde elden çıkarılacak stoklar ile dönem sonu stoklarının değerlendirilmesinde gerçek parti maliyetlerinin belirlenmesinin mümkün veya uygun olmadığı durumlarda, bu stoklara ilişkin maliyetler "ortalama maliyet yöntemi" ve FIFO yöntemlerinden birine göre belirlenecektir" (TMS 2, Madde: 25).

Yukarıda da görüleceği gibi stoklar, maliyet değeri ve net gerçekleştirilebilir değerden küçük olanı ile değerlendirilir. Fakat, stok değerlendirme yöntemlerinden seçimle yaratıcı muhasebe yapma imkanı daha fazladır ve genellikle aşağıdaki şekilde yapılmaktadır (Bayırlı, 2006:176);

- FIFO ve ağırlıklı ortalama yöntemlerinden amaca uygun seçim yapılması,

- Kullanılan stok değerleme yönteminin amaca uygun olarak değiştirilmesi,
- Benzer özelliklere ve benzer kullanıma sahip stoklara farklı değerleme yöntemlerinin kullanılması,
- Bölümlere göre raporlama yapan bir şirkette aynı stok için farklı değerleme yöntemleri ile değerlendirilmesi,
- Ağırlıklı ortalama veya hareketli ortalama maliyet yöntemleri arasından amaca göre seçim yapılması, dönemler itibariyle değiştirilmesi,
- Net gerçekleşebilir değere ilişkin tahminin gerçeğe uygun olmayan bir biçimde yapılması,
- Stok elde etme sırasında ortaya çıkan borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili politikalardan amaca uygun seçim yapılarak kaydedilmesi.

2.3.3.5. Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması

Nitelik olarak çeşitli varlıklar ve borçlar için aslında henüz gerçekleşmemiş fakat olması muhtemel değer azalışları ve kayıpları açısından temkinli davranılmak amacıyla karşılık ayırma işlemi yapılmakta ve bu karşılıklar ihtiyatlılık kavramı gereği kullanılmaktadır.

İşletmeler modası geçerek değer kaybına uğrayan stoklar, tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklar, borcunu ödemeyen müşteriler ve varlıklarının değerlerindeki diğer çeşitli azalışları finansal tablolarında doğru ve açıklayıcı bir şekilde raporlamak amacıyla karşılık ayırmalıdır. Yeterince karşılık ayırmamak veya uygun olmayacak şekilde azaltmak yapay karlar yaratılmasına neden olmaktadır (Schilit, 2003:133).

Bazı bilanço hesapları ve ayrılan ilgili karşılıklar şu şekilde tanımlanabilir;

VARLIK ÇEŞİDİ	İLGİLİ KARŞILIK
Stoklar	Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı
Maddi Duran Varlıklar	Birikmiş Amor. ve Değer Düş. Karşılığı
Alacaklar	Şüpheli Alacak Karşılıkları
Şerefiye	Birikmiş Amor. ve Değer Düş. Karşılığı

Eğer işletmenin brüt alacaklarında bir artış varken, alacaklara ayrılan karşılıklarda bir azalma oluyorsa bu duruma dikkat edilmelidir. Alacaklar artarken

karşılıkların azalması şüpheli alacakların arttığının bir göstergesidir. İşletmeler alacaklarından, tahsil edilebilmesini düşündükleri tutarları kayıt altına almalıdır. Bu tutara “tahsil edilebilir değer” adı verilir. Normal şartlarda alacaklara ayrılan karşılıklar brüt alacaklarla aynı oranda büyümelidir (Schilit, 2003:134).

2.3.4. Özellikli İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe

Yaratıcı muhasebe uygulama ortamlarından birisi de özellikli bazı işlemlerin planlanması sırasında işletmenin menfaatleri doğrultusunda bu durumu kullanmak ya da gerçek olmayan bir durum yaratmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellik arz eden işlemler çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; şirket birleşmeleri sırasında yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal kiralama işlemleri sırasında yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları ve özel amaçlı bazı girişimler sırasında kullanılan yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır (Bayırlı, 2006:185).

2.3.4.1. İşletme Birleşmeleri Sırasında Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından incelenmesi gereken önemli bir durum, işletme birleşmeleri sırasında kullanılan yaratıcı muhasebe yöntemleridir. Öncelikle birleşme, daha gerçekleşmeden belirli bir tepkinin ölçülmesini sağlayabilmektedir. Birleşme haberinin içinde bulunulan sektörde duyulması, olumlu ya da olumsuz tepkileri beraberinde getirmektedir (Bayırlı, 2006:186)

İşletme birleşmeleri bazı sinerjiler yaratmakta, hem bir diğer işletmenin bünyesine dahil olan işletmenin hem de satın alan işletmenin ayrı ayrı kar veya performansından daha fazla bir değer yaratacağı düşüncesi hakim olmaktadır. Fakat bu daha fazla değer ortaya çıkacağı düşüncesi kendi haline bırakılmayacak kadar önemlidir, çünkü birleşmenin faydalı olması her kesim tarafından beklenmektedir. Bu sebeple işletmeler, birleşme sırasında bazı muhasebe girişimlerinde bulunmaktadır. Bu girişimler şu şekilde sıralanabilir (Bayırlı, 2006:186-187);

- Birleşme sırasında özel karşılıklar ayrılması,
- Birleşme sırasında özel harcamalar gösterilmesi,

- Bir şirketi satın almak için yeni bir şirketin kurulması, şirket alındıktan sonra yeni kurulan şirketin feshedilerek borcun şirkete yüklenmesi,
- Birleşme sırasında, işletmenin bilanço tarihi farklı olan bir işletmeyi satın alması durumunda bilanço tarihinin değiştirilmesi,
- Birleşmeleri sırasında edinen işletmenin önyargılı tespit edilmesi,
- Birleşme sırasında birleşme maliyetinin önyargılı belirlenmesi,

Yukarıda sayılan girişimlerden özel harcamaların açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Birleşme durumunda yapılan özel harcamalara, kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı, kiralama işlemlerinin sona erdirilmesinden kaynaklanan giderler ve varlıkların sökülüp takılmasından kaynaklanan zararlar örnek gösterilebilir (Mulford ve Comiskey, 2002: 34).

Genel anlamda uygulanan muhasebe yöntemleri sadece yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından değil birleşmelerin şekillerine göre de değişebilmektedir. İşletme birleşmelerini muhasebeleştirmede 2002 yılında UMS revizyona uğramadan önce kullanılan yöntemler, satın alma yöntemi ve hakların birleştirilmesi yöntemi idi. Fakat Ülkemizde TMSK tarafından uyumlaştırma çerçevesinde UFRS (Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları) 3 birebir çevrilerek TFRS (Türkiye Finansal Raporlama Standartları) 3 olarak yayınlanmıştır. TFRS 3'e göre de bütün işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde "Satın Alma Yöntemi" uygulanır (TFRS 3, Madde: 14).

Satın alma yönteminde bir taraf karşı tarafın elde edilen tüm varlıklarını, üstlenilen yükümlülüklerini ve koşula bağlı yükümlülüklerini muhasebeleştirmektedir. Tüm edinilenlerin değerlendirilmesi esaslı birleşme işleminden etkilenmemektedir. Edinen işletme bu birleşme işleminden doğan ek varlıklar ve yükümlülükleri de muhasebeleştirmez. Çünkü bunlar işletme birleşmesine konu değildir (TFRS 3, Madde: 15).

Genel olarak satın alma yöntemi uygulanırken şu adımları içermektedir (Bayırlı, 2006:186-187);

- Bir edinen işletmenin belirlenmesi,
- İşletme birleşmesi maliyetinin belirlenmesi,

- Birleşme tarihinde işletme birleşmesi maliyetinin, edinilen varlıklar ve üstlenin yükümlülükler ile koşullu yükümlülükler dağıtılması.

2.3.4.2. Özel Amaçlı Girişimler ve Yaratıcı Muhasebe

Özel amaçlı girişimler günümüzde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu girişimlerin en basit işleyiş biçiminin sponsor adıyla anılan bir ana ortaklığın varlıklarının bir kısmının başka bir işletmeye devredilmesi olduğu söylenebilir (Jenkins, 2002:8).

Özel amaçlı girişimlerin muhasebe manipülasyonundan ayrılan temel noktaları, işlemler için dışarıdan danışman kullanılması, maliyetlerin dağıtımı, tahakkukların hesaplanması ve karışık hukuksal yapılar hazırlamadan yöneticilerin kişisel becerileri ile işlemlerin gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir (Dharan, 2002: 12).

Özel amaçlı girişimlere ilişkin muhasebe sorunları şu şekilde incelenebilir (Bayırlı, 2006:210);

- Konsolidasyona dahil edilmemeleri,
- Denetim sırasında denetlenen firma tarafından ilgili taraf olarak görülmemesi ve bunlarla ilgili bilgi verilmemesi,
- Karşılıklı ekonomik işlemlerin benzerlerine göre çok düşük veya çok yüksek tutarlarla gerçekleştirilmesi.

Yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı, özel amaçlı girişimler, yaratıcı muhasebe uygulamalarında kolaylıkla kullanılabilirler. Özel amaçlı girişimlere oldukça kısa zamanda hukuksal bir sorumluluk yüklenmeli ve bu tarz açıklıkların kapatılması gerekmektedir.

2.3.5. Finansal Tabloların Sunumu, Zamanı, Kapsamı Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe

Finansal tablolar üzerinden yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarını sunumun zamanı, tabloların kapsamı ve dönemlere ayırma açısından incelenebilir.

Genel olarak finansal tablolar münferit ve konsolide finansal tablolar olarak sınıflandırılabilir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları ilk olarak konsolide finansal

tablolarda görünmektedir. Konsolide finansal tablolar düzenlenirken ortaya çıkan yaratıcı muhasebe uygulamaları genellikle şu şekildedir (Bayırlı, 2006:193);

- Konsolidasyona dahil edilmesi gereken bir ortaklığın konsolidasyon dışı bırakılması,
- Konsolidasyon uygulamaları sırasında yapılan eliminasyona kasıtlı olarak bazı işlemleri dahil edilmemesi,
- Muhasebe politikalarında düzeltme yapılmadan konsolidasyona tabi tutulmaması,
- Konsolidasyon dışı bırakılması gereken bir ortaklığın konsolidasyona dahil edilmesi,
- Tam konsolidasyona tabi tutulması gereken bir işletmenin kısmi konsolidasyona tabi tutulması,
- Kontrol gücünün ortadan kalktığını gösteren şartlar oluşmadan ortaklığın konsolidasyon kapsamı dışında tutulması.

Bir diğer yaratıcı muhasebe uygulaması, finansal tabloların dönemlere ayrılması işlemiyle ortaya çıkmaktadır. Fakat finansal tabloların sunumunun ve dönemlere ayırmanın ne şekilde yaratıcı muhasebeye konu olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için, finansal tabloları yıllık finansal tablolar ve ara dönemde hazırlanan finansal tablolar olarak ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Yıllık finansal tablolardan bilanço üzerinde yapılan yaratıcı muhasebe işlemleri şu şekilde sıralanabilir (Bayırlı, 2006:197);

- Vadesi bir yılın altına düşen bir duran varlığın dönen varlıklara aktarılmaması,
- Kısa vadeli amaçlarla elde edilen bir menkul kıymetin elde bulundurma amacının değiştirilerek duran varlıklar içerisinde mali duran varlıklara aktarılmaması,
- Kısa vadeli bir borcun vadesi bir yılın üzerine çıkarıldığı halde K.V.Y.K (Kısa vadeli yabancı kaynaklar)'dan U.V.Y.K (Uzun vadeli yabancı

kaynaklar)'ya aktarılmaması, U.V.Y.K arasında yer alan bir kalemin vadesi bir yılın altına düştüğü halde K.V.Y.K'a aktarılmaması.

Yıllık finansal tablolardan gelir tablosu üzerinde yapılan yaratıcı muhasebe işlemlerini şu şekilde sıralanabilmektedir (Bayırlı, 2006:198);

- Satış indirimlerinin, pazarlama satış dağıtım gideri veya satış indirimi olarak sınıflandırılması,
- Faaliyet giderlerinin, diğer faaliyetlerden olağan gider olarak muhasebeleştirilerek sınıflandırılması,
- Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârların gelir tablosuna alınmadan faaliyet giderlerinden mahsup edilmesi

Ara dönem finansal tablolardaki tahmine dayalı değerlendirme işlemleri ile ilgili olarak TMS 34'te önemli bir açıklama yapılmaktadır. Buna göre; “Ara dönem finansal raporlarda izlenecek ölçme esasları, finansal bilgilerin güvenilirliğini ve bir işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarının anlaşılması için gerekli tüm önemli finansal bilgilerin, uygun olarak açıklanmasını sağlayacak şekilde belirlenir. Ölçme işlemleri yıllık ve ara dönem finansal raporların her ikisinde de makul tahminlere dayansa da, ara dönem finansal raporlar genellikle yıllık finansal raporlardan daha fazla tahmin yöntemlerinin kullanımını gerektirir” (TMS 34, Madde: 41).

Genellikle ara dönem finansal tablolar kullanılarak, giderlere ve gelirlere dönem atlatılması oldukça yaygındır. Fakat uzun dönemde kar ya da zarar çok fazla etkilenmeyecektir.

2.3.6. Maliyet Muhasebesi Yöntemleri Seçimi Aracılığıyla Yaratıcı Muhasebe

Maliyet muhasebesi uygulamaları, daha çok işletmenin iç dinamikleri ile ilgilidir. Fakat maliyet muhasebesi politika seçimleri, finansal muhasebe kayıtlarını ve işlemlerini etkilemektedir. Aşağıda yaratıcı muhasebeye konu olan ve maliyet muhasebesi politikalarından seçimle karşı karşıya kalınan yanıltıcı işlemler incelenecektir. Maliyet muhasebesinden seçimle yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları, stok maliyeti ve satılan ticari malların maliyeti hileleri, değersiz

varlıkların zarar kaydedilmemesi, siparişi alınmış ama sevk edilmemiş mallar, sevk edilmiş ancak siparişi alınmamış mallar ve uzun dönemli amortisman ayırmaktan kaynaklanan uygulamalar olarak ayrılabilir.

2.3.6.1. Stok ve Satılan Malların Maliyeti Hileleri

Maliyet muhasebesi yöntemlerinden seçimle yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarından en çok kullanılanı, stoklarda veya satılan malın maliyeti hesaplarında kullanılmaktadır. Birçok finansal tablo hilesi stokların olduğundan daha yüksek gösterilmesini amaçlamaktadır. Bu tür aldatmaların farkına varabilmek için gelir tablosunun iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir (Albrecht ve Albrecht, 2003:370). Eğer stoklar olduğundan yüksek ve satılan malın maliyeti olduğundan düşük gösterilirse net gelirden yüksek çıkacaktır (Albrecht ve Albrecht, 2003:371).

Satılan malın maliyeti ile ilgili yapılan yaratıcı muhasebe işlemleriyle, etki ve sonuçları Tablo 9’da gösterilebilir.

Tablo 9: Satılan Malın Maliyeti ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yapılan İşlem	İlgili Hesap Grubu	Yaratıcı muhasebe uygulaması
- Alınan stoklar	-Mal Stok hesabı -Borçla hesabı	-Alışları çok geç kaydetme -Alışları kaydetmeme
-Satıştan iadeler	-Borçlar hesabı -Mal Stok hesabı	-İadeleri fazla gösterme -Daha erken dönemde iadeleri kaydetme
-İndirim zamanında satıcı ödemesi	-Borçlar hesabı -Mal Stok hesabı -Kasa	-İndirimleri fazla gösterme -Stok maliyetini azaltmamak
-İskontosuz satıcı ödemesi	-Borçlar hesabı -Kasa	-Stok maliyetini azaltmamak -Alışları ve ödemeleri sonraki dönemde kaydetmek
-Stok satışı -Satılan mal maliyetinin kaydı	-Satılan Mal Maliyeti, Mal -Stok hesabı	-Satılan malın maliyetini düşük miktarda kaydetmek -Satılan mal maliyetini kaydetmemek veya stoku azaltmak
-Mal Stok hesabının kaydı	-Mal Stok hesabının zarar Yazılması -Mal Stok hesabı	-Hesabı kapatma -Kullanılmayan stoku kaydetmek
-Mal Stok hesabının değerlendirilmesi	-Mal Stok hesabındaki fire -Mal Stok hesabı	-Stoku fazla tahmin etmek
-Stoku hesaplamak	-Mal Stok hesabındaki fire -Mal Stok hesabı	-Stoku yüksek hesaplamak
-Stok maliyetini belirlemek	-Mal Stok hesabı -Satılan Malın Maliyeti	-Yanlış maliyetleri kullanmak -Yanlış tutar hesaplamak -Hayali stok kaydetmek

Kaynak: Albrecht ve Albrecht, “Fraud Examination”, Ohio: Thomson South-Western, 2003:372

2.3.6.2. Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi

Her hangi bir varlığın değerinde önemli bir değer azalışı olduğunda varlık hemen ilgili hesaptan çıkarılarak gider hesabına aktarılmalıdır. İlgili varlık kısım kısım değil bütün şekilde gidere aktarılmalıdır. Burada önemli olan ayırım, bir hesabın ne zaman değersiz hale getirileceği ayırımıdır. Uygulamada bu durumu belirlemek oldukça zordur. Fakat her hangi bir şekilde işletmenin sahip olduğu bir varlıktan gelecekte yarar sağlanamayacağı belirlendiğinde, bu varlık hesabının tüm tutarı gider hesaplarına aktarılmalıdır. Örneğin, bir demirbaş kullanılmayacak hale gelmişse hemen ilgili gider hesabına aktarılmalıdır. (Schilit,2003:129).

Eğer işletmenin alacakları tahsil edilemiyorsa bu durumda da karşılık ayrılmalıdır. İşletme karını yüksek göstermek isterse tahsil edemediği alacakları için karşılık ayırmamayı tercih eder ya da düşük karşılık ayırır. Örneğin finansal sorunları olan bir müşteriden olan alacağının tahsil edilememesi durumunda dahi karşılık ayrılmaması, GKGMİ'nin yerine getirilmediğini gösteren bir uygulamadır. Bu durumla daha çok bankacılık ve sigortacılık işlemlerinde rastlanılmaktadır. Bankalar verdikleri kredilerin tamamını tahsil edemedikleri durumlarda, tahsil edilemeyen kısım için karşılık ayırmalıdır. Birçok büyük banka kredi karşılıklarını olduğundan daha az bildirmektedirler. Oysaki müşterilerinin finansal tabloları kötüleştikçe bankalar ayıracakları karşılık miktarını artırmalıdır (Schilit,2003:131).

Değersiz varlıkların gider olarak kaydedilmemesi, işletmenin karının gerçek kar miktarından fazla görünmesine yol açmaktadır. Bu uygulama bir kar yönetimi uygulamasıdır. Dolayısıyla değersiz varlıkların gider olarak kaydedilmemesi önemli bir yaratıcı muhasebe uygulaması olarak kullanılmaktadır.

2.3.6.3. Siparişi Alınmış Ancak Sevk Edilmemiş Mallar

Bir malın siparişi alınmış fakat henüz sevk edilmemişse, bu mal siparişinden dolayı gelir kaydı yapılmamalıdır. Eğer gelir olarak kaydedilirse, erken kaydedilmiş gelir olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemde sipariş alınmış, ancak mal henüz gönderilmemiştir. Ancak işletmeler gelirlerini yüksek göstermek amacıyla henüz satışı gerçekleşmemiş olan malları gelir olarak kaydedebilmektedirler. Bu da GKGMİ kapsamında yapılabildiği için işletmeler sıklıkla bu yöntemde başvururlar (Mulford ve Comiskey, 2002: 160).

Siparişi alınmış ama henüz sevk edilmemiş varlıklarla ilgili finansal tabloların doğruluğunu etkileyen noktaları şu şekilde sıralayabiliriz [ACFE (Association of Certified Fraud Examiners)2003:311];

- Bir anlaşma yapıldığının ikna edici bir kanıtının olmaması,
- Teslimatın gerçekleşmemiş olması veya hizmetin tamamlanmamış olması,
- Satıcının alıcıya verdiği fiyatın belirlenebilir olmaması,
- Tahsilatın garanti altına alınmamış olması.

2.3.6.4. Siparişi Alınmamış Ancak Sevk Edilmiş Mallar

Bazen işletmeler, malları yüklemiş fakat sipariş almadan bu işlemi yapmış olabilmektedirler. Eğer böyle bir işlem yapılırsa, bu işlem siparişi alınmış fakat henüz yüklenememiş mallar için satış kaydı yapılmasından çok daha agresif bir işlemdir. Gerçekte bir siparişin olmadığı göz önünde bulundurulunca, bu tarz bir hareket gerçek olmayan gelir olarak kabul edilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 161).

Bazı durumlarda işletmeler satışa sunduğu ürünlerin denenmesi amacıyla mal sevk edebilirler. Ancak bu tarz bir işlemde satış gelirleri arasına alınmamalıdır. Örneğin bir şirket müşterisine bir malı satmış gibi gösterilebilir ve aynı zamanda aynı müşteriye mal veya hizmet satın almak için de bir başka anlaşma yapmış gibi görünebilir. Bu işlemleri gerçekçi gösterebilmek için şirket, müşteriden nakit tahsilat yapmalı ve sonra müşteriye anlaşmayı tamamlamak için tekrar ödeme yapmalıdır. Bu tarz yapılan işlemleri belirlemenin en etkili yolu alıcılar ve satıcılar hesaplarını karşılaştırmaktır. Eğer bir şirket her iki listede de yer alıyorsa ve işlem miktarları birbirine yakınsa denetçinin bu konuyu daha fazla araştırması gerekmektedir (Martin,2002:38).

Gerçek olmayan gelirleri kaydetmenin sıklıkla görülen bir çeşidi de yönetimin faaliyetlerini gizlemek amacıyla atılmış olduğu adımlardır. Bu tarz gizleme faaliyetleri için faturalara eski tarih verilmesi, yükleme tarihlerinin değiştirilmesi veya tamamen yanlış kayıtların yapılması gibi işlemler yapılabilir (Mulford ve Comiskey, 2002: 163).

Bu konuda inceleme yaparken önemli olan nokta, ister erken kayda alınmış olsun, isterse gerçek olmayan gelir kaydı yapılmış olsun, gelirin uygun olmayan şekilde ele alındığının farkına varılmasıdır. Her iki durumda da gelir ait olmadığı bir dönemde gelir tablosuna kaydedilmiştir ve ne olursa olsun engellenmeye çalışılmalıdır (Çıtak, 2007:51).

2.3.6.5. Uzun Dönemli Amortisman Ayrılması

Amortisman uygulamasının amacı duran varlıkların yenilenmesini sağlamaktır. Bu sebeple duran varlığın ekonomik ömrünün ve ekonomik ömrü sonunda karşı karşıya kalınacak varlığı yenileme olanaklarının önceden belirlenmesi gerekmektedir. Duran varlıkların hizmet ömrü; ekonomik şartlara, teknolojik değişimlere ve fiziki şartlara bağlıdır (Kızıl,2001:351).

Fakat bazı işletmeler, amortisman tabi duran varlıkların ekonomik ömürlerini olması gerekenden daha uzun belirlemektedirler. Bunun nedeni, varlığın yıpranma payını daha uzun yıla dağıtarak, yıl içerisindeki gider miktarı düşürmek ve karı olduğundan daha istikrarlı göstererek kar yönetimi uygulamaktır (Çıtak, 2007:73).

Bu durumla ilgili yaşanan bir örnekte, sinema tiyatro zinciri olan Cineplex Odeon şirketi, şirketin koltuk ve halı gibi özel maliyetlerini ortalama 27 yıl gibi bir sürede amorti etme politikası seçtiği tespit edilmiştir. Bu agresif muhasebe uygulaması Cineplex'in gerçek kazançlarının çok fazla bildirilmesine neden olmuştur. Eğer Cineplex Odeon, rakibi Carmike Cinemas gibi özel maliyetlerini 15 yılda amorti etseydi, 1988 net geliri hisse başına %65 daha az olacağı halde, finansal tablo kullanıcılarını yanıltıcı bir durum ortaya çıkmıştır (Schilit, 2003:126).

Sonuç olarak, duran varlıklarını çok uzun sürede amortisman tutan şirketler agresif muhasebe uygulamaları nedeniyle finansal tablo kullanıcılarını yanıltmaktadırlar. Bazı durumlarda yönetimin yaptığı değişiklikler makul bulunabilir, ancak yatırımcılar kazançları şişirmek için yapılan bu tip değişikliklere dikkat etmelidir (Schilit, 2003:127).

2.3.7. Gerçek Olmayan Gelirin Tanınması ve Bir Kerelik Kazançlarla Gelirin Yüksek Gösterilmesi

Muhasebe açısından, gelirin ne zaman tanımlanacağı önemli bir sorundur. Bu yüzden bazen gelir gerçekleşmeden kayıt altına alınır veya gelir kapsamına girmeyen bir işlem gerçek bir gelirmiş gibi ele alınabilir.

Gelirin kaydedilmesinde hileleri önlemek amacıyla kullanılan çeşitli tekniklerden dolayı bu hileler daha yakından incelenmelidir. Dikkat edilmesi gereken en önemli husus gelirin tanınma zamanında şartlar ve gelir olarak tanınmanın uygun olup olmadığıdır. Özellikle denetçiler bu konuya daha fazla dikkat etmelidirler (Bukics, 2000:10)

Gelir kayıt altına alınırken iki temel esas kullanılmaktadır. Bunlar nakit esası ve tahakkuk esaslarıdır. Bir gelir veya giderin hangi döneme ait olduğunu belirleyebilmek için, öncelikle gelir veya giderin ne zaman gerçekleşmiş olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Gerçekleşme, muhasebede bir satış veya hizmet sunulması karşılığında bunu nakit veya alacak olarak kayıt etme şeklinde ifade edilebilir. Gerçekleşme esasına göre bir satış yapılması veya bir hizmet sunulması sonucunda elde edilen şey hemen dönen varlığa dönüştürülebilir. Gerçekleşme esası iki şekilde ifade edilebilir. Nakit esasına göre bir gelirin veya giderin tanınabilmesi için, gelirin nakit olarak tahsil edilmiş olması ve giderin ise nakit olarak ödenmiş olması gerekmektedir. Tahakkuk esasına göre ise, gelirin tanınabilmesi için gelirin kazanılmış olması ve giderin de katlanılmış olması yeterlidir (Şensoy,2002:9)

Bu açıklamalar ışığında, SEC'in belirlemiş olduğu gelirin gerçekleşmesi için yeterli olan kriterler incelenebilir (Rezaee, 2002: 94);

- Şirketin müşteriden satın alma için kesin taahhüdü, mümkünse yazılı olarak bulunmalıdır,
- Mülkiyet riski alıcıya geçmiş olmalıdır,
- Satıcı değil alıcı işlemi istemiş olmalı ve bunu istemek için yasal bir nedeni olmalıdır,
- Satıcının herhangi bir satış zorunluluğu olmamalıdır,
- Makul ve tutarlı bir teslimat tarihi olmalıdır,

- Mallar tam ve yüklemeye hazır olmalıdır.

Gelir üzerinde yapılan bir diğer yaratıcı muhasebe işlemi, bir kerelik kazançlarla gelirin arttırılmasıdır. Bu işlem genel olarak iki temel şekilde yapılır (Van Greuning,2005:150)

- Satışlardan kazanç elde edilmesiyle sonuçlanmak üzere bilerek aktifleri az değerlemek,
- Yatırım gelirini giderlerden düşmek

Ancak elde edilen bu gelirlerin devamlı olmaması ve işletmenin asıl faaliyet konusu içerisinde yer almaması sebebiyle, bir kerelik satıştan elde edilen bu büyük satış gelirlerinin işletmenin asıl faaliyet gelirlerinden ayrı olarak gösterilmesi gerekir (Schilit, 2003:104-109).

Genel olarak, işletmelerin gelirleri üzerinden yapmış oldukları yaratıcı muhasebe uygulamaları Tablo 10’da gösterilebilir.

Tablo 10: İşletmelerin Yapmış Oldukları Gelir İşlemleri ve Olası Gelir Hileleri

Yapılan İşlem	İlgili Hesap Grubu	Olası Gelir Hileleri
-Müşterilere mal veya hizmet satımı	-Alacak hesapları -Gelirler	-Hayali satış kaydı yapılması -Gelirleri çok erken tanımak -Gerçek satışları abartmak
-Tahsil edilemeyen alacakların tahmini	-Şüpheli alacak masrafları -Şüpheli alacaklar karşılığı	-Şüpheli alacaklar karşılığının olduğundan az gösterilmesi, bu nedenle alacakların abartılması
-Müşteriler tarafından iade malların kabulü	-Mal iadeleri -Alacak hesapları	-Müşteriler tarafından iade edilen malların kayıt edilmemesi İade edilen malların dönem sonundan sonra kayıt edilmesi
-Tahsil edilemeyen alacakların silinmesi	-Şüpheli alacaklar karşılığı -Alacak hesapları	-Tahsil edilemeyen alacakların kaydedilmemesi -İade edilen malların sonraki dönemde kaydedilmesi
-İndirim dönemi sonrasında nakit toplanması	-Kasa -Alacak hesapları	-Banka transferlerini müşterilerden yapılan nakit tahsilatı gibi göstermek İlişkili taraflardan alınan nakdin manipülasyonu
-İndirim sırasında nakit toplanması	-Kasa -Satış iskontoları -Alacak hesapları	-Müşteriye yapılan indirim kaydedilmemesi

Kaynak: Albrecht ve Albrecht, “Fraud Examination”, Ohio: Thomson South-Western, 2003:362

Çalışmanın ilerleyen bölümünde, yaratıcı muhasebenin ortaya çıkarılmasında kullanılan sayısal teknikler incelenecek ve örnek bir uygulama ile daha somut bir çerçeveye aktarılmaya çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA KULLANILAN MODELLER VE BİR ÖRNEK UYGULAMA

3.1. Genel Bakış

Bilimsel çevrelerde, yaratıcı muhasebe uygulamalarının çok yaygın olduğu düşüncesi hakim olmakla beraber, araştırmacılar tarafından tespit edilmesi, ölçülmesi ve bu konuda kanıt toplanması oldukça zordur.

Araştırmacılar manipülasyon olgusunun tespitinde iki temel sorunla karşılaşmaktadır (Bayırlı,2006:239);

- Yöneticileri yaratıcı muhasebe uygulamalarına sevk eden güdüleri tanımlamak ve belirlemek,
- Yöneticilerin ihtiyari (isteğe bağlı, beklenmeyen) tahakkuk uygulamalarının ya da muhasebe politikası seçimlerinin etkilerini ölçmek.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının tespit ve ölçümünde özellikler tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tahakkuklar, kârın ne kadarının nakit, ne kadarının tahakkuk bazlı olduğunu ölçmede kullanılmaktadır. Çalışma sermayesinde, nakit olmayan ve tahakkuklardan kaynaklanan yüksek düzeyde bir artış olası bir kâr manipülasyonuna işaret etmektedir (Beneish,1997:273).

Yaratıcı muhasebenin tespit ve ölçümü için yapılan çalışmalarda tahakkuklar üzerine yoğunlaşılmasının üç nedeni bulunmaktadır (Beneish,2001:4).

- Tahakkukların GKGMİ'nin temel ürünü olduğu ve eğer kâr yönetilecekse, bunun kârın nakit kısmında değil tahakkuklar kısmında gerçekleşeceği,
- Tahakkuklar üzerine yoğunlaşmak, kâr üzerinde etkili olan değişik muhasebe politikaları tercihlerinin ölçülmesindeki sorunu azaltmaktadır,
- Kâr, tahakkukların gözlenemeyen bir parçası ise; bu durumda yatırımcılar açısından kâr yönetiminin, açıklanan kâr rakamı üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak mümkün olmayacaktır.

Muhasebe manipülasyonu ve bunların güdüleri arasındaki ilişkileri ölçmek için şimdiye kadar yapılan çalışmalarda çok sayıda gösterge kullanılmıştır. Bu göstergeler aşağıda Tablo 11'de özetlenmiştir (Bayırlı,2006:241).

Tablo 11: Yaratıcı Muhasebe Ölçümünde Kullanılan Göstergeler

FİNANSAL GÖSTERGELER	FİNANSAL OLMAYAN GÖSTERGELER
1) Toplam Tahakkuklar / Toplam Varlıklar	1) Sermaye Yapısı,
2) Toplam Tahakkuklar / Net Satışlar	2) Şirketin Ortaklık Yapısı,
3) Net Çalışma Sermayesi / Toplam Varlıklar	3) Yönetim Kurulundaki Üye Sayısı,
4) Net Çalışma Sermayesi / Net Satışlar	4) Finansal Yöneticilerin Değişme Sıklığı,
5) Net Faaliyetle İlgili Aktifler / Net Satışlar	5) Şirketin Büyüklüğü,
6) Ticari Alacaklar / Net Satışlar	6) Şirketin Şubelerinin Varlığı ve Bunların Sayısı,
7) Brüt Kâr Marjı Endeksi ¹	7) Şirketin Finansal Tablolarını İnceleyen Bağımsız Dış Denetçilerin Niteliği ve Türü,
8) Esas Faaliyet Kârı / Net Satışlar Endeksi	8) Bağımsız Dış Denetçilerin Değişme Sıklığı,
9) Varlık Kalitesi Endeksi ²	9) Bağımsız Dış Denetim Raporlarındaki Görüşler,
10) Amortisman Endeksi ³	10) Halka Açıklık Oranı,
11) (Genel Yönetim Giderleri+ Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri) / Net Satışlar Endeksi	11) Hisse Senetlerinin Önceki Piyasa performansı
12) Araştırma ve Geliştirme Giderleri / Net Satışlar Endeksi	12) Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınma Zamanı,
13) (Esas Faaliyetlerden Sağlanan Kâr – Tahakkuklar) / Ortalama Toplam Aktif	13) Finansal Analistlerin Hisse Senetlerini Alma, Elde Tutma ve Satma Tavsiyeleri,
14) Toplam Yabancı Kaynaklar / Öz sermaye	14) Önceden Alınan Önemli Tahakkuk Kararları,
15) Net Satışlar / Toplam Aktif	15) Stok Değerleme Yöntemi ve Amortisman Yönteminin Değiştirilme Sıklığı
16) Net Kâr / Toplam Aktif	
17) Stoklar / Net Satışlar	
18) Toplam Yabancı Kaynaklar / Toplam Aktif	

Kaynak: Bayırlı , “Yaratıcı Muhasebe-Etik-Firma Değeri ve Bir Örnek Uygulama” Ankara 2006, Yayınlanmış Doktora Tezi 2006: 241

Yukarıdaki tabloda belirtilen göstergeler kullanılarak, çeşitli istatistiksel yöntemler geliştirilmiş ve yaratıcı muhasebe uygulamaları test edilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemlerden en çok kabul gören 6 tanesini çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenecektir. Fakat akademisyenler, denetçiler ve finansal analistler gibi farklı kesimler tarafından ihtiyaca göre geliştirilmiş tekniklerde bulunmaktadır. Bu tekniklerin kullanım sıklığı ve teknikler hakkındaki düşünceleri öğrenebilmek amacıyla Mulford ve Comiskey tarafından bir anket yapılmıştır. 190 kişinin katıldığı

¹ Finansal göstergeler içindeki endeksler ilgili oranının cari yıl verisinin bir önceki yıl verisine bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

² Varlık Kalitesi = $1 - ((\text{Hazır Değerler} - \text{Maddi Duran Varlıklar}) / \text{Toplam Aktif})$, Endekse dönüştürmek için cari yıl için hesaplanan varlık kalitesi bir önceki yıl varlık kalitesine bölünmektedir.

³ Bir önceki dönemdeki amortisman giderinin dönem sonundaki maddi duran varlıklar ile amortisman gideri toplamına bölünmesiyle bulunan değer, cari yıl için aynı şekilde hesaplanarak bulunan değere bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

anketin sonucunda yaratıcı muhasebenin ortaya çıkarılmasında en çok hangi tekniklerden faydalandıkları sorulmuş ve şu sonuçlar alınmıştır:

Tablo 12: Yaratıcı Muhasebe Tespitinde Kullanılan Teknikler

Teknik	Sayı	Yüzde
Trend analizi (analitik inceleme)	50	26,3
Yüksek olasılıklı durumlar ve koşulların incelenmesi	27	14,2
Finansal tablo dipnotlarının incelenmesi	16	8,4
Günlük istatistikler	15	7,9
Tahminlerle gerçekleşenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi	11	5,8
Motive edici faktörler ve neden olan durumların incelenmesi	7	4,2
Nakit akımı ve tahakkuk ilişkisinin incelenmesi	8	4,2
Diğer teknikler	56	29,5
Toplam	190	100

Kaynak Mulford, Comiskey, “The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices”, Canada, 2002:148

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılmasında kullanılan tekniklerden en yaygın olanları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Fakat, yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılması amacı ile geliştirilmiş modeller de bulunmaktadır. Bu modeller, önceki bölümlerde bahsedildiği gibi tahakkuklar üzerinden yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarını tespit etmek amacıyla geliştirilmektedirler.

Literatürde toplam tahakkukları esas alan modeller ile yöneticilerin isteğe bağlı olarak kullandıkları ihtiyari tahakkukları esas alan modeller bulunmaktadır. Tahakkukların sadece bir kısmını oluşturan fakat en çok esnekliğin bulunduğu ihtiyari tahakkuklar, yaratıcı muhasebe uygulamalarının en temel noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle ihtiyari tahakkukları esas alan ve literatürde en çok kabul gören modeller incelenecektir (Bayırlı,2006:243).

3.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Ortaya Çıkarılmasında

Kullanılan Modeller

3.2.1. Healy Modeli

Healy 1985 yılındaki çalışmasında, gözlemi yapılan yıldaki ihtiyari olmayan tahakkukları toplam tahakkuklara eşit olarak almış ve bir önceki yılın toplam aktifine göre ölçeklendirmiştir (Zhang, 2002: 9).

Healy şirketlerin faaliyetlerden kaynaklanan nakit akımlarını, yöneticiler tarafından kar yönetimi yapılmadığında gelirlerin ne olacağına dair bir yaklaşık değer olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla Healy'ye göre, toplam tahakkuklar net

kar ile faaliyetlerden sağlanan net nakit akımı arasındaki farka eşittir (DeAngelo, 1986).

Bu modelin diğerlerinden temel farkı sistematik olarak her dönemde finansal bilgi manipülasyonu yapıldığı esasına dayanıyor olmasıdır. Ayrıca her dönemde ihtiyari olmayan tahakkuklar aktif toplamının bir oranı olarak sabit kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bu modelde incelenen periyotta ihtiyari olmayan tahakkuklar önemli oranda değişim gösterdiğinde, bunların etkisi göz ardı edilmiş olacak ve finansal bilgi manipülasyonu vardır sonucuna ulaşılabacaktır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995:197).

Healy bu modeli ile yaratıcı muhasebe yöntemlerinden “büyük temizlik muhasebesini” test etmeği amaçlamaktadır. Bu modelde ihtiyari olmayan tahakkukların ne kadar olduğu konusu ile ilgilenmiş ve şu denklemi kullanmıştır;

$$NDA_t = \frac{1}{n} \sum \left(\frac{TA_t}{A_{t-1}} \right)$$

Formülde kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

n = Gözlem Yılı Sayısı

Healy modelinde bulgulara göre kâr, belirli bir eşiğin altında veya belirli bir tavanın üstünde olduğu zaman tahakkuklar genel olarak gelir düşürücüdür. Kâr, bu iki sınır arasında ise tahakkuklar %46 oranında gelir artırıcıdır. Tahakkuklar, kâr belirli bir eşiğin altında veya belirli bir tavanın üstünde olduğu zaman sadece %9-%10 düzeyinde pozitif olmaktadır (Healy, 1985: 96).

Healy ve Wahlen’e göre ise, şirket yöneticilerinin finansal raporlama ile ilgili kararlarında ve işlem ya da faaliyetlerin yürütülmesinde, şirketin temel ekonomik performansı hakkında bazı muhasebe bilgisi kullanıcılarının yanıtılması veya kamuya açıklanan kâr rakamına endeksli sözleşmelerden kaynaklanacak sonuçların

etkilenmesi amacıyla hareket etmeleri halinde kâr yönetimi gerçekleşir (Dechow ve Skinner, 2000: 238).

3.2.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo, tarafından 1986 yılında yapılan çalışmada, halka açık şirketlerin, halka dağılmış olan hisse senetlerinin geri alınması suretiyle halka kapalı hale gelmeleri sırasında finansal bilgi manipülasyonuna başvurulup başvurulmadığı incelenmiştir (Küüksözen, 2004:256).

DeAngelo'nun modeli, Healy modelinin özel bir versiyonu olarak kabul edilebilir, tek fark ihtiyari olmayan tahakkukların tahmini periyodunun önceki dönemlerle sınırlanmış olmasıdır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995).

Her iki modelin zayıf yanı, ihtiyari olmayan tahakkukların incelenen periyotta sabit olduğu varsayımdır. Oysa, tahakkuk muhasebesinin doğal bir sonucu olarak ihtiyari olmayan tahakkuklar şirketin faaliyet gösterdiği ekonomik koşullardaki değişime paralel olarak değişmektedir (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995).

DeAngelo modelini; ihtiyari olmayan tahakkukları, bir önceki dönem toplam tahakkuklarını, iki yıl önceki toplam aktife oranına eşitleyerek kurmuştur.

Bu modelde ise, “ihtiyari olmayan tahakkuklar” aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Bayırlı,2006:247);

$$NDA_t = \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

Formülde kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

NDA_t = Tahmini ihtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

3.2.3. Jones Modeli

Jones modeli, ihtiyari tahakkukların aktiflerle ilişkilendirilmesi sonucu bu ilişkide ortaya çıkması muhtemel temel bir sapmanın kâr yönetimi uygulamasının varlığını ortaya koyacağı varsayımını savunmaktadır (Bayırlı,2006:248).

Jones 1991 yılındaki çalışmasında, ABD'deki şirketlerin buldukları sektördeki gümrük korumalarından yararlanmak amacıyla, ABD Ticaret Komisyonu tarafından inceleme yapılan dönemde, finansal bilgi manipülasyonu ile karlarını düşük gösterip göstermediklerini test etmiştir (Küçüksözen, 2004:260).

Çalışmaya göre, toplam ihtiyari tahakkuklar karın manipüle edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve bu sebepten dolayı çalışmada finansal bilgi manipülasyonunun tespiti için ihtiyari toplam tahakkuklar esas alınmıştır (Küçüksözen, 2004:260).

Jones modeli, yapılan bir çok araştırmaya referans olmuş kullanışlı bir modeldir. Jones modelinin temelinde, standart zaman serisi modeli yatmaktadır. Modele, şirketin içinde bulunduğu ekonomik koşulların etkilerini dahil edilebilmek amacıyla, gelirlerdeki değişim ve brüt maddi duran varlıklar değişken olarak dahil edilmiştir (Bayırlı,2006:248).

Bu açıklamalar ışığında model aşağıdaki şekilde formülize edilmiştir;

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it}/A_{it-1}]$$

Modeldeki değişkenlerin tanımları ise aşağıdaki gibidir:

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar,

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Aktif büyüklüğü,

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim,

PPE_{it} = Brüt Makine Tesis ve Cihazlar

Bu modelde, en küçük kareler yönteminin uygulanması suretiyle α_i , β_{1i} , β_{2i} katsayıları bulunmakta ve daha sonra bu katsayılardan yararlanılarak bulunan beklenen değerler ile gerçek değerler arasındaki farkların bulunmasıyla elde edilen tahmin hataları (μ_{it}) değerleri, t zamanındaki ihtiyari tahakkuk tutarlarını vermektedir (Küçüksözen, 2004:264).

3.2.4. Geliştirilmiş Jones Modeli

Jones 1991 yılındaki modelinde kâr yönetiminin yapıldığı dönemde, ihtiyari tahakkuklar gelirler üzerinden gerçekleştirilmemektedir” varsayımı yapılmaktadır.

Jones bu varsayımı değiştirerek modelini geliştirmek istemiş ve kredili satış işlemleri ile kâr yönetiminin daha kolay gerçekleştirilebileceği varsayımını ortaya atmıştır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 199).

Geliştirilmiş Jones modelinde “ticari alacaklardaki değişim” yeni bir değişken olarak modele eklenmiştir;

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [(\Delta REV - \Delta REC)_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it}/A_{it-1}]$$

Modeldeki değişkenlerin tanımları ise aşağıdaki gibidir:

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar,

A_{it-1} = Bir nceki Yıl Aktif büyüklüğü,

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki Değişim,

ΔREC_{it} = Ticari Alacaklardaki Değişim,

PPE_{it} = Brüt Makine Tesis ve Cihazlar

3.2.5. Barton ve Simko Modeli

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının farklı bir açıdan ele alındığı Barton ve Simko modelinde, her hangi bir yılda yapılan bir manipülasyonun, gelecekteki yaratıcı muhasebe uygulamalarını engelleyip engellemediği incelenmiştir.

Modelin temel değişkeni NFV (Net Faaliyet Varlıkları) kalemidir. Gösterge olarak ise “NFV’nin, satışlara oranı kullanılmıştır (Bayırlı,2006:253).

Modelin araştırdığı temel nokta ise, yöneticilerin geçmişte yaptıkları kâr manipülasyonları nedeniyle, gelecekteki yaratıcı muhasebe uygulamaları yapmalarının gleşip gleşmediğidir (Barton ve Simko, 2002: 3).

Modelde NFV şu şekilde tanımlanmaktadır (Bayırlı,2006:253);

$NFV = (\text{öz sermaye-Hazır Değerler-Menkul Kıymetler} + \text{Top. Borçlar-Kredi Borçları})$

Modele çeşitli eleştirilerde getirilmiştir. “NFV/Satışlar” oranının, aktiflerin olduğundan daha yüksek gösterildiğini ve geçmişte yapılan kâr yönetimini etkilemediğini savunarak bu modeli eleştirenler olmuştur (Defond, 2002: 30).

Modele ilişkin olarak yapılan bu eleştiriler aşağıdaki gibidir (Bayırlı,2006:254):

- “NFV/Net Satışlar” oranı bu oranın gelecekteki büyüklüğü hakkında fikir vermemektedir. Ayrıca bu oran sektörler arasında ve aynı sektördeki şirketler arasında bile birbiriyle ilişkilendirilemeyecek değişiklikler göstermektedir.
- Barton ve Simko, kâr yönetimi uygulamalarının bilançoju nasıl sınırladığı hakkında bir bilgi vermemektedirler.
- “NFV/Net Satışlar” oranının yüksekliği kârın artırılması manipülasyonunu engellemektedir. Ancak “NFV/Net Satışlar” oranının düşüklüğü kârın artırılması manipülasyonunu özendirilmekte midir, bilinmemektedir.

3.2.6. Beneish Modeli

Beneish 1997 yılında, olağanüstü performans göstermiş şirketler ile bir veri seti oluşturarak, yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıkları hakkında bir çalışma yapmıştır. Modelinde SEC tarafından çeşitli şekillerde manipülasyon yaptıkları tespit edilen 64 adet şirket ile beraber, hakkında hiçbir olumsuz görüş olmayan 1989 adet işletmeyi ele alarak çeşitli değişkenler belirlemiş ve bu değişkenleri Probit analizine tabi tutarak, yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla manipülasyon yapmıştır yada yapmamıştır sorusuna cevap aramıştır. Ayrıca modelinde, SEC tarafından manipülasyon yaptıkları tespit edilen şirketler ile diğer şirketleri ayırmak için bir değişken eklemiş ve burada manipülatör şirketlere 1 değerini, manipülasyonla ilgileri olmayan şirketlere de 0 değerini vererek modelinin yorumlanabilmesine imkan sağlamıştır (Küçüksözen, 2004:267).

Beneish 1999 yılında, 1997 yılındaki çalışmasına eklemeler yaparak genişletmiş ve aynı sektörde olan şirketler için 1997’deki modelini yinelemiştir. Fakat 1999 yılındaki modelinde değişkenleri gözden geçirmiş ve bazı değişiklikler yapmıştır.

Beneish’in 1997 yılındaki modelinde kullandığı değişkenler (Küçüksözen, 2004:274);

- Ticari Alacaklar Endeksi
- Brüt Kar Marjı Endeksi
- Aktif Kalitesi Endeksi
- Amortisman Endeksi
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi

- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı
- Satışlardaki yıllık değişim
- Hisse senetleri fiyatlarındaki yıllık değişim şeklinde sıralanabilir.

Beneish'in 1999 yılındaki modelinde kullandığı değişkenler;

- Ticari alacaklar endeksi
- Brüt Kar Marjı endeksi
- Aktif kalitesi endeksi
- Satışlardaki yıllık değişim (büyüme) endeksi
- Amortisman giderleri endeksi
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri endeksi
- Borçlanma yapısındaki yıllık değişim
- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara oranı

olarak değiştirilmiştir (Küçüksözen, 2004:264).

Beneish bu değişkenleri üç temel nedenden dolayı seçmiştir (Beneish 1999: 26);

- Geleceğe ilişkin verileri açısından kötü beklentileri olan şirketler finansal bilgi manipülasyonuna başvurmaktadırlar,
- Değişkenler nakit olarak ve tahakkuk yoluyla oluşan kalemleri kapsayacak şekilde seçilmiştir
- Finansal bilgi manipülasyonunun sözleşmeye dayalı motivasyonlardan kaynaklandığını varsayan, pozitif araştırmalar teorisinden yararlanılmıştır

Beneish modeldeki değişkenlerin nasıl türetileceğini de aşağıdaki şekilde formülize etmiştir (Küçüksözen, 2004:280-284);

Ticari Alacaklar Endeksi – DSRI (Days' Sales in Receivables Index)

$$DSRI = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Brüt Kar Marjı Endeksi – GMI (Gros Magrin Index)

$$GMI = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satılan Mal Maliyeti}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Satılan Mal Maliyeti}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

Aktif Kalitesi Endeksi – AQI (Asset Quality Index)

$$AQI = \frac{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

Satışlardaki Büyüme Endeksi – SGI (Sales Growth Index)

$$SGI = \frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Amortisman Giderleri Endeksi – DEPI (Depreciation Index)

$$DEPI = \frac{\text{Amortisman Gid}_{t-1} / (\text{Amortisman Gid}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1})}{\text{Amortisman Gid}_t / (\text{Amortisman Gid}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t)}$$

Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi – SGAI (Sales, General and Administrative Expenses Index)

$$SGAI = \frac{(\text{Paz. Satış Dağ. Gid.}_t + \text{Genel Yön. Gid.}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}{(\text{Paz. Satış Dağ. Gid.}_{t-1} + \text{Genel Yön. Gid.}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi – LVGI (Leverage Index)

$$LVGI = \frac{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_t + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_{t-1} + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı – TATA (Total Accruals to Total Assets)

$$TATA = \frac{(\Delta \text{Dönen Varlıklar} - \Delta \text{Kasa} - \Delta \text{Kısa Vadeli Borçlar} - \Delta \text{Uzun Vadeli Borç Anapara Taksit ve Faizleri} - \Delta \text{Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılığı} - \text{Amortisman Giderleri}_t)}{\text{Toplam Varlıklar}_t}$$

Δ Simgesi t dönemi ile $t-1$ dönemi arasındaki farkın alınması durumunu ifade etmektedir.

Beneish modelinde manipülatör şirketler ve manipülasyon yapmamış şirketlere verilen isim olan kontrol şirketlerinin formülize edilen 8 adet bağımsız değişken şeklindeki verilerini probit analize tabi tutarak şu formüle ulaşmıştır (Küçüksözen, 2004:285);

$$M_i = -4,840 + (0,920 * DSRI) + (0,528 * GMI) + (0,404 * AQI) + (0,892 * SGI) + (0,115 * DEPI) + (-0,172 * SGAI) + (4,679 * TATA) + (-0,327 * LVGI)$$

Bu denklemin sonucunda bulunan M_i değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre manipülasyon olasılığının (Wiedman 1999:156);

- % 2,94'den daha düşük olması halinde o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı
  - % 2,94 ile % 5,99 aralığında olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığının bulunduğu
  - % 5,99 ile % 11,32 aralığında olması halinde o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu
  - %11,32'den yüksek olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır
- Beneish kullandığı göstergelerin (Beneish,1999:9),
- Analistlerin şirketlerin gelecekteki performanslarını değerlemede kullandıkları oranlar olduklarını,
  - Hem nakit bazlı hem de tahakkuk bazlı seçildiğini,
  - Kâr yönetiminin motive edicileri arasındaki karşılıklı ilişkileri de ortaya çıkaracak şekilde belirlendiğini ifade etmektedir.

Beneish'in yapmış olduğu probit analizi sonucunda, Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ihlal eden şirketlerin (Bayırlı, 2006:252),

- Daha küçük,
- Daha yeni,
- Daha düşük hisse senedine sahip,
- Borç ağırlıklı kaynak yapısı ile büyüyen,
- Alacak ve stok devir hızları düşmekte olan,

- Aktif kalitesi kötüleşen,
- Brüt kâr marjı kötüleşen şirketler oldukları belirlenmiştir.

Ayrıca Beneish, modelinin finansal bilgi manipülasyonunu ölçmekte güçlü olup olmadığını test ederek, modelinin manipülasyon yaptıkları belirlenen şirketleri doğru tahmin etme olasılığının %38 ile %56 arasında bir değer olduğu sonucuna ulaşmıştır (Beneish 1999:33).

3.3. Beneish Modeli ile Örnek Bir Uygulama

3.3.1. Giriş

Çalışmanın bu bölümünde, hisse senetleri İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası)'de işlem gören şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamaları sonucunda, finansal bilgi manipülasyonuna başvurup, başvurmadıkları konusunda bir fikir edinilmesi amaçlanmaktadır. Literatürde şimdiye kadar yapılan araştırmalar kesin bir sonuca ve yargıya ulaşmak amacıyla yapılmamış ve ulaşması da beklenmemektedir. Bu çalışmada dahil olmak üzere, tüm araştırmalar bir ön bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın teorik bilgi kısmının verildiği yukarıdaki bölümlerde de açıklandığı gibi bu ön bilgilere ulaşmak üzere kullanılacak, birkaç model bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, çeşitli sebeplerden dolayı seçilen ve ilerleyen bölümlerde sebepleri açıklanacak bir istatistiksel öngörü modeli yardımıyla, niceliksel veriler kullanılarak yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklanan, finansal bilgi manipülasyonunun varlığı test edilmeye çalışılacaktır.

3.3.2. Araştırmada Kullanılacak Model

Çalışmanın örnek uygulama kısmında, İMKB'de hisse senetleri işlem gören tekstil işletmelerinin, yaratıcı muhasebe uygulamalarını kullanarak, finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadıkları araştırılacaktır.

Bu çalışma, yukarıda modeller tanıtılırken ayrıntılı bir biçimde incelenen Beneish modelinin 1999 yılındaki versiyonu aracılığıyla, Türkiye'deki hisse senetleri borsada işlem gören tekstil işletmelerinin, finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı hakkında istatistiksel bir model kullanılarak, ön bilgiye sahip olunması amacı gütmektedir.

Bu inceleme yapılırken, Beneish (1999) modelinin yanı sıra, Beneish modelinden yararlanılarak hazırlanan, Cemal KÜÇÜKSÖZEN'in Türkiye'de İMKB'de hisse senetleri işlem gören ve reel sektörde faaliyet gösteren 126 adet şirket üzerinde uygulaması yapılmış ve Beneish (1999) orijinal modelinin değişkenlerinin, Türkiye'ye uyarlanması ve bazılarının yerine Türkiye'de yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklanan finansal bilgi manipülasyonunu açıklayıcı birkaç değişkenin modele dahil edilmesi ile değiştirilen Beneish modelinin TR (Türkiye) uygulamasından faydalanılmıştır.

Beneish modeli uygulanmış bu iki çalışmanın istatistiksel temeli ve değişkenlerin tanıtılması çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yapılacaktır.

Çalışmanın uygulama aşamasında, Beneish (1999) modeli ile Beneish TR uygulamasından faydalanılmasının 2 temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Beneish modelinde sadece 1 yıllık değişimlerin, yani 2 yıllık verilerin incelenmesi analiz açısından yeterli olmaktadır. İkincisi ise Beneish modeli diğer modellerden farklı olarak, sadece tahakkuklar ile ilgili kalemlerin etkisini değil, finansal bilgi manipülasyonunun göstergesi olabilecek ve temel finansal tablolardan türetilebilecek bazı önemli oranlarında etkisini, bağımsız değişken olarak analize dahil etmektedir.

Çalışmada, iki modelin probit regresyon analizi sonucu elde edilmiş regresyon denklemleri kullanılarak, Türkiye'de ki hisse senetleri İMKB'de işlem gören tekstil işletmelerinin, yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklanan finansal bilgi manipülasyonuna, başvurup başvurmadıkları hakkında bir yorum getirilmeye çalışılacaktır.

3.3.3. Araştırmada Kullanılan Veriler ve Araştırmanın Kapsamı

Çalışmada, yukarıda da bahsedildiği gibi Beneish modeli kullanılacaktır. Fakat Beneish modelinin 2 farklı ülkede yani ABD'de ve TR'de yapılmış olan uygulamalarının sonucunda elde edilen 2 farklı regresyon denklemi kullanılacaktır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu iki farklı denklemden, Beneish'in ABD'deki hisse senetleri borsada işlem gören şirketler üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda elde edilen denklemden "Beneish Orijinal Denklemi", Türkiye'de İMKB'de hisse senetleri işlem gören şirketler üzerinde yapılmış olan çalışmanın denkleminde "Beneish TR Uygulaması Denklemi" olarak bahsedilecektir.

Çalışmada, bu iki denklem kullanılarak Türkiye’de 2007-2008 yıllarında hisse senetleri İMKB’de işlem gören 22 adet tekstil firmasının yaratıcı muhasebe uygulamaları yardımıyla manipülasyon yapıp yapmadıkları hakkında bir fikir edinilmeye çalışılacaktır.

Beneish orijinal modelindeki değişkenler ile Beneish TR uygulamasındaki değişkenler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bunun nedeni bazı değişkenlerin Türkiye’de yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklanan manipülasyon işlemlerini açıklamakta yetersiz olduğu ve başka değişkenlerin bu görevi yerine getirmekte daha başarılı olacağı öngörüsüdür. Beneish TR uygulamasında Küçüksözen iki yeni değişken eklemiştir. Bu değişkenler, Türkiye’de işletmelerin manipülasyona başvururken çoğunlukla kullandıkları düşünülen stoklar ve finansman giderleri ile ilgilidir. Beneish TR uygulamasındaki modele dahil edilirken aşağıdaki formüller yardımıyla bulunacaktır (Küçüksözen, 2004:309-310);

- **Stokların Brüt Satışlara Oranı**

$$SSE = \frac{\text{Stoklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Stoklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

- **Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı**

$$FSE = \frac{\text{Finansman Giderleri}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Finansman Giderleri}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Bu sebeple iki farklı uygulamanın değişkenlerini kısaca tanıtmak faydalı olacaktır. İlk olarak Beneish orijinal modelinde yer alan değişkenleri inceleyebiliriz ki bunlar;

- Ticari alacaklar endeksi, (DSRI)
- Brüt Kar Marjı endeksi, (GMI)
- Aktif kalitesi endeksi, (AQI)
- Satışlardaki yıllık değişim endeksi, (SGI)
- Amortisman endeksi, (DEPI)
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri endeksi, (SGAI)
- Borçlanma yapısındaki yıllık değişim (LVGI)

- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara oranı (TATA) şeklinde modele dahil edilmiştir.

Beneish orijinal modelinde yukarıdaki değişkenler kullanılarak bir probit regresyon analizi yapılmış ve borsada hisse senedi işlem gören her hangi bir şirketin manipülasyon yapıp yapmadığı hakkında fikir sahibi olunabilecek bir M_i değeri elde edilebilmesi için bir denkleme ulaşılmıştır. Bu denklem ve katsayıları yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği gibi şu şekildedir;

$$M_i = -4,840 + (0,920 * DSRI) + (0,528 * GMI) + (0,404 * AQI) + (0,892 * SGI) + (0,115 * DEPI) + (-0,172 * SGAI) + (4,679 * TATA) + (-0,327 * LVGI)$$

M_i : Beneish orijinal denklemi sonucunda elde edilen, her hangi bir işletmenin manipülasyona başvurup başvurmadığı hakkında belirleyici olan değeri ifade etmektedir.

Beneish orijinal modelindeki bu denklem sonucunda elde edilen M_i değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre olasılığı hesaplandığında eğer bu olasılık (Wiedman 1999:156);

- 0,0294'den daha düşük ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı,
- 0,0294 ile 0,0599 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığını bulunduğu,
- 0,0599 ile 0,1132 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu,
- 0,1132'den yüksek ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna ulaşılabileceği belirtilmektedir.

Tabi bu denklemin ne derecede doğru tahmin yapabileceğinin olasılığı da hesaplanmış ve manipülatör şirketleri % 38-56 oranında doğru tahmin ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Beneish 1999:33).

Regresyon denklemi sonucunda elde edilen M_i değerlerin standartlaştırılmış normal değişkene çevrilmesi sonucu elde edilecek Z değerleri, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla yapılan manipülasyonun gerçekleşme olasılığını vermektedir. Beneish orijinal modelinin 4 grup olarak belirlenen karar kuralına göre ortaya çıkan

sonuçlar % 38-56 oranında doğru sonuç vermesi beklenen sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

M_i değerlerinin normal dağılımdaki olasılıklarının hesaplanmasında, standartlaştırılmış normal değişkene çevrilmesi sonucu elde edilen olasılıklar kullanılır. Standartlaştırılmış normal değişkene çevrilen M_i değerlerinin, “Normal Dağılım Eşik Değerleri Tablosu” (Z Tablosu) yardımıyla, yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla manipülasyon yapılıp yapılmadığı hakkında yorum yapmamızı sağlayacak eşik değerleri belirlenebilmektedir.

Her hangi bir serideki verileri standartlaştırılmış normal değişkene çevirmek için aşağıdaki formüle göre dönüştürme yapılmaktadır;

$$Z_i = \frac{X_i - \mu}{\sigma}$$

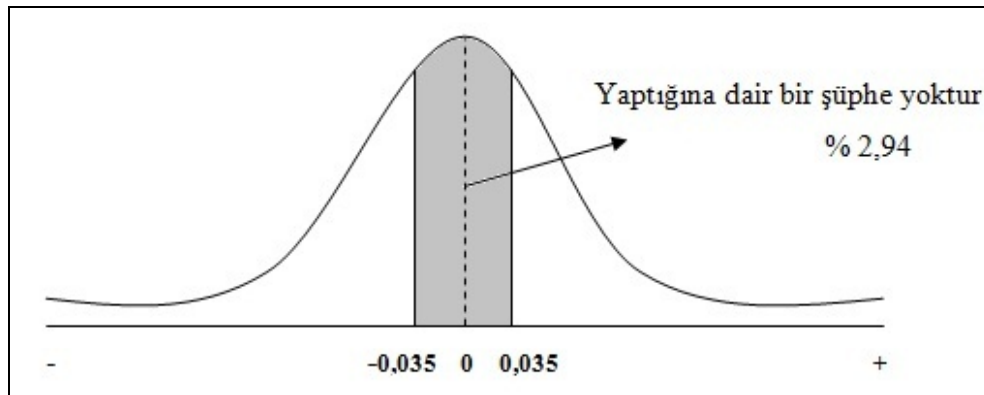
Z_i = i'nci değişkenin Z değeri

X_i = i'nci değişkenin değeri

μ = Ortalama

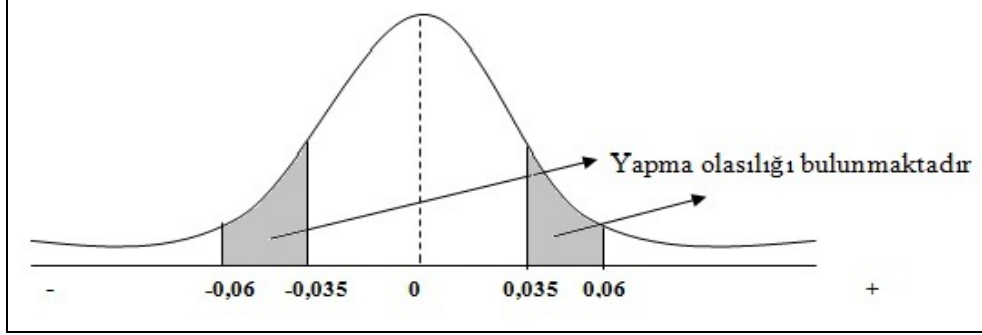
σ = Standart sapma

Beneish orijinal modelinde, yukarıdaki formülle hesaplanan M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,035'den daha küçük olması durumunda o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı söylenebilir ve bu durum normal dağılım tablosunda aşağıdaki gibi gösterebilir.

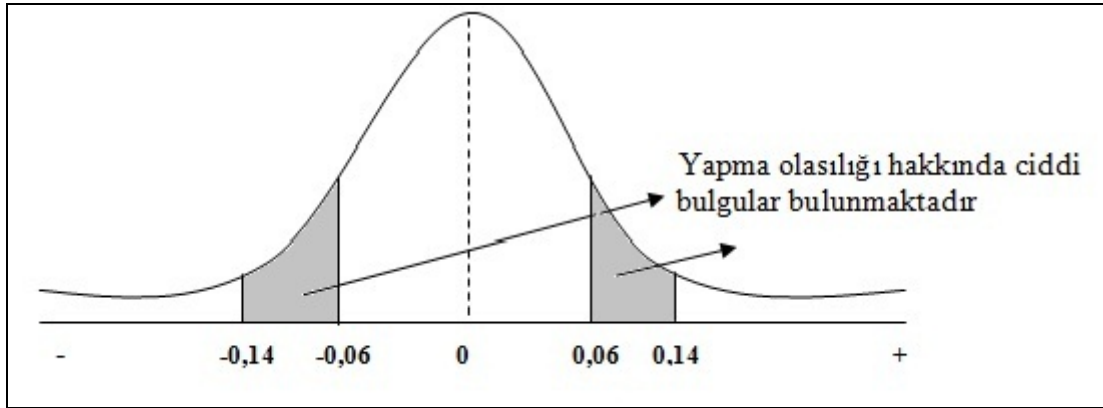
şekil 1: Beneish orijinal modelinde 1.Bölge

Yukarıdaki normal dağılım tablosunda görüldüğü üzere, ok ile gösterilmiş alan tüm alanın % 2,94'ünü ifade etmektedir. Bu alan aslında incelenen işletmenin manipülasyon yapma olasılığını ifade etmektedir. Beneish orijinal modeline göre M_i değeri bu alana düşerse, işletmenin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yapmakla hiçbir ilgisi yoktur.

Şekil 2: Beneish orijinal modelinde 2.Bölge

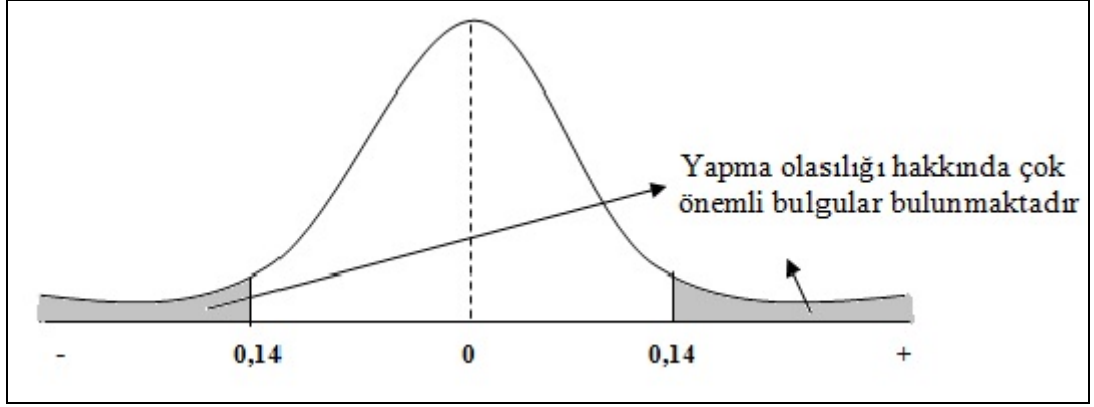
M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,035 ile 0,06 aralığında olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığının bulunduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Şekil 3: Beneish orijinal modelinde 3.Bölge

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,06 ile 0,14 aralığında olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu olasılığı hakkında ciddi bulguların olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Şekil 4: Beneish orjinal modelinde 4.Bölge

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,14'den büyük olması durumunda, finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

İkinci olarak Beneish TR uygulaması modelinde yer alan değişkenler incelenebilir ki bunlar;

- Ticari alacaklar endeksi (TAE),
- Brüt kar marjı endeksi (BKM),
- Aktif kalitesi endeksi (AKE),
- Amortisman endeksi (AME),
- Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (PSE),
- Kaynak yapısındaki değişim endeksi (KYE),
- Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TVE),
- Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE)
- Stokların satışlara oranı (SSE) şeklinde modele dahil edilmiştir.

Beneish TR uygulamasında yukarıdaki değişkenler kullanılarak bir probit regresyon analizi yapılmış ve İMKB'de hisse senedi işlem gören her hangi bir şirketin manipülasyon yapıp yapmadığı hakkında fikir sahibi olunabilecek bir M_i değeri elde edilebilmesi için bir denkleme ulaşılmıştır. Bu denklem ve katsayıları şu şekildedir;

$$M_i = -1,547 + (1,276 * TAE) + (-1,770 * BKM) + (0,082 * AKE) + (0,225 * AME) + (-0,488 * PSE) + (-0,514 * TVE) + (-0,341 * BYE) + (0,972 * SSE) + (0,060 * FSE)$$

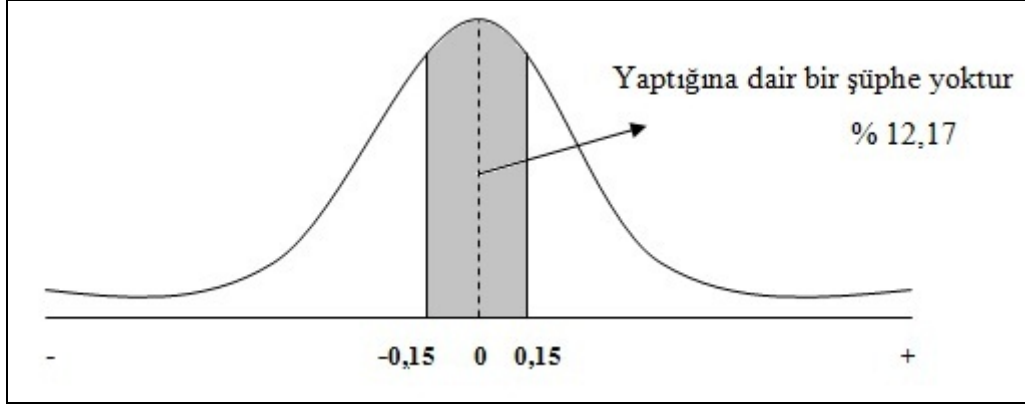
M_i TR: Beneish TR uygulaması denklemi sonucunda elde edilen, her hangi bir işletmenin manipülasyona başvurup başvurmadığı hakkında belirleyici olan değeri ifade etmektedir.

Beneish TR uygulaması denklemi sonucunda elde edilen M_i değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre olasılığı hesaplandığında eğer bu olasılık (Küçüksözen, 2004:319);

- 0,1217'den daha düşük ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı
- 0,1217 ile 0,2798 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığını bulunduğu
- 0,2798 ile 0,5850 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu
- 0,5850'den yüksek ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna ulaşılabileceği belirtilmektedir. Bu denklemin ne derecede doğru tahmin yapabileceğinin olasılığı da hesaplanmış ve manipülatör şirketleri % 33-57 oranında manipülatör olmayanları da % 43-74 oranında doğru tahmin ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

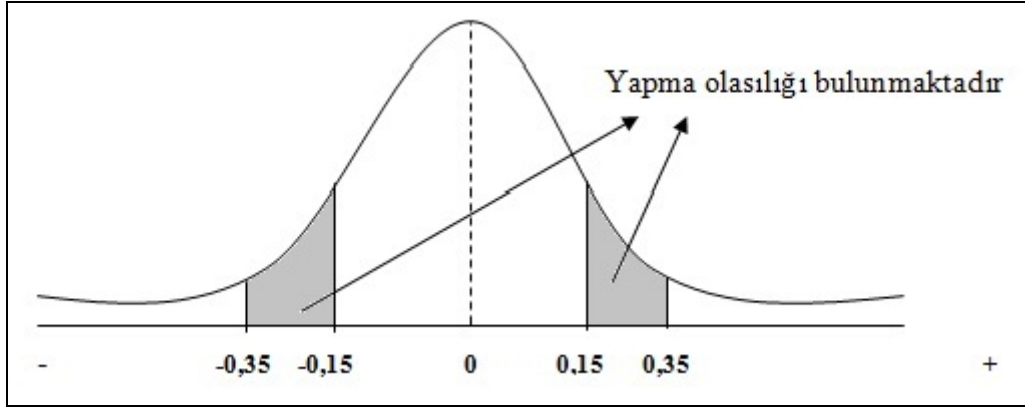
Regresyon denklemi sonucunda elde edilen M_i değerlerin standartlaştırılmış normal değişkene çevrilmesi sonucu elde edilecek Z değerleri, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla yapılan manipülasyonun gerçekleşme olasılığını vermektedir. Beneish TR uygulaması modelinin 4 grup olarak belirlenen karar kuralına göre ortaya çıkan sonuçlar % 33-57 ile % 43-74 oranında doğru sonuç vermesi beklenen sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,15'den daha küçük olması durumunda o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı durumu normal dağılım tablosunda aşağıdaki gibi gösterilebilir.

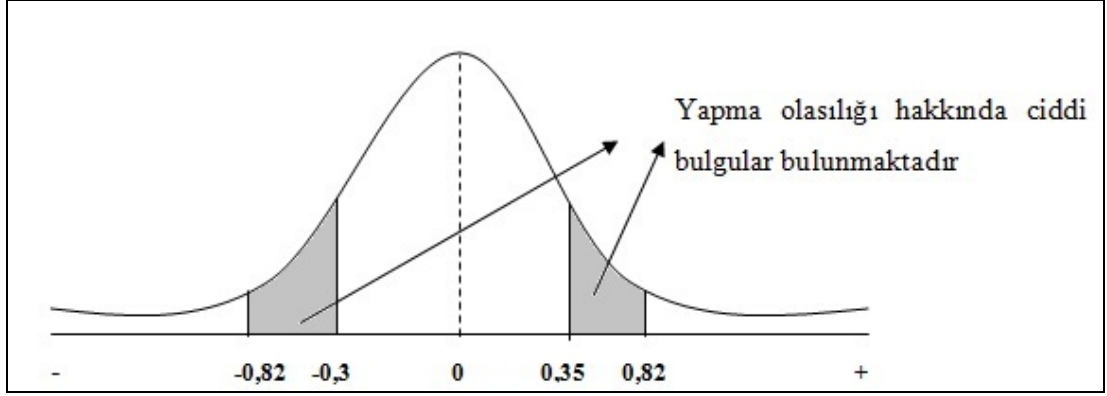
Şekil 5: Beneish TR uygulamasında 1.Bölge

Yukarıdaki normal dağılım tablosunda görüldüğü üzere, ok ile gösterilmiş alan tüm alanın % 12,17'sini ifade etmektedir. Bu alan aslında incelenen işletmenin manipülasyon yapma olasılığını ifade etmektedir. Beneish TR modeline göre M_i değeri bu alana düşerse, işletmenin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yapmakla hiçbir ilgisi yoktur.

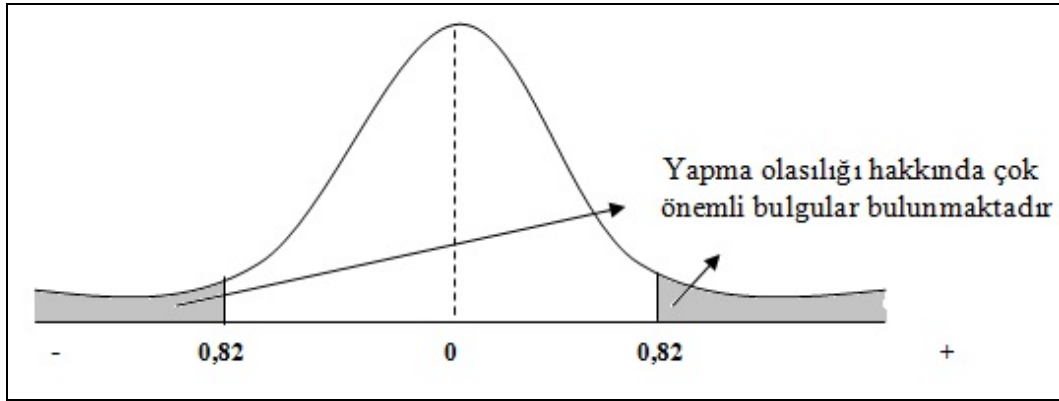
Şekil 6: Beneish TR uygulamasında 2.Bölge

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,15 ile 0,35 aralığında olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığının bulunduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Şekil 7: Beneish TR uygulamasında 3.Bölge

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,35 ile 0,82 aralığında olması halinde, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu olasılığı hakkında ciddi bulguların olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Şekil 8: Beneish TR uygulamasında 4.Bölge

M_i değerlerine karşılık gelen Z_i değerinin 0,82'den büyük olması halinde, finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

3.3.4. Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışmada hisse senetleri İMKB'de işlem gören tekstil işletmelerinin, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yapma olasılıkları, Beneish orijinal denklemi ve Beneish TR uygulaması sonucu elde edilen denklem ile hesaplanacak ve manipülasyon hakkında bir ön bilgiye ulaşılabilecektir.

Fakat hisse senetleri İMKB'de işlem gören, 25 adet tekstil işletmesinden 3 tanesinin verilerine ulaşılamamış ve 2 tanesi de uç değerde M_i sonuçları ortaya koyduğu için hesaplanacak veri setine alınamamıştır.

Çünkü uç değerler, normalliği bozan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle uç değerlere müdahale edilmesi gerekir. Uç değerlere iki şekilde müdahale edilebilir (Kalaycı, 2005:11):

- Uç değerler, verinin temizlenme aşamasında düzeltilebilir,
- Araştırmacı yapacağı araştırmanın önemine göre uç değerlerin çıkarılıp çıkarılmayacağına karar verebilir.

Bu nedenlerden ötürü analiz kapsamına, 20 adet hisse senetleri İMKB’de işlem gören tekstil işletmesi dahil edilmiştir. 20 adet işletmeye numara verilmiş ve her iki yöntem için ayrı ayrı M_i değerleri hesaplanmıştır.

Beneish orijinal denklemindeki değişkenler ile Beneish TR uygulaması denklemindeki değişkenleri ve hesaplanan M_i değerleri aşağıda, Tablo 13 ve Tablo 14’de şu şekilde gösterilebilir.

Tablo 13: Beneish Orjinal Modelinde Kullanılan Veri Seti ve M_i Değerleri

İşletme No	DSRI	GMI	AQI	SGI	DEPI	SGAI	LVGI	TATA	M_i
1	3,0525	0,4515	0,8097	0,1444	0,9976	4,2737	0,1874	0,1471	-1,33
2	1,0595	0,9078	0,8197	0,8604	1,0081	1,0639	1,3072	-0,0859	-3,18
3	1,1308	1,5954	1,5028	0,8678	0,8272	0,8901	1,1828	-0,0277	-2,15
4	1,0236	2,9472	0,5769	1,1156	0,8431	0,8299	1,3650	-0,0939	-2,05
5	1,8373	1,2849	1,4518	0,7237	1,1926	1,3035	0,8890	0,1429	-0,95
6	0,8141	1,2521	-0,7447	0,7010	1,2653	0,8823	2,4733	-0,6665	-7,04
7	3,0918	4,1256	0,8441	0,3560	1,0662	1,1139	1,2930	-0,1106	-0,17
8	4,0055	0,7943	2,3925	1,4859	1,2201	0,7191	1,1182	-0,0128	1,15
9	0,4723	-0,4320	-1,7080	0,5271	4,1526	1,8357	1,6375	-1,1389	-10,56
10	0,0000	0,0000	1,2403	0,0000	1,7725	0,0000	1,4306	-0,4593	-6,75
11	1,5431	1,2682	0,9433	1,2784	0,7108	0,9714	1,3242	-0,1315	-2,36
12	0,6119	0,2226	1,1013	0,4189	0,7574	2,0882	0,9165	-0,0337	-4,07
13	1,6651	1,1342	-1,3633	1,0374	2,1209	0,9714	1,3061	-0,0217	-2,78
14	0,7410	0,7664	0,3408	0,8799	0,6558	1,0467	1,0229	-0,2836	-4,60
15	0,0000	0,0000	4,3579	0,0000	1,7551	0,0000	0,7645	-0,3436	-4,74
16	1,1141	-0,9857	0,9479	0,7729	0,9953	1,4324	1,3977	-0,9625	-8,36
17	1,8110	0,1396	0,0027	1,2419	1,0437	0,5586	1,7480	-1,2192	-8,24
18	2,6345	0,3030	0,9411	0,3752	4,6956	0,7260	1,2401	-0,3069	-2,97
19	0,7145	0,8608	0,3951	1,1244	1,2091	1,2926	1,1560	-0,2972	-4,42
20	1,0591	0,9677	1,4285	1,0407	0,8090	1,2708	1,1939	-0,0957	-2,81

Kaynak: Yukarıda tabloda gösterilen ve önceki bölümlerde formüllerine değinilmiş değişkenler, İMKB’de yayınlanan finansal tablolardaki veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

Kullanılan denklem;

$$M_i = -4,840 + (0,920 * DSRI) + (0,528 * GMI) + (0,404 * AQI) + (0,892 * SGI) + (0,115 * DEPI) + (-0,172 * SGAI) + (4,679 * TATA) + (-0,327 * LVGI)$$

Tablo 14: Beneish TR Uygulamasında Kullanılan Veri Seti ve Mi TR Değerleri

İşletme No	DSRI	GMI	AQI	DEPI	SGAI	LVGI	TATA	SSE	FSE	Mi TR
1	3,0525	0,4515	0,8097	0,9976	4,2737	0,1874	0,1471	8,1664	3,0818	7,74
2	1,0595	0,9078	0,8197	1,0081	1,0639	1,3072	-0,0859	1,1222	3,1338	-1,15
3	1,1308	1,5954	1,5028	0,8272	0,8901	1,1828	-0,0277	1,4519	2,6786	-1,87
4	1,0236	2,9472	0,5769	0,8431	0,8299	1,3650	-0,0939	0,8804	2,5911	-5,03
5	1,8373	1,2849	1,4518	1,1926	1,3035	0,8890	0,1429	1,3382	6,6903	-0,40
6	0,8141	1,2521	-0,7447	1,2653	0,8823	2,4733	-0,6665	0,7939	4,3085	-2,40
7	3,0918	4,1256	0,8441	1,0662	1,1139	1,2930	-0,1106	1,7178	2,0690	-3,73
8	4,0055	0,7943	2,3925	1,2201	0,7191	1,1182	-0,0128	1,1780	2,2918	3,19
9	0,4723	-0,4320	-1,7080	4,1526	1,8357	1,6375	-1,1389	0,0000	7,4067	0,19
10	0,0000	0,0000	1,2403	1,7725	0,0000	1,4306	-0,4593	0,0000	0,0000	-1,30
11	1,5431	1,2682	0,9433	0,7108	0,9714	1,3242	-0,1315	0,7895	1,9389	-1,56
12	0,6119	0,2226	1,1013	0,7574	2,0882	0,9165	-0,0337	2,1805	19,8432	1,10
13	1,6651	1,1342	-1,3633	2,1209	0,9714	1,3061	-0,0217	0,9270	2,4694	-0,92
14	0,7410	0,7664	0,3408	0,6558	1,0467	1,0229	-0,2836	0,9437	2,4939	-1,43
15	0,0000	0,0000	4,3579	1,7551	0,0000	0,7645	-0,3436	0,0000	0,0000	-0,88
16	1,1141	-0,9857	0,9479	0,9953	1,4324	1,3977	-0,9625	1,2180	1,4536	2,51
17	1,8110	0,1396	0,0027	1,0437	0,5586	1,7480	-1,2192	0,8819	2,6418	1,53
18	2,6345	0,3030	0,9411	4,6956	0,7260	1,2401	-0,3069	1,8737	4,9568	3,91
19	0,7145	0,8608	0,3951	1,2091	1,2926	1,1560	-0,2972	0,9833	1,1590	-1,70
20	1,0591	0,9677	1,4285	0,8090	1,2708	1,1939	-0,0957	0,7518	1,7809	-1,75

Kaynak: Yukarıda tabloda gösterilen ve önceki bölümlerde formüllerine değinilmiş değişkenler, İMKB’de yayınlanan finansal tablolardaki veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

Kullanılan denklem;

$$M_i = -1,547 + (1,276 * TAE) + (-1,770 * BKM) + (0,082 * AKE) + (0,225 * AME) + (-0,488 * PSE) + (-0,514 * TVE) + (-0,341 * BYE) + (0,972 * SSE) + (0,060 * FSE)$$

Analize tabi tutulan işletmelerimizin M_i ve M_i TR değerlerinin istatistiksel olarak doğru sonuç vermesi ve yorumlanabilmesi için normal dağılıma uyması gerekmektedir. Hesaplanan M_i ve M_i TR değerlerinin normal dağılıma uyup uymadığının test edilmesi gerekmektedir.

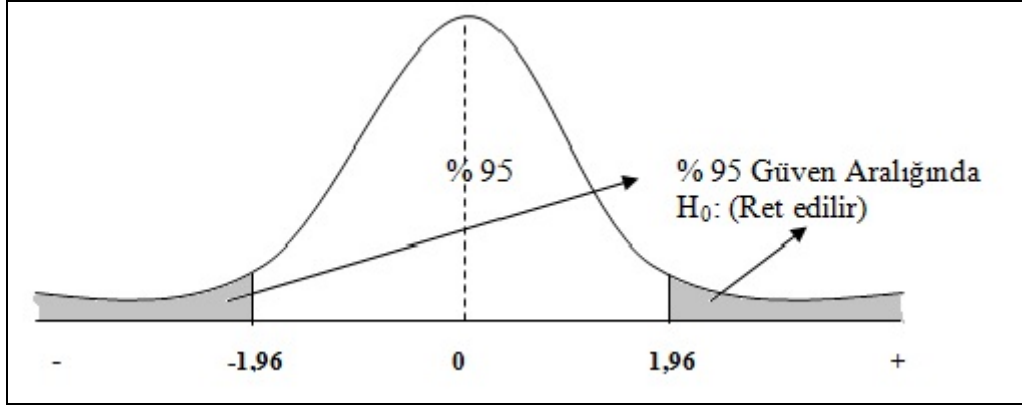
İstatistiksel olarak tek değişkenli normal dağılımı test etmek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testleri kullanılabilir. İki test arasındaki ayırım, incelenen veri sayısına bağlıdır. İncelenen veri sayısı 29’un üzerindeyse Kolmogorov-Smirnov testinin, veri sayısı 29’un altındaysa Shapiro Wilk testinin yapılması uygundur (Kalaycı, 2005:10).

Normallik testindeki hipotezler aşağıda gösterildiği gibi kurulursa;

H₀: Veriler normal dağılıma uyar

H₁: Veriler normal dağılıma uymaz

Karar kuralımız şu şekilde olacaktır:

Şekil 9: Normal dağılım testinde ret bölgeleri

Normal dağılım testi yapılırken, Beneish orijinal denklemi sonucunda bulunan değere M_i , Beneish TR uygulaması sonucunda bulunan değere de M_i TR adı verilecektir.

Bu verilere göre SPSS 15.0 paket programı ile yapılan normal dağılım testinin çıktıları aşağıdaki gibidir;

Tablo 15: Uygulamaya Giren Toplam Veri Sayısı

	Geçerli		Eksik		Toplam	
	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde
M_i	20	100,0%	0	,0%	20	100,0%
M_i TR	20	100,0%	0	,0%	20	100,0%

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi analize M_i ve M_i TR değişkenlerinden 20'şer adet veri dahil edilmiştir. Hiçbir eksik gözlem yoktur.

Tablo 16: Tanımlayıcı İstatistikler

		İstatistik	Standart Hata
Mi	Ortalama	-3,9190	,66877
	Ortalama için 95% Güven Aralığı	Alt Sınır -5,3188	
		Üst Sınır -2,5192	
	5% Kesilmiş Ortalama	-3,8317	
	Ortanca	-3,0750	
	Varyans	8,945	
	Standart Sapma	2,99084	
	Minimum	-10,56	
	Maksimum	1,15	
	Aralık	11,71	
	Çeyrekler Arası Aralık	4,17	
	Çarpıklık	-,588	,512
	Basıklık	-,059	,992
Mi TR	Ortalama	-,1975	,64517
	Ortalama için 95% Güven Aralığı	Alt Sınır -1,5479	
		Üst Sınır 1,1529	
	5% Kesilmiş Ortalama	-,3700	
	Ortanca	-1,0350	
	Varyans	8,325	
	Standart Sapma	2,88530	
	Minimum	-5,03	
	Maksimum	7,74	
	Aralık	12,77	
	Çeyrekler Arası Aralık	3,16	
	Çarpıklık	1,093	,512
	Ortanca	1,884	,992

Yukarıdaki tanımlayıcı istatistikler tablosunda ise M_i değişkenlerinin ortalamasının -3,9190, standart sapmasının ise 2,99084 olduğu görünmektedir. M_i TR değişkenlerinin ortalamasının -0,1975 standart sapmasının ise 2,88530 olduğu görünmektedir.

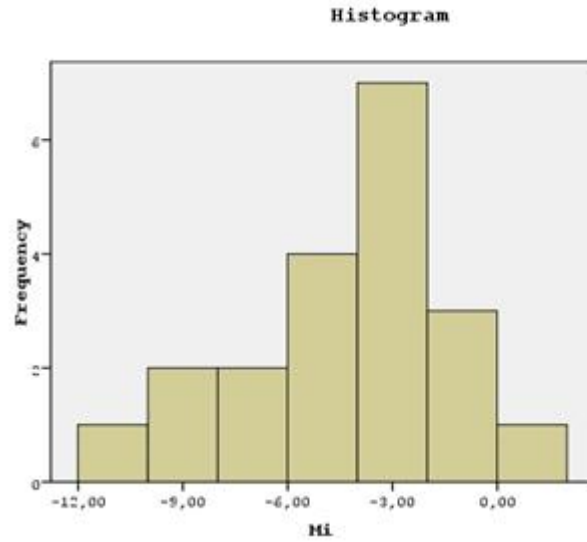
Tablo 17: Normallik Sınaması

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	S.Der.	Anlamlılık	İstatistik	S.Der.	Anlamlılık
Mi	,148	20	,200	,960	20	,535
Mi TR	,193	20	,048	,917	20	,087

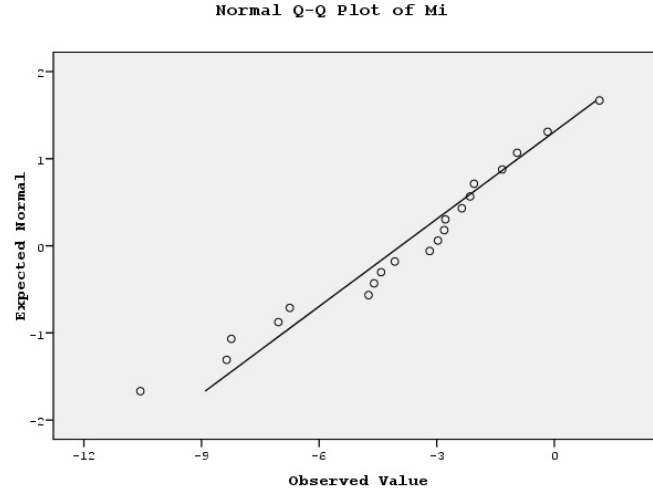
Normallik sınavında ise yukarıda da bahsedildiği gibi 2 farklı test kullanılmaktadır. Yukarıdaki tabloda bu iki testin sonuçları görünmektedir. Bizim analizimizde 20 adet veri bulunduğu normallik sınavında Shapiro-Wilk testinin kullanılması daha uygundur. Bu testin sonucunda M_i değerlerinden oluşan veri setinin anlamlılık düzeyinin 0,535 çıktığı görünmektedir. Bu sonuca göre normal dağılımın testi için kurduğumuz hipotezlere göre yorum yapılırsa, bu oran % 5'den daha büyük olduğu için H_0 hipotezimizi reddedemeyiz. Dolayısıyla verilerin % 5 anlamlılık düzeyinde normal dağılıma uyduğunu kabul edilmelidir.

M_i TR değerlerinden oluşan veri setinin anlamlılık düzeyi de 0,087 çıkmıştır. Bu oranda % 5'den büyük olduğu için M_i TR değerlerinin de % 5 anlamlılık düzeyinde normal dağılımı uyduğunu kabul edilmektedir.

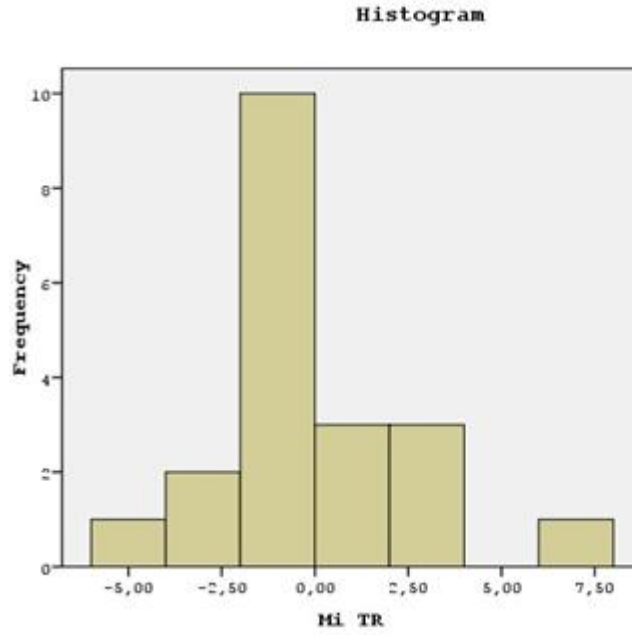
Şekil 10: M_i Verilerinin Histogram Gösterimi

Yukarıdaki şekil, M_i verilerinin normal dağılıma uyup uymadığının görsel olarak incelenebileceği histogram çizimini göstermektedir. Görüldüğü üzere M_i değerlerinin normal dağılıma yakınsadığı söylenebilir.

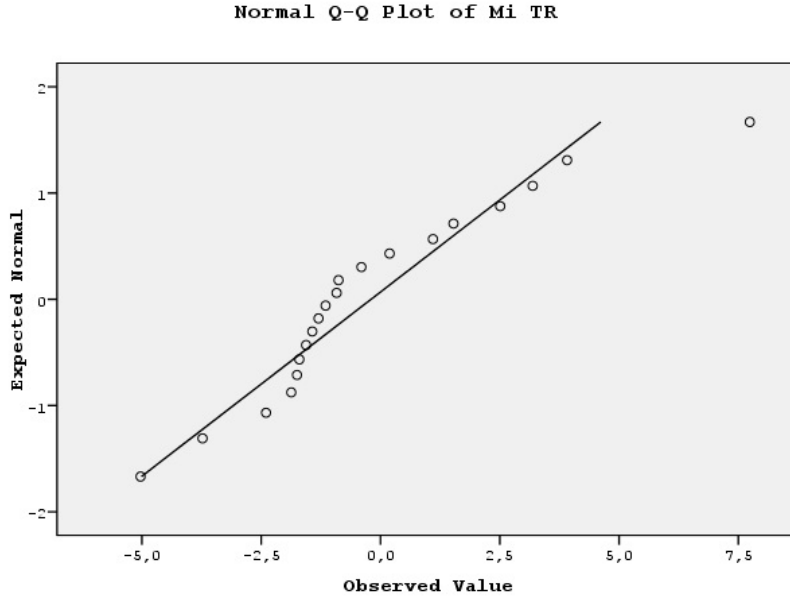
Şekil 11: Mi Verilerinin Normal Dağılım Grafiği

Yukarıdaki şekil, M_i verilerinin normal dağılıma uyup uymadığının görsel olarak incelenebileceği bir başka çizimi olan serpilme gösterimidir. Buradan da görüldüğü üzere M_i değerlerinin normal dağılıma yakınsadığı söylenebilir.

Şekil 12: Mi TR Verilerinin Histogram Gösterimi

Yukarıdaki şekil, M_i TR verilerinin normal dağılıma uyup uymadığının görsel olarak incelenebileceği histogram çizimini göstermektedir. Görüldüğü üzere M_i TR değerlerinin normal dağılıma yakınsadığı söylenebilir.

Şekil 13: M_i TR Verilerinin Normal Dağılım Grafiği

Yukarıdaki şekil, M_i TR verilerinin normal dağılıma uyup uymadığının görsel olarak incelenebileceği bir başka çizimi olan serpilme gösterimidir. Buradan da görüldüğü üzere M_i TR değerlerinin normal dağılıma yakınsadığı söylenebilir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi hem M_i değerleri hem de M_i TR değerleri normal dağılıma uymaktadır. Bu nedenle çalışmamızda her iki modelin M_i değerleri standart normal değişkenlere çevrilerek karar kurallarına göre yorumlanacaktır. Aynı işletmeler iki modelde de ayrı ayrı ele alınarak aralarındaki farklar ve ortalamadan olan uzaklığa göstermiş olduğu hassasiyetler incelenecektir. Bu inceleme ise yaratıcı muhasebeden kaynaklanan finansal bilgi manipülasyonuna ulaşmada yardımcı olacaktır.

Her iki denklemin sonucunda bulunan M_i değerlerinin standart normal değişkene çevrilmesi sonrasında elde edilen Z_i ve Z_i TR değerleri ile yaratıcı muhasebe uygulamaları yardımıyla manipülasyon yapma olasılıklarını Tablo 17’de şu şekilde gösterebiliriz;

Tablo 18: İşletmelerin M_i ve M_{iTR} Değerleri ve Yorumları

İşl. No	M_i	Z_i	M_{iTR}	Z_{iTR}	M_i Yorumu	Z_i Bölge	M_{iTR} Yorumu	Z_{iTR} Bölge
1	-1,33	0,87	7,74	2,76	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
2	-3,18	0,25	-1,15	-0,33	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı bulunmaktadır	2.
3	-2,15	0,59	-1,87	-0,58	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
4	-2,05	0,63	-5,03	-1,68	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
5	-0,95	0,99	-0,4	-0,07	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yaptığına dair bir şüphe yoktur	1.
6	-7,04	-1,04	-2,4	-0,77	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
7	-0,17	1,25	-3,73	-1,23	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
8	1,15	1,69	3,19	1,18	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
9	-10,56	-2,22	0,19	0,13	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yaptığına dair bir şüphe yoktur	1.
10	-6,75	-0,95	-1,3	-0,38	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.

İşl. No	M_i	Z_i	M_{iTR}	Z_{iTR}	M_i Yorumu	Z_i Bölge	M_{iTR} Yorumu	Z_{iTR} Bölge
11	-2,36	0,52	-1,56	-0,47	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
12	-4,07	-0,05	1,1	0,45	Yapma olasılığı bulunmaktadır	2.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
13	-2,78	0,38	-0,92	-0,25	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı bulunmaktadır	2.
14	-4,6	-0,23	-1,43	-0,43	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
15	-4,74	-0,27	-0,88	-0,24	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı bulunmaktadır	2.
16	-8,36	-1,48	2,51	0,94	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
17	-8,24	-1,45	1,53	0,60	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
18	-2,97	0,32	3,91	1,43	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.
19	-4,42	-0,17	-1,7	-0,52	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.
20	-2,81	0,37	-1,75	-0,54	Yapma olasılığı hakkında çok önemli bulgular bulunmaktadır	4.	Yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunmaktadır	3.

Tablodaki Z_i ve Z_{iTR} değerleri standartlaştırılmış normal değişken formülü yardımıyla hesaplanmıştır.

Yukarıda, Tablo 18’de görüldüğü gibi İMKB’de hisse senetleri işlem gören 20 adet tekstil işletmesinin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyona başvurup başvurmadığı hakkındaki araştırmamızın analiz sonuçlarında, Beneish orijinal denklemini ile Beneish TR uygulaması arasında oldukça önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Beneish orijinal denklemi yardımıyla hesaplanan Z_i değerleri sonucunda , 20 adet işletmenin sadece bir tanesinin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yapmasının olasılığı vardır sonucuna ulaşılmışken, geri kalan 19 adet işletmenin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yapma olasılığı hakkında çok önemli bulguların bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Analiz sonuçları yorumlanırken, her hangi bir riskin bulunmadığı yani manipülasyonla ilgili hiçbir şüphenin olmadığı bölgeye 1. bölge, yapma olasılığının olduğu bölgeye 2. bölge, yapma olasılığı hakkında ciddi bulguların olduğu bölgeye 3. bölge ve yapma olasılığı hakkında çok önemli bulguların bulunduğu bölgeye de 4. bölge adı verilirse; Beneish orijinal denklemi sonucunda 1 adet işletme 2.bölgede yer alırken diğer 19 adet işletme en riskli bölge olan 4. bölgede yer almıştır.

Aynı 20 adet işletmeye Beneish TR uygulaması denklemi hesaplanan Z_i TR değerleri sonucunda, 20 adet işletmenin 2 tanesinin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yaptığına dair hiçbir şüphenin bulunmadığı, 3 tanesinin yapma olasılığının bulunduğu, 9 tanesinin yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunduğu ve 6 tanesinin yapma olasılığı hakkında çok önemli bulguların bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Beneish TR uygulamasında 20 adet işletmeden 2 tanesi 1.bölgede, 3 tanesi 2.bölgede, 9 tanesi 3. bölgede ve 6 tanesi de 4.bölgede yer almaktadır. Bu çalışmanın daha önce yapılmış olan çalışmalardan temel farkı şu şekilde sıralanabilir;

- Yaratıcı muhasebe tekniklerinin analizinde kullanılan iki farklı denklemin karşılaştırılması yapılmıştır,
- Bu karşılaştırma yapılırken İMKB’da hisse senetleri işlem gören tekstil şirketleri temel alınmıştır,
- Karşılaştırmanın sonucunda da A.B.D ile Türkiye arasındaki farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmış ve aynı sektördeki şirketler arasında bazı kalemlerin dağılımındaki farklılığın giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla yapılan finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılması hakkındaki çalışmamızda, 1999 yılında A.B.D’de ve 2004 yılında Türkiye’de Beneish modeli kullanılarak elde edilmiş ve tamamen iki ülkenin iç dinamiklerini ve hassasiyetlerini yansıtan iki farklı probit regresyon denklemi kullanılarak hisse senetleri İMKB’de işlem gören 20 adet tekstil firmasının, finansal tablolar aracılığıyla kullanıcılarına sunduğu finansal karşılaştırması yapılmıştır.

Üçüncü bölümdeki uygulama aşamasında görüldüğü gibi iki denklemin sonuçları birbirinden oldukça farklı çıkmıştır. Beneish orijinal denklemi kullanılarak yapılan analizde, hisse senetleri İMKB’de işlem gören 20 adet tekstil işletmesinden 19 tanesinin yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla finansal bilgi manipülasyonu yaptığı hakkında oldukça önemli bulgulara rastlanıldığı ve 1 adet işletmenin ise yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığı bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analiz, aynı veriler kullanılarak Benesih TR uygulaması denklemine uygulanmış fakat oldukça farklı bir sonuca ulaşılmıştır. 20 adet işletmenin 2 tanesinin yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla manipülasyon yaptığına dair hiçbir şüphenin bulunmadığı, 3 tanesinin yapma olasılığının bulunduğu, 9 tanesinin yapma olasılığı hakkında ciddi bulgular bulunduğu ve 6 tanesinin yapma olasılığı hakkında çok önemli bulguların bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu farklılığın temel nedeni olarak iki ülke arasında, aynı sektörde bile olsalar işletmelerin finansal verileri açısından dağılım farklılığının bulunduğu söylenebilir. A.B.D’de sektör ortalamasından sapmanın küçük düzeylerde olması kabul edilebilir bir şey iken, Türkiye’de sektör ortalamasından sapmanın daha geniş bir aralığa kadar kabul edilebildiği görülmüştür. Türkiye’de Beneish denklemi sonucunda elde edilen herhangi bir tekstil işletmesinin M_i TR değeri, kendi ortalamasından 0,15 standart sapmaya kadar yaratıcı muhasebe uygulamaları aracılığıyla manipülasyon yapıldığı şüphesi barındırmazken, Beneish orijinal denklemi sonucunda elde edilen herhangi

bir tekstil işletmesinin M_i değeri kendi ortalamasından 0,035 standart sapmadan daha fazla bir uzaklıktaysa duyulan güvenin azalacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm bunların ışığında, Türkiye’de aynı sektördeki işletmelerin verileri arasında oldukça büyük farklılıkların bulunduğu söylenebilir. Fakat bu farklılıkların bu düzeylerde olması A.B.D’de kabul edilmemektedir. Ülkemizdeki bu durum UFRS aracılığıyla ve organize edilmiş sıkı bir denetim sistemi ile aşılabılır. Yürürlükteki yasal mevzuatın birbirleriyle çelişmemesi, tüm ekonomi ve muhasebe sistemi elemanlarının belirli bir düzenin oluşturulmasını desteklemesi ve gerekli yaptırımların indirim yapılmadan uygulanması bu farklılığın ve dalgalanmaların giderilmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AKDOĞAN N. ve H. AYDIN, **Muhasebe Teorileri**, Gazi Üniversitesi İİBF Yayınları No:44, Ankara,1987.
- AKDOĞAN N., O. SEVİLENGÜL, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS / IAS) ile Uyumlu TMS Türkiye Muhasebe Standartları**, TMSK yayınları, Ankara, 2007.
- AKDOĞAN N., N. TENKER, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
- ALBRECHT S. ve C. ALBRECHT, **Fraud Examination**, Cengage Learning Inc., 2006.
- ALVIN A., J. RANDAL ve M. BEASLEY, **Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach**, 11th Edition , Pearson Prentice Hall, 2006.
- ARAL F., **Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri**, Yetkin yayıncılık 7. Basım, Ankara, 2007.
- BOLAK M., **Finans Mühendisliği: Kavramlar ve Araçlar**, Beta Yayınevi, 1.Baskı, Yayın No: 824, İstanbul, 1998.
- BÜYÜKMİRZA K., **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, 13.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.
- DAVENPORT H. ve L. PRUSAK, **Working Knowledge**, Çeviren: Günhay Güney, Rota Yayınları, İstanbul, 2001.
- GRIFFITHS I., **New Creative Accounting Palgrave Macmillan Hardcover**, Palgrave Macmillan, New Edition, London, 1996.
- GÜRBÜZ H., **Muhasebe Denetimi**, Bilim Teknik Yayınevi, 4. Baskı, 1995.
- GÜREDİN E., **Denetim**, 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, Haziran, 1993.
- HENDRIKSEN E., **Accounting Theory**, Irwin Professional Publishing, 5 Sub Edition, Illionis, 1997.,
- HODGETTS R., **Yönetim, Teori Süreç ve Uygulama**, Çevirenler: Canan ÇETİN ve Esin Can MUTLU, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 1999.
- HUSEMAN R., J. GOODMAN, **Leading with Knowledge: The Nature of Competition in the 21st Century**, Sage Publications, London, 1999.
- KARAN M.B., **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, 2001.
- KARAYALÇIN Y., **Muhasebe Hukuku**, Genişletilmiş 2.Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları No:216, Ankara, 1988.
- KIZIL A., **Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**, Der Yayınları, İstanbul, 2001.
- KOÇEL T., **İşletme Yöneticiliği Yönetim ve Organizasyonlarda Davranış Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 10. Baskı, İstanbul, 2005.

- KURTOSMANOĞLU A., **Finansal Simya**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 2002.
- KÜÇÜK M., **Değerleme ve Dönem sonu İşlemleri**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2004.
- MULFORD W. ve C. COMISKEY, **The Financial Numbers Game:Detecting Creative Accounting Practices**, Canada, 2002.
- NAİK R., **Nature and Purpose of Financial Information**, Euromoney / DC Gardner Workbook, Euromoney Publications, 1997.
- NASER K., **“Creative Financial Accounting: its nature and use”**, Prentice-Hall, Hemel Hempstead, 1993.
- REZAEE Z., **Financial Statement Fraud Prevention and Detection**, John Wiley & Sons Inc., New York, 2002.
- SCHILIT H. M., **Financial Shenanigans How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports**, McGraw-Hill, 2nd edition, 2002.
- SCOTT W.R., **Financial Accounting Theory Upple Saddle River**, NJ Prentice Hall, Scarborough, 1997.
- SEVİLENGÜL O., **Genel Muhasebe**, Gazi Kitabevi, 14.Baskı, Ankara, 2008.
- ŞENSOY N., **Nakit Akış Tabloları**, Yayılım Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- TMSK Yayınları, **“Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları”**, TMSK Yayınları, 2006.
- TMSK Yayınları-2”, **“Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması”**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 12. Baskı, Ankara, 2007.
- VAN GREUNING H., **“International Financial Reporting Standarts A Practical Guide”** Newly Revised Edition, The World Bank, 2005.
- YALÇIN H., **Ticari Kazanç ve Kurum Kazancının Tespitinde Giderler**, Uygulama Yayıncılık, İstanbul,2010.
- YOUNG M. R., **Accounting Irregularities and Financial Fraud A Corporate Governance Guide**, Second Edition, Aspen Law & Business, 2002.
- Makaleler:**
- ALLEN F., D. GALE, “Stock Price Manipulation”, **Review of Financial Studies**, Cilt:5, s. 503-529, 1992.
- BARTOV E., D. GIVOLY ve C. HAYN, “The Rewards to Meeting or Beating Earnings Expectations”, **Journal of Accounting and Economics**, No:33, 2002
- BEBCHUK L.N. ve O.B. GILLI, “Misreporting Corporate Performance” **Social Science Research Network Working Paper Series**, November 2002.
- BENEISH M., “Detecting GAAP Violation: Implication for Assessing Earning Management Among Firms with Extreme Financial Performance” **Journal of Accounting and Public Policy**, Cilt:16, 1997.

- BENEISH M., "The Detection of Earnings Manipulation", **Financial Analysts Journal**, Cilt:55, No:5, Eylül/Ekim 1999.
- BENEISH M., "Earnings Management: A Perspective", **Managerial Finance**, Cilt: 27, No:12, 2001.
- BOZKURT N., "Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", **Muhasebe-Finansman Dergisi**, Yıl:9, Sayı:12, Nisan 2000.
- BROMWICH M., "Management Accounting Handbook", **Butterworth Heinemann**, s.128-153, C. Oxford, 1992.
- BUKICS R. M., "Improper revenue recognition-A problem for the profession", **CPA Journal**, Cilt:70, Sayı:4, s.10, Pennsylvania,2000.
- BUSHMAN R. Ve A. SMİTH, "Financial Accounting Information and Corporate Governance" **Journal of Accounting and Economics**, No:32, 2001.
- CHAMBERS N., "Sermaye Piyasalarında Manipülasyon ve İMKB'deki Örnekleri", **MUFAD Dergisi**, s.62-71, Ekim 2004.
- DEANGELO L.E., "Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders", **The Accounting Review**, Cilt:61, No:3, s.400-420, Temmuz 1986.
- DECHOW P., R. SLOAN ve A. SWEENEY, "Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC", [Contemporary Accounting Research](#) Cilt:13, No:1, 1996.
- DECHOW P. ve D. SKINNER, "Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators", **Accounting Horizons**, Cilt:14 No:2, 2000.
- DOYRANGÖL N. ve C. İBİŞ, "Genel Muhasebe Tekdüzen Hesap Planına Uygun Defter Tutma Uygulamaları", **Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları** No:536/269, 2007.
- GUERRA J., "The Sarbanes-Oxley Act and Evolution of Corporate Governance", **The CPA Journal New York**, Cilt:74, Sayı:4, Nisan 2004.
- HEALY P. ve J. WAHLEN, "A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting" **Accounting Horizons**, Cilt:13, No.4, Aralık 1999.
- JAMESON M., "Practical Guide to Creative Accounting", **The British Accounting Review**, Cilt:24, Sayı:2, s.111-118, Haziran 1992.
- JONES J., "Earnings Management During Import Relief Investigations" **Journal of Accounting Research**, Cilt:29, No:2, 1991.
- LAINIZ A. ve S. CALLAO, "The Effect of Accounting Diversity on International Financial Analysis: Empirical Evidence", **The International Journal of Accounting**, Cilt:35, No:1, 2000.
- MARTIN J., "Auditor Skepticism and Revenue Transactions", **The CPA Journal**, Cilt:72, Sayı:8, Ağustos 2002.

- ÖZULUCAN A., “Çeklerde Reeskont İşlemlerinin Yapılabilirliğinin Tekdüzen Muhasebe Sistemi, Türkiye Muhasebe Standartları, Sermaye Piyasası Kurulu, Vergi İdaresi ve Danıştay Açısından İncelenmesi”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı:58, Mayıs 2008.
- ROCCO V., “Fraud Auditing”, **Managerial Auditing Journal**, Cilt:3 Sayı:1, 1998.
- SAYARI M., “Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması”, **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi**, Yayın No: 146, Ankara, 1981.
- SCHILIT H., “Can We Eliminate Fraud and Other Financial Shenanigans?” **USA Today Magazine**, Cilt:123, Sayı:2592, s.83, Eylül 1994.
- TEOH H., I. WELCH ve T. J., WONG, “Earning Management and the Underperformance of Seasoned Equity Offerings”, **Journal of Financial Economics**, Cilt: 50, Ocak 1998.
- TOKAY H., “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, **TMSK Makaleler**, 2009.
- TORAMAN C., “Yeni Çağın Finansal Analizin İstihbari Boyutunda Meydana Getirdiği Değişiklikler”, **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Yıl:2, Sayı :6, Şubat 2002.
- USUL H., İ. BEKÇİ ve K. KAHRAMAN, “Denetim Raporunun Bireysel Yatırımcı Kararına Etkileri”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi MÖDAV**, Cilt:4, Sayı:4, Aralık 2002.
- WIEDMAN C.I., “Instructional case: Detecting earnings manipulation”, **Issues in Accounting Education**, Cilt:14, No:1, Eylül 1999.

Diğer:

İnternet Kaynakları:

- ACFE, **Association of Certified Fraud Examiners**, Fraud Examiners Manuel, 2003,
<http://www.acfe.com/resources/view.asp?ArticleID=28> (10.03.2010).
- AKTAN C., **Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**, İstanbul, 1999,
http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-toplam-ahlak.pdf (21.04.2010).
- SPK, **Kurumsal Yönetim İlkeleri**
<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf> (18.04.2010).
- JENKINS E., **Testimony of Financial Accounting Standards Board Chairman**,
http://www.fasb.org/testimony/6-26-02_attachments.pdf
- LEVITT A., **The Numbers Game**, Speech at New York University, New York,
[http://www.latrobefinancialmanagement.com/Research/Accounting/Numbers%20Game%20\(Arthur%20Levitt%20Remarks\).pdf](http://www.latrobefinancialmanagement.com/Research/Accounting/Numbers%20Game%20(Arthur%20Levitt%20Remarks).pdf) (17.03.2010).

ROSENFELD P., **What Drives Earnings Management?**, : [Journal of Accountancy](#), 2000,

<http://www.allbusiness.com/accounting/methods-standards/659744-1.html>
(21.11.2009).

DOYRANGÖL N., **İşletmelerde İç Kontrol ve İç Denetim**, Deloitte Academy Eğitim Notları, Haziran 2007

<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/60MaliCozum/08%2060%20NURAN%20C3%96MERT%20DOYRANGOL%20.doc> (24.12.2009).

DHARAN B., **Financial Engineering with Special Purpose Entities**, Working Paper, 2002

http://www.ruf.rice.edu/~bala/files/dharan-financial_engineering_and_SPEs-CCH_book.pdf (15.02.2010).

ZHANG H., **Detecting Earnings Management Evidence from Roundingup in Reported EPS**, Working Paper, November 2002,

<http://www.fbe.hku.hk/~hzhang/research/detect.pdf> (12.02.2010).

SERMAYE PİYASASINDA DIŞ DENETİM HAKKINDA TEBLİĞ, SPK TEBLİĞİ Seri: X, No:16- 17, Seri: XI, No:1, No:25

<http://www.spk.gov.tr/apps/teblig/index.aspx?lang=T&submenuheader=-1>
(10.08.2009)

3568 Sayılı “**Muhasebe Meslek Yasası**”

http://www.tesmer.org.tr/images/docs/3568_yeni.doc (18.04.2010).

6762 Sayılı “**Türk Ticaret Kanunu**”

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/997.html> (12.03.2010).

Tezler:

BAYIRLI R., **Yaratıcı Muhasebe-Etik-Firma Değeri ve Bir Örnek Uygulama**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

CANBULUT G., **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Bir Örnek Uygulama**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008

ÇITAK N., **Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

KÜÇÜKSÖZEN C., **Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

SEVİLENGÜL O., **Muhasebe Kuramı Açısından Türk Vergi Yasalarının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1982.

Raporlar, Tebliğler ve Bildiriler:

- ACFE, **The ACFE's Report to the Nation on Occupational Fraud & Abuse, the Association of Certified Fraud Examiners**, 2006.
- ARSLAN E., **İlkelerine Kavuşan Muhasebe Uygulamalarına Doğru**, Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, İzmir, Mayıs 1993.
- BAŞARAN C., **Muhasebe Politikalarının Açıklanması Standardının (TMS:1) Önemi**, Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu II, SMMMO İzmir, 1997.
- BÜYÜKBALKAN U., **Türk Vergi Sisteminde Muhasebe Uygulamaları**, Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, İzmir, Mayıs 1993.
- ÖZBAY R., **Hisse Senedi Fiyatlarında Yükseliş ve Çöküşler: Borsalarda Spekülasyon ve Manipülasyon**, SPK Araştırma Raporu, Ankara, 1990.
- STOLOWY H., G. BRETON, **A Review of Research on Accounts Manipulation**, Paper for the Annual Congress of European Accounting Association, 29-31 March 2000.
- TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, **Şeffaflık ve Sorumluluk, Uluslararası Mali Krizler, Mali Sistemlerin Güçlendirilmesi Konularında Çalışma Grupları Raporları**, Derleme Çalışması, Kasım 1999.
- TFRS 1, **Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması**, 2009.
- TMSK **“Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve”**
- ÜSTÜNDAĞ S., **Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci ve Düzenleyici Kuruluşlar**, SPK Yeterlilik Etütleri, 1999.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Nuri AVŞARLIGİL

Doğum Yeri : Isparta

Doğum Yılı : 1983

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Bilgileri:

Lise : Isparta Anadolu Lisesi 1994 – 2001

Lisans : Pamukkale Üniversitesi İktisat 2002 – 2006

Yüksek Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü 2007 – 2010

Yabancı Dil:

İngilizce